

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gunnar Sandfeld

DRENG *i* HOLTE

*Billeder og stemningsindtryk fra
en svunden provinsidyl*

*Historisk-topografisk Selskab for
Søllerød Kommune*

1969

Udgiivet med støtte af Sparekassen for

Lyngby og Omegns Fond

Skovridergårdens villaby – og deromkring 7

Gennem skoven til Søllerød 43

Over Geels bakke til Nyholte 54

Med toget til København 85

Det første skoleår 95

Soldaterindkvartering 110

På Holte højere Almenskole 120

Epilog 156

Skovridergårdens Villaby - og deromkring

På det skovomkransede engdrag ved foden af Geels bakkes sydskråning – et terræn, der havde hørt under den i 1903 nedlagte gamle skovridergård (det endnu eksisterende Geelshus deroppe i skovkrogen øst for bakken) – opstod omkring 1904 et villakvarter i tidens typiske inkonforme stil, kaldet Skovridergårdens villaby. Her hørte jeg til fra min 14. levedag til mit fyldte 30. år. Her har jeg rod, herfra min verden går. Ja, skal jeg være sentimental, hvad jeg såmænd godt kan føle trang til, kan jeg fortsætte i digterens sprog og sige, at her er stadig mit hjertes hjem.

I andre 30 år (og lidt til endda) har jeg nu været Limfjordsjyde – og befundet mig svært godt derved. Limfjordslandet med dets storladne natur, dets højt svungne bakkedrag og vide udsigter over dybtblå bugter og indskæringer, omkranset af stejle klinter og skovbevoksede rundinger var en kontrast til den nordsjællandske idyl, tilstrækkelig stor til at lette mig overgangen – om man forstår, hvad jeg mener. Adskillige gange har man spurgt mig, hvordan jeg som »Københavnere« kunne finde mig i omplantningen til provinsen. Og jeg har svaret, at jeg faktisk altid har betragtet mig som provinsbo. Vi Holtebørn i gamle dage ville meget have os frabedt at blive kaldt Københavnerne. Københavnerne, det var sådan nogen, der ikke engang kunne tage Geels bakke på cykel, selv om de *stod* op på pedalerne, og som skamskæn-

dede de unge bøgetræer ved pinsetid. Og København, det var noget, vi kun oplevede et par gange årlig – før konfirmationsalderen i hvert fald.

Skønt jeg altså har befundet mig storartet i min »anden provinstilværelse«, kan jeg alligevel somme tider få hjemvé efter mit barndoms- og ungdomsland, selv om jeg kun alt for godt ved, at meget af det, jeg længes efter, slet ikke eksisterer mere. Storbyen har – næsten brutalt, kan det forekomme mig – opslugt det, udslettet og nedtrampet det. Fra min barndoms stængærde i skovbrynet, hvor solen selv på kolde martsdage bagte og kaldte de første spæde anemoner frem mellem visne blade, og man kunne ligge og se ud over sorte pløjemarkers med snerester i de skyggefulde plovfurer, helt op til Fuglsanggård, ser man i dag lige ind i bagsiden af en række 3-etagers boligkomplekser, og bag dem igen ligger hus ved hus, så langt øjet rækker. Der, hvor vi løb på græstuer under lærkesang og satte drage til vejrs, strækker den brede Frederiksdalsvej sig med menneskemylder og motorlarm. Der, hvor et fredeligt markled tronedede i landlig ensomhed på banelinjen, ligger nu Virum station med butikstov for og butikstov bag. Hvor Fuglsangs stråtte rykning kronede bakkekammen, formørkes nu himlen af Sorgenfris skyskrabere.

Og Kongevejen! Geels bakke! Rudersdals bakke! Stationspladsen i Holte! Alt forandret til næsten ukendelighed. Jeg siger ikke til forringelse. Stationspladsen er jo da nærmest blevet forskønnet, og udsigten fra Geels bakkes top langt mere imponerende. Og det er jo uundgåeligt og nødvendigt alt sammen. Mit nuværende hjemsted er inde under akkurat den samme udviklings og forvandlings lov. Der er ikke

Barndomshjemmet på Skovridergårdsvej i 1911 eller måske 1912 (den åbne »loggia« i sidebygningen blev tilmuret i 1912). Vinduerne i stueetagen havde blyindfattede ruder med stiliserede blomster i farvet glas og grønne »flaskebunde«. De bulede svært ud med årene og blev utætte. I 1915 blev de udskiftet, og blyet forvandlede til en kæmpehær af »tin«-soldater.

Sceneri fra baghaven i august 1915. Brødrenes aldersrangforordning behørigt markeret: jeg må nøjes med den laveste og ubekvemmeste placering. I gyngen står min søster Hedvig sammen med en ældre kusine og foran dem sidder vores daværende hushjælp Elisa (senere gift med kaptajn Skjolddam i ØK). På bommen over mit hoved fik det store gulvtæppe fra dagligstuen med mellemrum sin omgang med den flettede tæppebanker, og jeg kunne da vandre frem og tilbage inde i den mørke tæppekanal – hygiejnisk set en tvivlsom leg!

noget at gøre ved det. Men det er bare så mærkeligt – og lidt vemodigt tillige – for den, der kan huske, hvordan det hele så ud for så forholdsvis kort tid siden i naturtilstanden og den provinsielle småskårighed.

Når jeg i hvilestunder lukker mine øjne og slapper af, hænder det meget ofte, at minderne fra barndommens Holte kommer listende. De kan være af både visuel og auditiv karakter. Jeg har endnu i øret lyden af lygtetænderen, der ved midnat kom ridende på sin lille hest og standsede ved gaslygten uden for havelågen for at trække blusset ned. (Når alle mennesker sov, behøvedes der jo ikke lys på vejene; ved næste skumringstid kom han igen og satte blus til glødenettet). Og den hyggelige lyd nede fra Kongevejen i sommermorgens tidlige halvllys af rappe hovslag og kværnende vognhjul: bønder og gartnere på vej til Grønttorvet. Eller lyden i den solfyldte morgenstund, når havemanden hvæssede sin le nede på græsplænen og lod de lange strå segne med korte, tørre suk (plænen blev kun slået én gang hver sommer, før slåmaskinen holdt sit indtog – hos os først i 1924). Jeg hører flagsnorens våde »tjyp – tjyp« mod stangen, monotont og vedholdende gentaget i nattevågne timer, vindueshængslernes dæmpet sørgmodige klagen og haspernes sagte klappen i morgenbrisen, hver dørs karakteristiske åbne- og lukkelyd huset over og hver persons karakteristiske fodtrin på trappen. Jeg hører fra den eftermiddagsvarme have damptøget komme raslende ned ad Virum bakke og fløjte skingert ved indkørselssignalet i den smalle, krumme banegrav mellem Tyvekrogen og Geels skov og lidt fjernere den langtrukne tuden fra dampbåden »Prinsesse Louise«, der nu er ved at dreje ind i kanalen mellem Vejlesø og Furesø. Hønsene kagler rundt om i naboers og genboers hønsegårde.

Gøgen kukker et eller andet mystisk sted i skoven ovre bag Birkholmsvej. I skumringen slår nattergalene energisk og vedholdende i den sumpede kratskov nede bag haven, og Søllerød kirkeklokkes bløde og runde malmtoner klinger fjernt og dæmpet bag skoven i nordøst.

Og hvad ser jeg? Ja, derom handler jo hele denne lille bog.

Jeg ser for mig de stille villaveje i Skovridergårdens villaby; de høje elmehekke, der efterhånden næsten skjulte de bagved liggende store og ofte temmelig tilgroede haver, havelågerne med de barkbeklædte side-stolper og overliggere omslynget af nedhængende vildvin, der flammede rødt i efterårssolen, og de bornholmske rønnebærtræer med røde klaser mellem bladene og dybe ar i barken efter de bid, som mælkeemandens og bagerens og mange andre handlendes heste jævnlige foretog, medens de stod stille og tålmodigt ventende uden for havelågerne på deres daglige rute. Også andre slags spor efterlod de sig: små gyldne dynger af glinsende friske pærer, som virkede meget tiltrækkende på havedyrkere af en nu forsvundet nøjsom og sparsommelig slægt. Især var den gamle overretssagfører Olsen i »Lindehuset« skråt overfor ivrig; bevæbnet med skovl og spand kom han med sin sjove, halvt sidelæns trippende gang ofte ud og skuflede den dyrebare gødning til sig – hvis da ikke min yngre og mere adrætte fader lige kom ham i forkøbet fra den modsatte side.

Noget så praktisk som husnumre kendtes ingen steder i sognet i min tidlige barndom, end ikke i selve stationsbyerne Vedbæk, Skodsborg, Nærum og Ny Holte fandtes de. De kom først i 1919: små emaljeplader med hvidt på dybblå bund – i lighed med de nye vejskilte, der vistnok samtidigt afløste de gamle maledede, og som afgav glimrende mål for

skydeøvelser med skarpe flintesten (med megen skam og ruelse at melde!). Men så havde til gengæld hver villa sit kendingsnavn til vejledning for postbud, bybud og mælkedreng (»To pot sød til Høje Bøge, en pægl fløde til Vort Hjem«) og for eventuelle fremmede gæster. Højest besynderlige var mange af disse villanavne. De efter min mening besynderligste fandtes på rad og række ovre på Birkholmsvej: »Hilk«, »Ita«, »Zada« og »Beaulieu«; det sidste var jo slet ikke til at sige. Men jeg kunne forstå på folk, at de fandt vores eget »Vatra« besynderligst af alle. Forbipasserende standsede ofte op og gav deres undren og mishag højlydt til kende, inden de hovedrystende gik videre. Det krænkede mig lidt, for jeg vidste, at det var et rumænsk ord, som blot betød »Arne« eller »Hjem«. Far var jo så dygtig til at tale alle mulige sprog; han havde også været i Rumænien og kunne tale med rigtige rumænere. Der kom mange sådanne på besøg i årene før 1. verdenskrig. En af dem, en ung skuespiller fra Bukarest med kugløjne og flad stråhat, husker jeg særlig godt, fordi han en gang havde chokolademønter i sølvpapir med til os. Og en anden husker jeg, fordi mine ældre brødre drillede mig med, at jeg lignede ham med mine æblerunde kinder og – navnlig! – den stride hårtop, som fars stygt nappende maskinsaks altid efterlod oven i min ellers tætstudsede kugle. Lupus hed han og boede i Lyngby »en par skrittene fra bangoren«.

Fortovenes flisebelægning var sparsom. På Hjortholmsvej var der slet ingen og på de andre kun langs med de helt bebyggede villagrunde ind mod skoven. Og fliserne lå kun i én række, uden stenspikning omkring. I den bløde jord til begge sider groede der her og der lidt vel rigeligt med vejbred, kamille og diverse græsarter, og visse hække ra-

gede også lovlig langt og uoplejet ind over fortovet. Vejene var nemlig private, og »Vejlageret« havde ikke lige godt kram på alle grundejere.

Dette »Skovridergårdens Vejlag«, som jeg så ofte hørte omtalt, var stiftet ved nytår 1915 og domineredes gennem mange år af tre energiske herrer: *kontorchef Bonfils* fra »Ny Faurholt« på Birkholmsvej, barsk-gemytlig, let kværulerende og bredt stoltserende med blondt fuldskæg og en blød hat skubbet lidt om i nakken, *kontorchef Larsen* fra »Vort Hjem« på Skovridergårdsvej, lille sirlig herre med hvidt overskæg og rund bowlerhat (sådan nærmest en blanding af tegneren Alfred Schmidt og komponisten Edv. Grieg), altid i rask, næsten ilter gangart, let foroverbøjet og med små vripne skridt og rappe stokkeslag i fliserne, og *partikulier* (svært ord at sige) *Sørensen* fra »Geelsholm« på Egeholmsvej, som næsten aldrig lod sig se uden for sin have og gik for at være sur. Men han underholdt mig dog ret venligt engang, jeg skulle hente en snes af de æg, han averterede med, og af husbestyrerinden var blevet vist ind i stuen, medens hun gik til hønserederne. Jeg forstod på hans tale, at æg var en sund spise, og at det navnlig gjaldt de æg, der kom fra *hans* hønsegård.

Langs kantstenene lå vejstøvet i tørre perioder tommetykt som et hvidt lag pudder, herligt at slæbe fødderne igennem og pragtfuldt illuderende, når man legede lokomotiv med pulsende cylinderdamp om forhjulene. Ja, der kunne leges på disse fredelige veje. Man kunne spille bold eller pind midt ude på dem i timevis uden et øjeblik at måtte træde til side for en vogn. Der var forøvrigt også mange endnu ubebyggede villagrunde at lege på i den indre »firkant« mellem Kongevejen, Skovridergårdsvej og Birkholmsvej, fulde af højt græs, tætte hasselskjul og

flammende gule gyvelbuske; men man skulle tage sig i agt for nedgravede åbne kalktønder og rustne tøndebånd, som forræderisk gemte sig under græsset. At træde et tøndebånd op var noget, der kunne mærkes!

Og så var der skoven lige omme bag haverne. Skovtrekanten mellem Birkholmsvej og jernbanen blev i 1914 ryddet for næsten alle sine høje træer, fortrinsvis eg og birk. Kun bøgelunden med de gamle majestætiske træer langs Skovridergårdsvej oppe ved sogneskellet fik lov til at stå endnu mange årtier frem i tiden. Men rydningerne forvandlede meget hurtigt til et tæt vildnis af unge ege mellem andre mere ubestemmelige vækster på et tykt og blødt tæppe af engkabelejer, døvnælder, smørblomster, kobjælder og kødrivere, og hvad alt det skønne ukrudt nu hedder. Et helt orkester af nattergale musicerede her næsten hele døgnet rundt i maj og juni. Bag Skovridergårdsvej lå, nærmest vejen, en næsten uigennemtrængelig lund af stikkende unggraner, mystisk og spændende at forcere (det gjaldt om at nå først frem til en gammel frønnet træstup et sted inde i dybet, bestige den og råbe et triumferende »Hurra for Danmarks land!« til de andre baglæns og krumbøjet krybende opdagelsesrejsende). Og dybere nede, lige bag vores egen have, et højst ejendommeligt ellekrat kantet af eg og elm, birk og bøg og gran (der blev i 1915-16 også her ryddet kraftigt op blandt de store træer) og fuldt af spændende ting, som nok kunne sætte både fantasien og legen i gang: mærkelige ellestubbe med knudret rodnet ragende højt op over det bløde, fugtige jordsmon, omblæste graners jordfyldte rodmasser, der stod lodret i vejret som brede kanonpansre, lave løvhytter af elm, hassel og hyld så tætte, at selv en strid regnbyge ikke formåede at trænge igennem med det første, dybe grøfter at springe frem og tilbage

over, når de var vandfyldte, eller at befare på langs over stok og sten i bunden, når vandstanden var mere beskeden, et langt kloakrør, som rundede sig halvt op over jorden og var sjovt at løbe på, selv om cementen unægtelig gav grimme hudafskrabninger, hvis man under farten skred ud, og høje rensbrønde med runde jernlåg i à-la-greque-mønstre, gennem hvis småhuller man kunne putte småsten og høre dem sige »plump«. Ikke mindst brøndene talte til fantasien. Da jeg i skolen første gang hørte om Josef, der af sine misundelige brødre blev puttet i en brønd, var jeg ikke i tvivl om, at denne scene måtte have foregået her ved den vestre brønd lige ud til skovstien i nærheden af den gamle knude eg (som forøvrigt står der endnu og fuldkommen ligner sig selv fra dengang; for sådan en gammel knark bliver som dage kun årtier at regne), og jeg kunne tydeligt se for mig de ægyptiske købmænd komme drivende med deres kameler oppe i svinget ved granlunden!

Og et sådant Eldorado havde man adgang til blot ved at skræve over et halvråddent, sammensunket havegårde.

Idyl! Ja, men *en klam idyl!* Villakvarteret omkring Kongevejen havde jo indtil for ret få år siden ikke været andet end et blødt engdrag, hvorigennem »Aalebækken« (fra Kollemose til Mølleåen vest for Ørholm) havde haft sit snoede løb. Denne var nu rørlagt fra Sortemose til et sted på Holmegårdsmarken øst for Kongevejen (jvf. det lige ovenfor omtalte kloakrør bag vor have); men terrænet omkring var stadig blødt og moseagtigt, altid fugtigt og med en let stank af forrådnelse. Nede i de lave partier af nabohaverne mod øst lå (og ligger) endnu synlige rester af den forsvundne bæk: små sivbræmmede damme med dystert-sort, ramt stinkende vand omkranset af bløde, mosegyngende have-

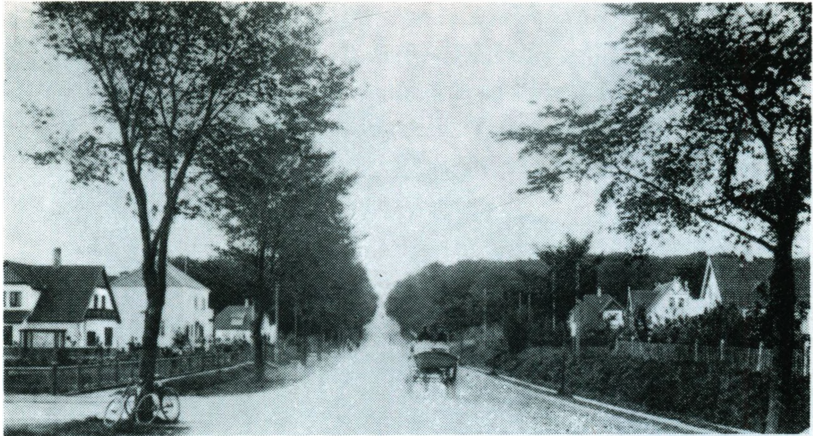
gange, der var så sjove at løbe på – man blev så mærkelig adræt i sine spring. Og langs Kongevejens vestside fra Birkholmsvej til »Lundehuset« havde man endnu for øje selve det gamle engdrag, hvor Ålebækken havde løbet. Partiet nærmest Birkholmsvej blev ret tidligt bebygget med nogle små træhuse (1918 og – vistnok – 1922), men resten henlå uforandret i al *min* tid. Her havde tydeligvis Mosekonen et af sine største bryggerier i Holte og omegn, og de mennesker, som i dag bor oven på det i villaerne langs »Skovledet«, kan vist godt mærke det!

Aftenklamheden var, selv efter den varmeste sommerdag, påfaldende og generende. Så snart solen gik bag de høje bøge oppe ved sognekirket, og skyggerne begyndte at blive lange, blev det ubehageligt at opholde sig i haven i den gustne moseluft, som kom snigende nede fra sumpen. Og cyklede man en sådan lun sommeraften ned ad Kongevejen fra Sorgenfriplateauet, følte man det, som rullede man ad en lang slidsk ned i en iskælder. Indendørs var der tillige en frygtelig fodkulde – i hvert fald i de villaer, der ligesom vores lå lige på jorden uden kælder under; værst om vinteren, for kakkelovnsvarmen ville ikke ned fra højderne under loftet. Steg man på sine strømpefødder fra byggeklodderne på spisestuegulvet op på toppen af det høje linnedskab, oplevede man samtidig en temperaturstigning på, jeg tror bestemt, mindst et par og tyve grader; man kunne knapt ånde heroppe, og man blev helt ru i halsen af ophvirvlede støvpartikler. Blærelidelser og evige maveforkølelser – ofte med katastrofale følger både ved dag og ved nat! – var for *mit* vedkommende nogle af disse klimatiske ulemper ubehageligste ledsagefænomener. Jeg hører også endnu alt for tydeligt min broders natlige bronchitis-piben og asthma-hiven.

Og *myggeplagen* var forfærdelig. Den alene kunne gøre opholdet i skov og have til lidt af en prøvelse i skumringstiden – for ikke at tale om dens forstyrrelse af natteroen. Hvor ofte har jeg ikke måttet sove med overlagenet trukket helt op over hovedet. I den friske Limfjordsluft trives myggene meget dårligt; det var noget af det, jeg først bemærkede ved min omplantning i sin tid og noterede med stor tilfredshed.

Villakvarteret på den anden side af sogneskellet op til jernbanelinjen var i mange år meget tyndt bebygget. På Skovridergårdsvej lå i højre side villa »Pax« (lige ved skellet) og så ikke flere i den side; i venstre side villa »Skovlyst«, husholdningsskolen og ledvogterhuset oppe ved baneoverskæringen. Hen ad Kratholmsvej lå 6 villaer, af hvilke jeg kan huske den første på venstre hånd blive bygget (1914). På min indre nethinde sidder et tydeligt billede af en mur på en stige inde bag det store vindue i den sydvendte karnap (*Alt* var interessant og slugtes med øjne og øren – i dybeste tavshed og koncentration. Ingen spørgsmål om hvorfor dit og hvorfor dat, 'hva' moar?) På Egeholmsvej lå inderst inde mod skoven 4 villaer, 2 langs banen ved Stationsstien og 2 ind mod Sortemose, »Geelsholm« lige ved vejen og »Reden« dybt inde for enden af en bred S-slyngt kørevej kantet af et højt buskads. Først 1917 kom der et par villaer til langs banen.

Trekanten mellem Skovridergårdsvej, Egeholmsvej og Skovriderstien lå helt ubebygget indtil 1918, da de to fantasiforladte villaer »Lykkesholm« og »Birkebo« blev bygget på Skovriderstien. Sådanne firkantede og retvinklede bygninger var næsten forargelige for en, der havde vænnet sig til den heterogene og polygonale villastil, som ellers var fremherskende. Men de var dog kalkede. Meget værre var det med den villa,

Kongevejen ved Birkholmsvejs udmunding i 1907. Det midterste hus til venstre er købmand Krumhardts. Udmundingen af Skovridergårdsvej skimtes. Bemærk de dybe vejgrøfter. Skærvebelægningen lå endnu i ti år fremefter uforandret, og den sparsomme hestevogns- og cykeltrafik prægede billedet endnu længere, så vejen er her i det væsentlige akkurat, som jeg selv husker den.

Samme motiv som på fig. 3 et lille kvart århundrede senere. Fotografen af 1907 kunne roligt plante sig midt på kørebanen (han har stået der, hvor vejtræerne på billedet *ber* kaster skygge over vejen lige bag nærmeste bil). Men fotografen af 1930 har måttet træde helt ind til kantstenene for bilerne, som nu helt behersker vejen – også til hverdags. De gamle vejgrøfter er af simpel nødvendighed blevet til cykelstier. Bro-lægningen, som i mange år efter 1917 standsede ved foden af Geels bakke og her dannede en meget ujævn overgang til den gamle skærvebelægning (den virkede særdeles kraftigt – både synligt og hørligt – på alle køretøjer, som uforvarende passerede den), er nu fortsat op over bakken. Den frodige trævækst har efterhånden skjult al bebyggelse. *I dag* ligger alle villaerne atter i deres oprindelige triste nybygger-nøgenhed – endnu mere nøgne end i 1907.

som kunsthistorikeren Vilh. Petersen i 1916 havde bygget henne på Hjortholmsvej lige over for »Birkely«. Den stod upudset i gule mursten og havde et stejlt, let svunget tag med bred kvist. Rædselsfuldt, syntes jeg – stærkt påvirket af de voksnes tale. Ti år senere – eller så – var jeg kommet til den anskuelse, at denne villa var den eneste nogenlunde antagelige i hele villabyen!

Ved Skovriderstien, midt mellem »Birkebo« og konservator Strøyers villa (bygget 1919 i et ophøjet hjørne af den sump, hvor Ålebækrenden flød med spildevandet fra Solvej, Malmose- og Kollemosekvarteret) lå et par tennisbaner. De havde ligget her fra »tidernes morgen«, men var i stærkt forfald (ukrudt, rustne hegnstivere og sønderbrudt ståltråd) og blev tilsyneladende ikke benyttet af nogen. Først efter 1920 fik de deres renæssance. Da var bebyggelsen blevet tættere og det rigtige »bourgeois« bedre repræsenteret.

Over for tennisbanerne lå – ligeledes fra tidernes morgen – et »anlæg« med en indgangsportal, der lignede vores egen haveindgang, blot var den højere og bredere og havde flagstang på toppen, og en bådebro ud i Sortemose. »Anlægget« bestod af huller og tuer med højt stift græs, og broen, der havde afskallet hvid maling, var pilrådden og strittede med knækkede planker og krumme, rustne søm. Her på søen løb vi om vinteren på skøjter; men isen var gerne lidt for nubret, og man skulle tage sig i agt for den skumle sorte »våge« henne under træerne til venstre for broen, hvor den kloakdunstende Ålebækrende havde sit udløb (sit indsnævrede rørlob påbegyndte den ovre på den modsatte side under haven til postekspedient Thomsens villa »Otium« på Kratholmsvej), og for de fastfrosne sivblade og dunhammer langs bredderne.

Men hvilken stemning her dog var i den frostklare aftenskumring, når fuldmånen kom op over skoven, og glade stemmer ude fra isen klang krystalklart i ens øre, mens man skruede skjøjterne af ved broen og stampede hjemefter i anlæggets høje sne med skjøjterne dinglende over skulderen.

Oppe ved baneoverskæringen løb Skovridergårdsvej lige ud på bar mark. En smal og meget ujævn markvej, som sine steder hulede sig ind i bakken, førte i snorlige linje op til Virum gade (nuværende Grønnevej følger her præcist dens linje). I modsat retning krummede en marksti sig ned til Solvej (nuværende Ryvej), hvor man her oppe fra baneoverskæringen kunne se en spredt række villaer, der lå ind mod skovbrynet ved Tøvekrogen. Og en anden marksti førte skråt over til et hus, som lå ganske alene på marken ragende med sin spidse gavl op over et langt højt hegn (det ligger der endnu i dag midt på nuværende Krogvej). Ellers ikke et hus, så langt øjet rakte mod vest og mod syd – helt op til Virumvej og Parcelvej.

Omkring ved 1920 blev Grønnevej, Krogvej, Højdevej og en del af Parkvej (ud gennem Kollemose) anlagt, men det var længe småt med bebyggelsen. Den første bygning i terrænets nordende var, så vidt jeg husker, Købmandsgården i vinklen mellem Grønnevej og Krogvej, hvor der før havde ligget en stor og dyb grusgrav, som tiltrak os meget. Med Købmandsgårdens anbringelse i de udplanerede omgivelser blev det til et helt fremmed sted.

Med anlægget af Grønnevej (foreløbig altså kun op til Parkvej, dens videre forlængelse op til Virum skete jo først i 1930erne) var der skabt en bekvem forbindelse fra hele det sydlige Dronninggårdkvarter bag

Tyvekrogen og Vejlesø til Kongevejen mod København via Skovridergårdsvej. Dermed var det foreløbig forbi med fredeligheden på denne vej. Nu kom i stadig stigende tal direktør- og grossererbilerne fra Vejlesøvej, Geelsvej, Kollemosevej o. s. v. susende i fede støvskyer, som drev dovent ind mellem hækkenes grene og gråmelerede deres blade, og man måtte til at se sig lidt for, når man færdedes derhenne på hjørnet. Det hjalp, da vejen blev asfalteret, med støvet i hvert fald. Men freden vendte først tilbage i 1935, da Grønnevejs forlængelse førte bilerne op til den nyanlagte Frederiksdalsvej og ud under den nye Virum station.

Parkvejs kommende fortsættelse mod Parcelvej var allerede tidligt i 1920'erne markeret ved en bred oppløjning i marken, ved siden af hvilken der løb en smal og fast sti, god at cykle på. Kørte man ad denne op til Parcelvej og vendte sig om heroppe, havde man et vidt skue ned over et kraftigt bakkedrag med markdiger og tjørnebuske, vandhuller med ludende piletræer på kanten (Ålebækrendens rester) og småsøer med åkander (Kollemose). Og dybt, dybt nede i en blå dis stod den store, gule husholdningsskole som en lysende plet mod den mørke skov. Den udsigt er der forlængst lukket af for. Men vandhullerne og piletræerne kan stadig ses inde i villahaverne langs Parkvej i nærheden af jernbanen (kæmpetræer nu!). Og det er heller ikke mange år siden, at jeg fra toget et sted i en villahave på Grønnevej så det egetræ rage op, som engang for ikke så forfærdelig længe siden stod midt i et lille tjørnekrat ude på den øde mark.

Ledvogterhuset ligger endnu i dag ved den gamle overskæring, men jernbaneleddene og den sorte »ding-dang«, der meldte togenes afgang fra Holte og Lyngby, forsvandt, da S-togene begyndte i 1935, og sam-

tidig blev det lille vejstykke op ad bakken fra Egeholmsvej lukket. Her står forresten endnu de sidste af de vejtræer, som dengang dannede allé helt ned til Kongevejen. Mange solfyldte minder knytter sig til netop dette sted. Vi havde stor fornøjelse, min broder Hans Gustav og jeg, af at hjælpe gamle *ledvogter Petersen* med at lukke leddene, når »dingdang«*en* gav signal. Når det var tog fra Holte, gik der sjældent lang tid, før det kom tøffende i endnu moderat tempo. Der kunne gå længere tid med toget fra Lyngby. Men når vi lagde øret til skinnen, kunne vi høre en svagt knækkende lyd, som vidnede om, at det *var* undervejs. Så spejdede vi efter det oppe på toppen af den lange Virum bakke, hvor signalmastens ene vinge pegede skråt mod himlen. Signalvingerne i Virum ragede ud til hver sin side fra masten, og når de begge var oppe, så det grangiveligt ud som Moses i Billedbibelen, hvor han stod med oprakte arme på højden ved Det røde Hav og nedmanede havets før adskilte bølger over ægypterkongen og hans hær. Når toget endelig kom til syne deroppe, lød Petersens advarende røst: »Nu må I on't gå yd po ba-rnen!« Med en vis kildren i mellemgulvet stod vi så bag det sorttjærede skur og lyttede til togets susen og brusen, der voksede og voksede i styrke, og pludselig var det der med en øredøvende larm, som uvilkårlig fik os til at retirere et par skridt. Men Petersen stod støt og scenevant med fremstrakt højre hånd og vildt flagrende frakkeskøder lige klods op ad det frygtelige uhyre. Dyl-dyl, duk-duk, duk-duk, sang hjulene, mens støvet hvirvlede op omkring dem (skærvebelægning kendtes endnu ikke), og så var toget passeret, uden at man rigtig havde set det. Støjen blev svagere og svagere, lokomotivfløjten hvinede fjernt nede ved skoven, og stilheden sænkede sig igen over den idylliske, land-

lige plet heroppe, hvor vi nu faldt i hyggelig passiar med ledvogteren, alle tre lænet med ryggen mod den solvarme og dejligt tjæreduftende hytte.

Hygsomme minder knytter sig også til den modsatte ende af Skovridergårdsvej: *købmand Krumhardts* butik nede ved Kongevejen. Her havde vi lige fra 5 års alderen hyppige ærinder for vores mor: et »10-linjers« eller »15-linjers« lampeglas til petroleumslamperne, »et halvt pund stødt melis« eller »to pund OMA med farve«. »Farven« var nogle små bløde tingester, der lignede syltede kirsebær, og som blev lagt i den ene side af pakken med strenge pålæg til os om ikke at trykke pakken for meget på hjemturen. Hjemme i køkkenet masede pigen farvesaften, der var brungul, ud over den hvide margarineklump og smed de bløde skaller, der blev tilbage, ned i vasken, hvorpå hun med næverne begyndte at bokse i margarinen, vendte den og klaskede den og boksede videre, indtil den havde fået den jævne lysegule farve, den skulle have. Ærindet kunne også gælde »et kvart pund kaffe«. Så skulle Krumhardt hen til kaffemøllen ved vinduet og dreje på det store håndsving, og mens han drejede med den ene hånd, kunne han finde på at nappe os med den anden over knæene, så vi generet leende tumlede tilbage mod disken. Havde vi fået en to-øre for vores »ulejlighed«, det kunne hænde, bad vi om »dem, man får flest af«, d. v. s. de »blandede« bolscher, og det blev et helt »kræmmerhus«, der kom flyvende i en bue og havnede på disken med et lille hårdt knald. Man kunne forresten også for to-øren få en lille rund æske med »knaldperler«, som i mangel af den uopnåelige knaldpistol kunne trædes med hælen mod fliserne og – måske – bringes til at sige noget.

Inde bag butikken var der et lagerrum med store fyldte sække og desuden en vægt med lodder, som vi af og til blev vejjet på. Herinde prøvede vi også nye træsko, blanke og sorte og med rød kant om hælen og vristen. Det var en stolt fornemmelse at klapre hjem over fliserne i nye træsko. Ude i gården var der en stald med to heste. »Tulle« var ung og urolig i sin bås, stampede og småvrinskede, virrede med hovedet og raslede med kæden, så hende holdt jeg mig fra. Men »Bjørn« var gammel (født 1888!) og fredsommelig. Ham kunne jeg lide. Jeg elskede at sidde på krybbeakanten og stryge ham over den hvide pandebliiss og klappe ham på halsen, mens han med en rubbende og skrubbende lyd tog næring til sig. Så fredsommelig var han, at jeg fik lov til at holde tømme- men op ad Geels bakke, når karlen skulle bringe varer til *fru Hviids pensionat* på Søvejen.

Altså selv Kongevejen var, navnlig på hverdage, stille og fredelig og landlig – og efter mørkets frembrud totalt øde. Man kunne uden fjerneste risiko gå midt på den i buldermørke ad Sorgenfri til (det kunne man forøvrigt lige til hen imod midten af 1920erne), og der var heller ikke andre steder at gå, bortset fra en lille fodsti bag træerne i østre vejside, som man gjorde klogest i at holde sig fra i mørket, for den var fuld af lumske trærødder og løb lige langs med en dyb grøft.

Selve vejen var også lidt ujævn. Den blev først brolagt i sommeren 1917 på strækningen fra Landbrugsmuseet i Sorgenfri til foden af Geels bakke. Man gik nødigt alene i dette mørke øde, hvor det duredede og sang så mystisk fra usynlige telefonpæle, og med mellemrum en lyskegle fra Middelgrundsførtet spøgelsesagtigt fejede lydløst hen over himlen.

Når man havde passeret Geelsgård og Lunderup (det nu forsvundne

gamle empirehus på vejens vestside lidt sydligere end Geelsgård, med Weilbachs flagfabrik bagved), følte man sig sat helt uden for menneskeverdenen. Man skimtede nok et lys fra Holmegården, men den lå langt, langt inde bag en lang allé med høje, dystert susende træer (nu er også både den og alléen forlængst borte), og senere måske nok et lys fra Rømmerødgård eller det overfor liggende Bredelille, men de lå også begge et stykke fra vejen (Rømmerødgårds gamle stuehus fjæler sig i dag som villa i den såkaldte »Wienerby«).

De første – og eneste – huse, der lå lige ved vejen, var smed Hoffmanns høje hvide og broderen, snedker Hoffmanns lave gule, efeubegroede, hver på sin side af Virumvejens daværende udmunding (nu begge forlængst forsvundne på grund af vejudfletningen til omkørselsvejen over Lyngby sø), men de var næsten altid mørklagte, og så var der igen et stort, mørkt øde, Virumgårds og Landboskolens forsøgsmarker, inden man nåede hen til »Annas Minde« ved Højskolevej, som den pudsigt nok hedder *nu*, da der ingen højskole mere er og ikke har været i over 30 år. Dengang hed den ingenting, men førte altså hen til Grundtvigs Højskole, hvor min morfar var forstander. Det store røde transformatorårn kaldte vi naivt »bedstefars tårn«, ligesom vi kaldte Fuglevad mølle (gammel på stedet, ikke, som nogen tror, tilført Fri-landsmuseet andet steds fra) for »bedstefars mølle«.

Var Kongevejen utiltrækkende i mørke, da var den det modsatte ved dagslys.

Gik man ned ad bakken fra 13 kilometer-stenen ved Bredevej, havde man foran sig den dobbelte række af majestætiske vejtræer på grønne græsrabatter langs blomstrende grøfter i snorlige linje ned til skoven,

der strakte sig fra vest til øst, og Geels bakke, der stod som en lodret pæl i skåret mellem skovtræerne. Til venstre en fri udsigt, der fjernt ude afgrænsedes af de blånende skove bag Furesøen med v. Langens berømmelige kæmpegraner fra 1769 højt opragende, og til højre et smukt, kuperet terræn med Mølleådal, glimt af den rødkalkede Ørholm fabrik bag skovkuperne i »Det danske Svejts«, den gulkalkede Ørholmgård oppe i Ravnholmskovbrynet, Ålebækvejens grønne allétræer på bakken op mod Krag's Mose og oppe i nordøst det røde Søllerød vandtårn ragende op over trækronerne. Et smukt landskab, der nu er totalt udslettet til begge sider – for ikke at tale om midt imellem! Kun den, hos hvem det står prentet i mindet, kan endnu se det.

Den øde Kongevej fik egentlig kun liv om søndagen, men så til gengæld også et kraftigt liv.

Da gled hele formiddagen lang en uafbrudt strøm af københavnske skovgæster gennem Skovridergårdens villaby og op over Geels bakke. De allerfleste på cykel. Damer i hvid bluse og mørk nederdel, som allerede ved foden af bakken sprang af under selvopgivende småhvinen, og herrer i skjortezærmer og med jakken over styret, der demonstrerede deres manddomskraft ved at holde ud endnu et lille stykke op til milepælen.

Mange på motorcykel. »Indian«, »Excelsior« og »Harley Davidson«, der strøg over bakken uden besvær, beundredes; »B.S.A.«, der klarede den – om end med besvær – respekteredes, og »Ellehammer«, der gik i stå allerede før milepælen, foragtedes.

Mange også i tøffende biler, både trehjulede og firehjulede – de første tøffede mest. Familier i landauere med nedslået kaleche, i ponyvogne

Sådan så endnu Kongevejen ud i 1929 set fra skovbrynet, hvor nu »Geelshaven« ligger. Der, hvor sumphullerne med buskvækst ligger (en rest af Ålebækken), løber i dag Hasselvej ud i Frederiksdalsvej – (der siges at være fugtigt i kældrene på dette sted, hvilket altså har sin rimelige forklaring). Vi løb somme tider på skøjter her! Øst for Kongevejen ligger Holmegården med den pompøse allé, som førte derind. Længst borte ses Mølleådalene med »Det danske Svejts« ved Ørholm. (Akvarel af Hans Gustav Sandfeld).

Sådan så der ud pinedag 23/5 1926 på Kongevejen ved villabyens begyndelse lige nord for det nuværende Fredriksdalsvej-Skodsborgvejkruds. Broen over den dybe grøft ligger i skyggen fra et af de store træer i vej-kanten. Lige hen over denne og den jord, hvorpå kioskmændene står så trygt og ejerstolt, stryger i dag bilerne mod København i en endeløs strøm døgnet rundt. I baggrunden ses gavlen af den smukke gamle empirebygning »Lunderup«, som desværre måtte falde for den store vejvidelse i 1954.

og i jumber og større selskaber i store, gule, åbne turistbusser eller i hestetrukne char-à-banc'er. Passagererne i de gule var altid højtidelige og fremadvendte, medens selskaberne i char-à-banc'erne gerne var lystige, damerne kvidrende og herrerne gemytligt hilsende til alle sider med bajerflasken løftet op til kanten af den kornblomstsmykkede, bredskyggede og fladpuldede moderne stråhat. De havde åbenbart allerede bedet i Lundehuskroen eller på Hotel Lyngby og skulle nu fortsætte i Rudersdal eller Søllerød kro.

Hen på eftermiddagen gik strømmen den modsatte vej tilbage; hver cyklist nu at se til som en lille rullende bøgeskov. Og efter nogle timers forløb var Kongevejen atter hensunken i sin vanlige fred og stilhed.

Fred og stilhed – ja det var hverdagen fyldt med. Ikke mange *store* begivenheder, men alligevel så meget at se og opleve for et barn, der ikke havde adgang til hverken radio, fjernsyn eller biografteater, men selv måtte søge sin underholdning og tidsfordriv på sit eget lille begrænsede hverdagsfelt. *Alt* var, som før nævnt, interessant og skulle nøje studeres og iagttages.

Der kom nu for det første så mange hestevogne og gjorde holdt uden for vores havelåge, og både hestene og vognene og de, der kørte dem, var alle et studium værd.

Der var mælkevognen fra *Dronninggårds Mejeri* med mælkehaner stikkende ud gennem små runde porte i baglågen og et bredt trinbrædt nedenunder, som var bekvemt at stå på, når man, hvad af og til hændte, tog turen som »blind passager« om ad Vejlesøvej på vej til skole. Men det var dog først, da man var blevet mellemskoledreng. Jeg husker en morgen, medens vi rullede ned ad den lille bakke før viadukten, hvor-

dan min broder kom til med hoften at støde til kranen på en af mælkehanerne, så mælken fossede ned over hans ene bukseben, og da han ikke var i stand til at få hanen hurtigt lukket igen, sprang vi begge skyndsomst af for at salvare os i tide. Aldrig glemmer jeg synet af mælkevognen, som drejede ind i mejeriets gård med en intetanende kusk på bukken og en tyk hvid mælkestråle fusende ud af baghanen, så det strintede til alle sider fra trinbrædtet. Det kan nok være, at vi »spæned«!

Der var *bagervognen* med den lille *brødkusk Nielsen* fra Bondebyen i Lyngby. Han gav mig sommetider lov til at køre med rundt og benyttede mig samtidig som stik-i-rend-dreng, hvilket var meget sjovt, indtil jeg en dag af en frue ovre på Vejlesøvej fik skældud for det brød, hun havde fået i går. Det var tørt, og det smuldrede. »Det kan du hilse din far og sige«, sluttede hun. Og dermed sluttede jeg også min rolle som bagerdreng. Jeg følte dybt ubehag – ikke af storagtighed, for *den* følelse havde gudskelov ingen nogensinde indpodet i mig, men simpelt hen fordi jeg ikke kunne fordrage at blive taget for en anden end den, jeg var.

Der var *slagter Eibergs* vogn fra Øverød, altid med to kraftfulde og rapt løbende skimler i forspanDET. Man kunne høre den som en fjern tordenrummel, længe før man så den dukke frem på vejen deroppe mellem de høje bøgestammer.

Der var *grøntvognen*, trukket af et magert skabilken, altid i sindig skridtgang og med trist ludende hoved, som om den søgte efter en havresæk. På bukken en tyk, sammensunken mand med svampenæse af form og størrelse som en misdannet kæmpekartoffel og en grødet stemme, der

med mellemrum sagde: »Porrer og Sellerier«. Det må vel have været hans specialiteter. Senere kom han til fods, støttende sig til en knortekæp og med en aflang kurv under armen. Hesten var da vel død af ælde.

Der var *ostemand Hansens* vogn fra »Birkely« på Hjortholmsvej med en lille forknyt hest, der bar det fyrige navn »Zampa«. Den kørte jeg også sommetider med på ture, der strakte sig helt op til Sorgenfri og Virum og derfra ad Parcelvejen til Dronninggårds Allé. Senere blev ostekassen fjernet og den stærkt fremadhældende vogn benyttet til fragtkørsel – i folkemunde kaldt »Holte Lyn-Expres«. I efteråret 1918 flyttede Hansen over i det lille træhus, han havde bygget på det søndre hjørne af Kongevejen og Birkhomsvej (»Et helt lille slot for kun 4000 kr.!« sagde den gamle overretssagfører Olsen, da han efter en nysgerig inspektionsrunde i nybygningen forsigtigt trippede sidelæns ned ad indgangstrappen med den sammenrullede paraply som følehorn), og i begyndelsen af 1920erne startede han i et lille skur oppe ved Kongevejen den iskageforretning, som senere blev til det »Palles Konditori«, der nu skjuler »slottet«. Børnene Palle, Frode og Frits legede vi en del med i årene 1915-18, når fru Hansen var henne og hjælpe min mor med storvasken.

Og så var der – endelig ikke at forglemme – »Fiske-Karoline« og hendes mand fra »Annas Minde« ved »bedstefars tårn«; *han* (skipper-skæg og gyldne ørenringe) uflyttelig på bukken med tømme i hånd, *hun* i evig vralten ud og ind gennem haverne, fed og uformelig og med en bag så vældig, at det ved vognbestigningen tog sin tid, inden hun fik den så meget ind i lodlinjen, at hun kunne komme fremover og op. »Fryser I ikke, kære børn?« spurgte hun sødt, en gang hun så os rulle

i den våde tøsne på plænen. Det var tonen, når hun havde gjort en god handel. Skulle mor derimod ingenting have, ændredes den lidt. »Generalens har ellers købt i dag«, sagde hun ved en sådan lejlighed med sur appel til min mors formodede snobisme (ak, jeg har ikke i mit liv kendt nogen med ringere anlæg i den henseende), og med »generalens« mente hun fru Laub i villa »Birkholm«, enke efter generallæge Laub, som døde i 1912.

Meget kraftigere udsving i sine sindsstemninger havde dog *fisker Rands*, en mærkelig lazaron med hullet bulehat, langt, snavset skæg og udstående, tomme geløjne, der boede i en lille stråtækt hytte på hjørnet af Rudersdal bakke og Dronninggårds Allé (nuværende Ernst Bojesensvej), og som kørte med fiskekasser på flad trillebør. Ved mislykkede handeler gjorde han – efter sigende, jeg har ikke selv overværet nogen – kort proces: »Goddag lille frue, skal det være tosk idaw?« – »Nej, tak« – »Farvel – madam!«

Hvem var der mere at iagttage med interesse? Jeg nævner i flæng: *Postbud Carlsen*, den prægtige ældre mand, der smilte så lunt og rart i sit buskede overskæg, når han skød den tunge skuldertaske hen foran maven og løftede klappen op under hagen for at fremtage breve og aviser. Allerbedst kunne jeg lide ham om onsdagen, når han havde »Hjemmet« med. Ja, ja – når jeg senere hen har været på vej til at korse mig over børns utrolige afgudsdyrkelse af »Anders And« og konsorter, har jeg altid inden ret længe set mig selv fare med begærlighed over »Hjemmet«s kolorerede midtersider med Krølle og Gamle Jas til venstre og Knold og Tot til højre. »Helle for Hjemmet, det er *mi-in* tur«, hed det under kapløbet med de andre, når dørklokken ringede.

Skorstensfejer Wagner, der var en helt cirkusforestilling for sig, når han for at komme til skorstenen på villaens lidt lavere sidefløj kravlede ud af det store tagvindue på hovedfløjens loft og lod sig glide på maven ned over tagstenene, medens han med fødderne søgte efter fodfæste nede på den lavere tagryg, og, når han havde fundet det, slap taget i vindueskanten, rettede sig op, vendte sig om og balancerede på tagryggen hen til skorstenen. Når han kom ned igen og sagde smilende farvel, var hans hvide tænder og lyse øjæbler midt i alt det sorte ikke til at få øjnene fra. Jeg drømte en nat for nu meget snart 60 år siden den ufor-glemmelige drøm, at han kom ind ad havelågen og gik hen mod alta-nen, hvor jeg stod, blottede sine hvide tænder og bed mig i den ene storetå! Jeg måtte ind til min mor for at sove videre efter den oplevelse!

Lygtemanden, der kom med sin stige for at sætte ny brænder i gas-lygten. Stigen havde krumme bøjler, som han satte fast over en tværarm på lygtepælen oppe under kuplen, og så entrede han op, løftede hættten af kuplen og smed lidt efter en dejlig papcylinder med rundt låg ned til os. Den kunne bruges til mange ting og var alene i sig selv vidunderlig at tage på og føle på, lukke op og i, puste ned i og trille med hen ad fliserne.

Telefonmanden, der klamprede op ad pælen ud for »Lindehuset« ved hjælp af spidse pigge på indersiden af støvlerne, satte sig på tværbræd-tet deroppe og åbnede for et lille skab, som syntes at indeholde lutter runde lakridsbånd i sløjfer og slyng, eller red overskrævs højt oppe mellem de hvide klokker. Det kunne alt sammen herligt efterlignes på gyngestativet hjemme i haven.

Portør Hansen fra Kollemosevej, der udskiftede batterier i dørklok-

ken, og hvis visdomsord var disse: »Når elementerne er brug't, ska man har' noen ny'r«. Jeg ved ikke, hvorfor netop han udførte dette arbejde, men det gjorde han altså gennem flere år. Han solgte også honning af egen avl, og gik derfor under navnet »honningmanden«. Jeg var engang med legevognen derovre for at hente nogle bøtter med honning, i hvilken anledning han uhyre morsomt tilbød at dyppe mig i det meterhøje honningfad, som jeg betaget stod og gloede på.

Arbejdsmand Poulsen fra Malmlosevej, der slog græsplænen med le. »Pas på jeg ikke krummer tærne af jer«, sagde han, når vi blev for nærgående i vores interesse. Det var også ham, der hjalp til med at få flagstangen lagt ned, når den skulle males, en operation, som det var uhørt spændende at overvære – på passende og befalet afstand. »Lige-frem« kaldte vi ham, velsagtens fordi han engang ved lejlighed havde brugt dette os da ukendte ord.

Arbejdsmand Rose, der gravede haven og ind imellem pimpede i redskabsskuret. Han havde været på farten i sine yngre dage og underholdt gerne min mor med sine spændende oplevelser i det fremmede. Han havde f.eks. svømmet en hel dag under den tilfrosne Volgas is og fået luft, når det behøvedes, ved at slå hul i isen med en jernstang! – fortalte han! En dag havde han besøg i redskabsskuret af sin broder, en endnu værre sut, ren Storm P.-figur, og da min mor kom derover for at hente noget, rejste han sig chevaleresk: »Må jeg præsentere – fru – min bror«.

Fra min tidligste barndom, før 1914, mindes jeg en mærkelig spillemand, som kom og tog opstilling lige inden for havelågen; han kunne spille en hel masse instrumenter på én gang: på hovedet havde han en

hue med mange små klokker, som han manøvrerede med ved hovedbevægelser alene, på ryggen stortromme og bækken, som dirigeredes med fødderne ved hjælp af snore, og i hænderne to klarinetter, tror jeg det var, som han blæste tostemmigt i. Et imponerende »orkester«. Han var italiener og blev henrykt, når min far gav sig i snak med ham på hans modersmål. »Dingerdangermanen« kaldte vi ham til forskel fra »Lingerlangermanden«, en lille sortsmudsket og stereotyp smilende mand, vistnok også sydlænding, der, ligeledes inden for havelågen, stod og drejede på en gammeldags spilledåse med tapper, der greb ned i huller på en vandret roterende tynd metalplade. De forsvandt begge sporløst efter verdenskrigens udbrud. Men så havde vi til gengæld gennem mange år fornøjelsen af den almindelige trehjulede, opretstående og billedprydede lirekasse, som blev drejet af en enarmet og lidt syrlig spillemand med hvidt overskæg og hvide strittende skægstubbe på kinderne. Skønt jeg var bedre vant end som så i musikalsk henseende, følte jeg mig alligevel sært draget af denne kasses mærkelige toner, som under uafsladelig knysten og hvæsen smeldedes trompetagtigt ud i en hvirvlende sky af triller og tremulanter og alskens kvidder og kvinkelas, og jeg fulgte den troligt hele »firkanten« rundt, lyttende til den evige gentagelse af Tosellis Serenade, der begyndte som noget i retning af melodien til »Gud ske Tak og Lov«.

En vis dragende magt havde også alt, hvad der var motoriseret. Bilerne, der var så foragtede af de voksne – d. v. s. de 99,5 procent, som ikke selv ejede nogen endnu* – kunne nagle os børn til pletten, dersom

* Vore forældres generation, der var vokset op i 1870erne og 80erne, længe før bilernes tid, havde ondt ved at forsones sig med disse køretøjer, fordi de kørte med en

vi var så heldige at komme over en, der stod stille på vejen. Den første, jeg husker fra vores egen vej, var den, der i årene omkring 1914 somme-tider holdt uden for villa »Neptun« (navneforandring til »Vienna« i 1916, da den fra Østrig hjemvendte direktør Lillesø købte villaen). Det var en åben, mørkeblå »Adler« i trappeform med tilbageslået kalesche omkring det højt opragende bagsæde, dragkistehåndgreb af messing på lågerne, udvendige bremse- og gearstænger, som lignede sabler, der var stukket ned i trinbrættet, og foran på højre forskærm et mægtigt babu-horn med lang, leddelt messingslange hen til en stor sort gummiballon ved vindskærmen (rattet sad dengang næsten altid i bilernes højre side). Navnlig ballonen var fristende at fingerere ved. Trykkede man forsigtig

uhørt og ganske uforsvarlig fart (meget ofte over 40 km i timen!) og derved tillige i en helt ulidelig grad hvirvlede støvet op fra de skærve- og grusbelagte veje. Og så osede de af benzin!

Ifølge »Søllerød Sogns Tidende« indløb der i december 1915 en klage til sognerådet over den vilde søndagskørsel på Kongevejen gennem Skovridergårdens Villaby. Kunne den fart ikke *tvinges* ned? Og kunne den støvplage ikke fjernes? Sognerådets helt overvejende flertal sympatiserede fuldt ud med klagerne, men kunne intet gøre. Kongevejens belægning var et amtsanliggende, og kørehastigheden et politianliggende, og forøvrigt – som det ærede medlem Schouboe (Vejlesøvej) sagde: »Vi har så mange store skatteydere, som benytter automobil, hvorfor skulle vi lægge dem hindringer i vejen?«

Typisk for forældregenerationens syn på den moderne trafik er følgende redaktionelle betragtninger i »Søllerødbladet« 21/10 1916 (klokker Selbo): »Vi er nu omsider kommet så vidt, at Amtsraadet har tilladt Kørsel med Automobil på *samtlige Landeveje* i Amtsraadskredsen *hele Døgnet* rundt. Saa naaede vi altsaa til, at Automobilerne er blevet anerkendt som et almindeligt Færdselsmiddel!« Udråbstegnet fjerner enhver mistanke om ironi.

Gamle ledvogter
Petersen hilser
lokaltoget fra Kø-
benhavn, idet det
passerer den gamle
baneoverskæring
på Skovridergårds-
vej. Til højre for
lokomotivet ses lidt
af de fuldkommen
bare og åbne
Virum marker.

Skovvejen fra Kongevejen (ved milepælen) til Stationsstien (ved »første led«). I skåret mellem grantoppene ses helt ude i baggrunden nogle af Tyvekrogens bøgekroner. Grantoppenes evige, stille og mystiske susen fornemmes i mit øre, hver gang jeg ser på dette billede. Det var vældig sjov at køre på cykel op og ned ad disse bakker, og her generede vi i hvert fald ingen med vores »motorlarm« fra de påhægtede papskiver på for- og baggaffel.

tigt til, lød der blot en hivende, tør hoste ud af tragten; men lagde man en lille smule mere energi i trykket, lød der et vildornebrøl så voldsomt, at man gjorde bedst i at stikke af lige med det samme.

Ingeniør Boye i villa »Hilk« på Birkholmsvej fik en del år senere en lille smart lysegrå bil med tynde, højrrøde hjuleger. Den stod i garage på grunden lige over for »Hilk«, men garagedøren stod ofte åben, så der var rige muligheder for beundrende indblik fra behørig afstand; og når den unge frk. Boye kom langsomt trillende over fortovet med bredskygget sommerhat i nakken og en albue nonchalant hængende ud over vognkanten og drejede ind i kørebanen med en lille indolent håndbevægelse, da var det et syn, der kunne få en til at måbe. Det var næsten, som om en del af den store ukendte verden gled en forbi.

At se en motorcykel på nært hold var heller ikke at foragte. Der holdt sommetider en flot »Harley Davidson« uden for »Lindehuset«, og når den blev bemærket, var vi straks flere, der slog beundrende kreds om vidunderet, tålmodigt ventende indtil ejeren (en søn af overretssagføreren) viste sig i fuld »krigsmaling«, helt formummet i beskyttelsesanztræk fra top til tå. (Når jeg i dag ser månemænd bevæge sig på TV-skærmen, synes det mig, at jeg har set noget lignende før i en fjern fortid). Flot syn at se dette »Marsvæsen« langsomt og med ligesom beregnet effekt svinge højre ben over den brede sadel og stemme foden fast og sejt mod startpedalen. Og herlig lyd, når maskinen efter diverse små »fut-fut« med påfølgende sukken og stønnen pludselig tog fat i al sin væld med øredøvende brag.

Når den så i rask accellererende fart havde nået Kongevejen og dér var forsvundet i et flot højresving, styrtede vi hjem for at lege motor-

cykel. Det kunne udføres stationært overskrævs på en nedlagt sammenklappet havestol, men bedre mobilt med en bambusstok mellem benene eller helt uden ydre symboler, blot i stormende løb med fremadrakte, bredt krummede arme og fast knyttede næver. Den behørlige larm frembragtes med munden under *alle* omstændigheder. Allerbedst blev det selvfølgelig, da vi fik cykler og kunne sætte papskiver på for- og baggaflerne ved hjælp af tøjklammer og derved mangedoble farten og larmen (min far dirigerede omgående og i en ret indædt tone denne leg om i skoven), for slet ikke at tale om den smarte idé, som Jørgen Borre lancerede: at presse et antændt stykke fyrsvamp ind under sadlen til livagtig frembringelse af bagudstrømmende forbrændingsos.

Cyklen som befordringsmiddel nød heller ikke forældregenerationens ubetingede gunst. Jeg mindes ikke i min barndom at have set andre villaejere på cykel end den i sin have evigt skiveskydende med skarpt bogtrykker Justesen i »Skovlyst«. *Mine* forældre lærte overhovedet aldrig *nogensinde* at sidde på en cykel; min far gjorde end ikke så meget som et forsøg; det gjorde dog min mor – i 1912, 40 år gammel; men da hun hele tiden væltede, så snart hun mærkede, at instruktøren havde sluppet sit støttende greb i gaflen under sadlen, opgav hun (jeg tror, det var efter det 3. styrt) alle videre forsøg.

Det, som navnlig indignerede de ældre, ærlige fodgængere, var, at alle børn og unge, husholdningsskoleeleverne ikke mindst, frejdigt cyklede på Skovriderstien og Stationsstien – trods skiltene med »Cykling strengt forbudt«. Det var også slemt, kan jeg forstå – nu bagefter, for det *var* jo et særdeles hasarderet foretagende f. eks. at komme strygende på cykel ned ad bakken på Stationsstien forbi »første led« (fodgæn-

gerovergangen til Solvej og Malmlose-Kollelosekvarteret) og lige ned mod det vinkelrette og komplet uoverskuelige knæk mellem installatør Klees og landinspektør Jørgensens haver. Men Skovriderstien og Stationsstien var jo en bekvem og meget fristende genvej, især for én, der havde ærinde på posthuset eller i kiosken ved stationen; ellers måtte man jo enten over og hoppe med hjulene på Solvejs (d. v. s. strækningen mellem Tyvekrogen og banelinjen) og Vejlsøvejs skærvebelægning eller ase den lange omvej ad Kongevejen over Geels bakke.

På skovstierne måtte vi nemlig heller ikke køre – selv om vi gjorde det. Jeg kom en dejlig solskinsdag i 1920 kørende på stien lidt inden for skovbrynet ud mod nuværende Skodsborgvej. Et sindigt vandrende ægtepar spærrede mig pludselig vejen på den lille bakke, hvor jeg netop skulle til at have haft rigtig fart på, og for ikke at forskrække dem for meget, gav jeg i god tid et lille diskret klemt med klokken. Det gibbede alligevel i dem, hvorefter de nølende og ligesom eftertænksomt trådte ud i nælderne og gederamsene. »Er dette en cyklesti?« spurgte manden med affekteret stemme og dirrende gedebukkefip, idet jeg ganske langsomt kørte forbi. »Det tror jeg ikke«, svarede hun med hentydningsfuld stemme. »Så – står – man – af!« brølede det ind i nakken på mig under min hastige opspeedning. De kunne jo ikke vide, at det, der lige havde passeret dem, var et hurtigtog på den af mig selv oprettede privatbane fra Ørholm fabrik til Virum skole. Jeg ville imidlertid gerne undgå al fremtidig sabotage og lagde derfor kort efter banen om til Holte station ad Stenvejens krummede kurs mellem skovbakkerne og videre ad cykelstierne på Søllerødvej og Stationsvej (ingen problemer med at komme over Kongevejen dengang!).

For at komme de ungdommelige fortovscyklister til livs appellerede »Vejlaget« med mellemrum til politiets agtpågivenhed. Og selvfølgelig trillede jeg ved en sådan »razzia« lige i saksen. Jeg kom ned ad Skovriderstien, og jeg så godt, at der stod en mand nede for enden af den og snakkede med nogen, men denne nogen var helt skjult af Zedellers hæk. Min samvittighed rådede mig straks til at stå ned på én pedal i stedet for at træde dem begge – så var min forseelse næsten halveret, syntes jeg altid i slige tilfælde. Pludselig trådte en politibetjent ind i synsfeltet, ikke vores egen mere skikkeligt brøsig Nielsen fra Holte, men en Lyngby-betjent (vi var jo i Lyngby kommune her), en tårnhøj og hærdebred betjent med stærke kæber og borende falkeøjne, og selv om jeg selvfølgelig nu på det sidste blot kom fredeligt gående, greb han fat i mig og smældede de frygteligste trusler lige ind i synet på mig. En af dem er blevet liggende i min hukommelseskiste: »Hvis du ikke ka' nære dig, så skal jeg hænge dig op ved ørerne!« Jeg tror nok, jeg nærede mig de første par dage.

Vi var også mange, der forsyndede os med at cykle i mørke med slukket lygte eller – hvad endnu værre var – helt uden lygte. Det var nemlig så besværligt med den Asp-Stearinlygte; for selv om man virkelig *havde* tændt lyset, inden man startede, kunne det dog let hænde, at flammen pludselig slukkedes, enten fordi der kom et kraftigt vindstød, som gav for megen gennemtræk i lufthullerne under den hvælvede tophætte, eller fordi man kom til at bumpe for hårdt over en sten eller en dyb ujævnhed i vejen, eller fordi man simpelthen havde glemt at se efter, hvor meget der egentlig var tilbage af lyset. Det kunne man kun konstaterer ved at skrue lygtebunden af, fjerne den fjeder, som pressede mod

lyset nedefra og sørgede for, at den brændende tande forblev, hvor den skulle være, og stikke en pegefinger op i det smalle runde rør. Var fjederen så stram, at den spjættede ud, så snart man åbnede for den, og undersiden af lyset følelig, inden det yderste fingerled var forsvundet op i røret, var sagen helt i orden. Men hvis fjederen hang slapt ned, og fingerspidsen ikke kunne få føling med noget deroppe – ja, så var der ikke meget af lyset tilbage. Og naturligvis havde købmanden lige lukket. Og hvem drømte om at købe flere cykellys ad gangen til et reserve-lager. Forøvrigt var det lige meget, om lyset under turen gik ud af den ene eller den anden eller den tredje grund, for man havde jo aldrig tændstikker på sig – hvad skulle man dog med dem? Rygning i smug? Aldrig! – ikke hos *mig* i hvert fald. Jeg havde hørt, at det gav opkastninger, så den fornøjelse renoncerede jeg hellere end gerne på. Spændende lege? Heller ikke – for min mor havde indtrængende bedt os afholde os fra alle tændstikkefristelser, og vi var faktisk både forstående og lydige over for vore forældres ønsker, eller som man *nu* åbenbart hellere udtrykker det: vi led af en personlighedsdræbende og sjæleligt afsporende autoritetstro. Til gengæld var vi lidet positive – for ikke at sige særdeles negative – over for andre voksnes forsøg på at trænge ind på vore forældres anerkendte enemærker.

Jeg mindes ingen betænkelighed fra mine forældres side ved vores ret hyppige mørkekørsel. Den *var* jo rigtignok heller ikke slet så farlig dengang, som den ville have været nu. Hvor ofte har jeg ikke – og det endda så sent som 1921-22 – kørt ned ad Kongevejen fra Sorgenfri i »brand-buldrende« mørke med violinkassen på styret uden at kunne se en hånd for mig og uden at møde en levende sjæl. En sjældnen gang

kunne jeg fjernt inde i mørket høre lyden af trippende hestehove og rumlende jernfølge mod brostenene og snart efter se et svagt lys fra en sagte duvende carbidlygte under en vognbund; men det rummede jo ingen faremomenter, syntes jeg. At jeg kunne komme til at køre lige ind i en fodgænger, faldt mig overhovedet ikke ind. Men det var jo netop risikoen, og derfor *var* det forbudt at køre sådan. En aften så jeg en cykellygte, som kom imod mig, bevæge sig langsomt over i *min* bane, hvor den pludselig begyndte at zig-zagge lige foran mig. Jeg sprang forvirret af og kunne straks i det svage skær fra den nyankomne lygte skimte politiuiformens gule knapper. Det var atter en Lyngbybetjent, jeg var rendt på, og atter lige ved kommunegrænsen (ud for Holmegårdens Allé). »Du har jo ikke engang *lygte* på!« lød det dystert et sted inde fra mørket, hvorpå en notereblok og en blyant dukkede frem i lyset lige foran det mathvide buede lygteglas. »Hvad hedder du?« – »Hvor bor du?« – »Du skal høre nærmere fra os!« – »Og så *trækker* du hjem!« Et par dage efter kom den nye, unge og rare – næsten *for* rare Holtebetjent og præsenterede mig for en bøde på 15 kr. »Ja, de er lovlig skrappe dernede i Lyngby«, sagde han smilende. Om jeg ville betale den bøde? Ja, det var jeg, d. v. s. min far jo da vel nødt til. Far betalte med en særdeles misbilligende mine, for 15 kr. var ret mange penge i 1922 (mit første fotografiapparat, Brownie 6x9, kostede i 1924 16 kr.).

Allermest dragende inden for det motoriserede område virkede nok efterhånden *flyvemaskinerne*, som man altid, når man gik op ad Kongevejen mod Sorgenfri, så stige op eller dale ned bag de store gule hangarer på Lundtofte flyveplads (den lå der, hvor nu motorvejen til Hørs-

holm skærer sig gennem terrænet ved den nordlige ende af Danmarks tekniske Højskoles mægtige kompleks; stedet er komplet ukendeligt i dag). Og da det i sommeren 1920 blev almindeligt med flyveopvisninger (kunstflyvning og faldskærmsudspring) og rundflyvninger mod betaling for lysthavende dristige civilpersoner, var det næsten en selvfølge, at vi søndag efter søndag og sommetider også på hverdage tog der over – bare for at se, naturligvis.

Turen gik gennem skoven til Stenvejen, derfra over Ålbækvej og videre ad en yndig, krummet marksti mellem bølgende kornaks (nu ligger her et stort kommunalt rensningsanlæg) ned til Mølleåens tungt og dovent henglidende, ramme, skidne, blåsorte og sivblomst-hvislende strøm og langs med den ad skovstien under de smukke, stejle bøgeskrænter hen til den lyserøde Ørholm Papirfabrik. Her så jeg altid for mig igen – som jeg forøvrigt gør det den dag i dag, hver gang jeg passerer stedet – det dystre syn af den store brand i 1913, som det tog sig ud hjemme fra vores altan: de tykke, sorte, bulnende og hvirvlende røgmasser, der uafsladeligt og ligesom lumske snigende i deres lydløshed væltede op over skovkanten i skrå retning mod syd. Det virkede på mig som en af mine mange onde drømme, og derfor var det også helt befriende at se far stå ganske roligt nede i den solfyldte have og snakke med hr. Alsbo henne fra villa »Pax«. Jeg kan endnu se for mig hr. Alsbo med det brune, studsede overskæg stå og pege på den blegt blå-røde syren til venstre for lågen. Branden interesserede åbenbart ikke de to.

Så rundt om fabrikken og hen til niveau-overskæringen ved den latterlige *Lyngby-Vedbækbane*. Den var latterlig dengang. »Grisen«, som den hed i folkemunde, kørte siden 1916 i høj grad »på pumperne«. Man

kunne roligt spadsere fra Ørholm til Fuglevad eller til Brede ad den helt ukrudtbedækkede banelinje med de smalle, brunt rustnede skinner og jorddækkede, spinkle sveller, for der gik kun et par tog daglig i hver retning, om formiddagen og hen under aften. Og sikken et tog, når det kom! Et komisk, stumphalet lokomotiv, der rokkede og vrikkede hen over skinnerne med en lang »paf-paf-paf«ende skorsten og en bred, kluntet »kofanger«, der lignede en lyskasse-rist sat på skrå frem over skinnerne, efterfulgt af en række små knirkende godsvogne og allerbagest en enlig, skramlende og næsten mennesketom personvogn med åbne perroner i begge ender. De skønne panoramaer, som man troede, man ville få at se fra bagperronen, lukkedes for det meste totalt af nedhvirvlende lokomotivrøg og ophvirvlende støv og snavs fra banelegemet. At banen overhovedet levede endnu, skyldtes udelukkende den økonomiske støtte, som både Lyngby og Søllerød kommune ydede ud fra den rimelige betragtning, at der i hvert fald var fremtidsmuligheder for en sådan bane, når villabebyggelsen ad åre blev tættere her ud efter. Men så var der også almindelig enighed om, at stykket fra Nærum til Vedbæk måtte kappes fra. Det skete i 1921, hvorefter der snart kom mere liv i toggangen igen, idet den gamle latterlige togstamme blev afløst af en lille rask, brun motorvogn, hvis rappe skinneslag og veloplagte grisehyl på turen mellem Brede og Ørholm i stille sommeraftener tydeligt kunne høres helt ind gennem de åbne sovekammervinduer hjemme på Skovridergårdsvej. Den egentlige renæssance kom med S-togs-epoken og endestationernes forlægning, i syd: fra perronen bag »Cygle«stalden på Lyngby stationsplads til Jægersborg station, og i nord: fra Nærum til Egevang, hvor der før havde været almindelig

Skoven netop som jeg elskede den *allerhøjest* – måske fordi den næsten altid så sådan ud på min fødselsdag, 26. april. Så vidt jeg kan se, befinder vi os lige på det første stykke af den skovvej, som udgår fra Hjortholmsvej mellem villa »Fensal« og rekreationshjemmet »Fødselsdagsgaven«.

Julestemning på Jacobsbakken 1917. Højbjergs markante profil kunne endnu i 1921 ses over trætoppene; men de hurtigt voksende grantræer lukkede snart for dette skønne syn. En gang med tiden falder vel disse træer efter systematisk hugstplan, og så vil den, der ikke ved, hvad de skjuler, blive glædelig overrasket.

holdeplads med det sædvanlige rødmaledede, åbne venteskur og det nuttekære lille »Dass« ved siden af. At komme *hertil* i dag er for en gammel forhenværende Holtebo som at komme til et vildfremmed land. Kun et eneste fixpunkt levner mulighed for en svag genkendelse: Højbjergs løftede bakkekrumning i nordvest.

Fra Ørholm gik turen mod Lundtofte videre ad Nøjsomhedsvej forbi den yndige gamle stråttækte gård »Lille Ørholm« og så sydpå ad Lundtoftevej over helt åbne marker. Her kunne vi allerede høre den smeldende lyd af startende flyvemotorer i det fjerne og se maskiner gå op, og maskiner gå ned, mens løjtnant Bjarkov højt oppe i luften tumlede rundt i sin lille grønstribede »Fokker-jager«. Han lavede baglæns kolbøtter med hovedet nedad og cirklede sidelæns rundt i dristige loopinger for så at styrte brat ned og fare lige hen over markerne i susende sving med planerne på højkant og derpå lige lodret op igen som en pil. Ih, hvor var vi imponerede.

En overgang var det en kæmpemaskine ved navn »Goliath«, med lukket kabine og plads til hen mod en snes passagerer, der foretog søndagsrundflyvningerne. Men ellers var det de almindelige maskiner med åben kabine og kun plads til én foruden føreren. Det var forhenværende tyske militærmaskiner fra krigens tid, og de var alle på begge sider af halen mærkede med et tydeligt L. V. G. (af min morbror ganske vittigt tolket: »Lyngby-Vedbæk Goliath«). Hele den lange eftermiddag kunne vi stå og se disse maskiner starte og lande og lytte til flyvernes samtaler med de skiftende passagerer af begge køn. Helt besnærende var det at stille sig dér langt ude til siden, hvor maskinen ofte gik ned, se den komme ned imod os som et stort insekt, nærmere og nærmere og lavere og

lavere, høre den stryge hen over vores hoveder i et larmende sus, som uvilkårligt fik os til at dukke os, og så se den et øjeblik efter tage jorden inde på marken. Vi stod naturligvis foran et gærde, som flyveren ganske givet måtte over, inden han nåede jorden, og der var ingen, som råbte os an med forbud eller advarsler. Men jeg er nu ikke sikker på, at det var en helt ufarlig spøg! Mildt sagt!

Gennem skoven til Søllerød

Vi har hidtil hovedsagelig opholdt os i et yderhjørne af Søllerød kommune, til dels endog uden for kommunegrænsen, hvad forhåbentlig ikke har krænket en eventuel kommunal lokalpatriotisme alt for meget. For mig hører de hidtil nævnte områder alle uløseligt med til barndomslandet, og jeg havde faktisk dengang lidt ondt ved at begribe, at der gik en kommunegrænse tværs gennem vores villaby knap 100 meter fra mit hjem. Hvad havde Lyngby at bestille helt dernede i bunden af Kratholmsvej og Egeholmsvej lige under Geels skov! Eller derovre ved Tyvekrogens skovbryn!* Og så vidste jeg endda ikke dengang, at Lyngby sogn indtil få år før *min* tid havde strakt sig helt ned til Vejlesøs bredder, så at altså Holte station i sin tid kun lige med nød og næppe var kommet til at ligge i Søllerød sogn.

Nu går vi dybere ind i kommunen. Først går vi fra den lille stejle bakke ved milepælen på skrå ind gennem skoven mod Søllerød, og jeg * Lyngby bestilte forresten heller ikke ret meget hernede, har jeg siden hen forstået af de mange harmfnysende klager i Søllerød-pressen over den komplette kommunale tilsidesættelse af de »outsidere«, som havde slået sig ned på Solvej, Kildevældsvej og den sydlige ende af Kollemosevej. Kun ved en sær nåde fra Søllerød sogneråds side havde de i sin tid fået andel i Holte-gassen. Kloakering og vandtilførsel savnedes! »Lyngby Sogneraad gør intet for denne Del af Sognet«, skriver Søllerød Sogns Tidende i 1915. »Flere af Beboerne herude har *ingen Vand i Brøndene* og har ofte store Bekostninger for at skaffe Vand«.

skal fremdeles forsøge på med ord at tegne for læseren en række af de mange billeder og stemningsindtryk, som har holdt sig usvækkede og uafblegede i min erindring gennem mere end et halvt hundrede år.

Kommet et stykke ind i skoven passerede man den »gamle Kongevej« med dens endnu tydelige spor af vejbelægning og sideløbende grøfter og kom derefter ind på en bred vej, som med sine høje, slanke og lige bøgestammer på begge sider og sit helt lukkede, hvælvede løvtag højt oppe over vore hoveder altid mindede mig om en ærværdig domkirke, ekstra betagende at skue, når ved pinsetid solen glitrede i de frisk udfoldede brede bøgevinger her og der. Henne for enden af det store »kirkeskib« stod en mægtig pille, stammen på en af v. Langens kæmpegraner fra 1760erne. Så tyk var den, at vi fire søskende lige til nød kunne omspænde den, når vi med helt udstrakte arme holdt hinanden i hænderne.

Her kunne vi dreje af mod både »Gryderne« og »Jacobsbakken«. »Gryderne« var om vinteren vores foretrukne kælke-terræn. Jeg husker dem opfyldt af høje graner og lærketræer tæt ind på de stejle stier, vi brugte som kælkebakker. De blev alle fældet i vinteren 1914-15, og det samme gjaldt en gruppe meget smukke gamle graner lige syd for »Store Gryder«, som man kaldte den meget stejle bakke, som 200 meter fra toppen af Geels bakke pludselig går i dybet ned mod »Stenvejen«, og som dengang var en yndet – og særdeles farlig – kælkebakke for de mere helbefarne og (dum)dristige – indtil der var sket et tilstrækkeligt antal ulykker, og kommunen derefter fik for vane at strø grus på.

Skovrydningen havde fra den høje, runde knold ved Store Gryder givet en storslået udsigt mod Højbjergs skovkuppel, Søllerød Kirke og vandtårn og Kirkeskoven bagved. Og nedenunder ens fødder sås nu

hele den østre »gryde« ud mod Stenvejen fyldt med vilde brombærran-ker og hindbærbuskadsler, selvsåede rønnebærtræer og plantede små-graner i firkantede plantehuller. Først en halv snes år efter begyndte udsigten så småt at lukkes igen.

Fra o. 1920 var de lidt ældre graner på skråningen langs stien fra Store Gryder til Lille Gryder imidlertid blevet tjenlige som juletræer.

At hente juletræ i Gryderne var en oplevelse, som man trods sine 12-13 år ikke var blevet for stor til at frydes ved. Vi måtte selv finde og udpege vores træ. Men det kunne tage sin tid, for der var mange andre mennesker her i samme ærinde. Vi kunne høre dem rundt omkring, stemmerne lød så klare i den stille luft, og svajende grantoppe her og der røbede, hvor de kom fra. Alle kaldte de på Larsen, den rare skov-løber med det tungsindigt nedhængende mundskæg og de magre, hule kinder fugtede af overrindende øjenvand. Han kunne jo ikke være alle steder på en gang med sin langskaftede skovøkse, som han holdt over skulderen i sin stærke, senede hånd. Men det gjorde ikke spor med den ventetid, for der var hygge her mellem granerne på det bløde tæppe af mos og brunede grannåle, og duften af frisk afhuggede spåner og har-piks indsugedes med vellyst. Julestemning! Vi skulle naturligvis først og fremmest sikre os, at træet var så stort, at det ville kunne nå til lof-tet, for ellers blev julen jo nærmest ødelagt. Men det var svært at tage det rette øjemål her ude i det fri, og følgen blev da gerne, at vi slæbte af med et kæmpetræ, der var mindst en meter for langt. Det var ikke nemt at bakse med! Man måtte have fat om træet et sted inde mellem grenene og finde sig tålmodigt i nålestik gennem vanterne og svirpende grene både for og bag fra det gyngende og svajende træ under vandrin-

gen hjemefter. Hjemme blev det stillet op i hjørnet omme ved porten. Fars mildt overbærende smilen behagede os ikke rigtig, og vi ville aldrig tro hans påstand om, at det var alt for stort, før vi inde i stuen fik syn for sagn.

»Jacobsbakken« – jeg ved ikke, hvorfor den kaldtes sådan (dens officielle navn er i dag Jagtvejen), men *jeg* forbandt den i hvert fald altid med patriarken fra bibelshistorien – krummede sig i brede sving ned mod Stenvejen og gik derefter i lige linje op og ud til Søllerødvejen, som jeg nu kun kan huske i den skikkelse, den fik ved den store udvidelse og gennemgribende omregulering i 1915-16.

Søllerød – ja, her er der for en gangs skyld ikke bare tale om en stemning, der *var*. Den *er* der den dag i dag næsten uforandret, for de ligger der jo endnu, alle de dejlige gamle bygninger op langs Søllerødvejen: »Margrethes Minde« med efeuen, »Skovlyst« med stråtaget, det yndige om ikke just skønne »Lindely« og det prægtige, stilfulde og herskabelige »Carlsminde« bag gitterporten og den lange hvide mur; og rundt om gadekæret: »Moths gård« med den sjove spidsvinklede gavl på østfløjen (opstået ved nedrivning af bygningens østligste ende så sent som i 1915, da den meget snævre indføring af Søllerødvejen fik en nødvendig og alligevel ikke ganske tilstrækkelig udvidelse), graverboligen (nej, den er vist borte nu, men det er ikke længe siden, den lå der), kroen (med nogen »ansigtsløftning«), »Fogedgården« og vindebrønden (opført 1915 eller 1916 samtidig med hele pladsens og selve kærrets regulering).

Også kirkegårdsporten er den samme. Og stien, der krummer sig rundt om tårnet om til våbenhuset. Og kirken selv, bortset fra det til-

byggede sakristi i nordøst. Uforandret – i det ydre. Men det indre er ukendeligt! Meget smukkere, bevares – men altså ukendeligt. Borte er det skrækelige skiden-brune og mørkt-årede pulpitur med samt det flade loft i søndre korsarm. Og borte den gamle fladloftede og højgulvede »Københavnserloge« i nordre korsarm, med særindgang fra våbenhuset og bredt balusterværk ind mod kirken. Borte er endvidere den chokoladebrune prædikestol med mørkerød fløjlskant og fløjlsput, det skæmmende præsteaflukke ved prædikestolstrappens fod med ophængte tæpper som en stemmeboks i et valglokale og det udtjente bævreorgel, der bævrede som en udtjent operasanger. Lige straks tror man, at også de lyse stolestader er nye; men så får man øje på englehovederne og nikker glad genkendende til dem; deres ansigter ligner bare ikke mere dem på chokolademændene i købmand Krumhardts glasskab.

Træder jeg ind i Søllerød Kirke, kan jeg aldrig lade være at tænke på pastor *Ferdinand Jensen*, den fine, stilfærdige gamle mand med det snehvide hår om den blanke skaldepande og den snehvide lille fip på hagen. Jeg ser ham stå der på prædikestolen med sit milde præstesmil, uden fagter af nogen art, altid med begge hænder i fast greb om den lille fløjlsput, og jeg hører hans stemme, der var blid og dæmpet som bølgeslaget mellem sivene oppe ved Frederikslund skov. Så glider tanken uvilkarligt hen på hans efterfølger og store modsætning, *E. Eilschou Holm*: mørk, bred og myndig, talende med djærv, sonor røst og med illustrerende gestikuleren og syngende med en fynd og klem, der kunne »tage troen« fra degnen og den samlede menighed (som altid var talrig). Jeg hører endnu hans stemme i »Et trofast Hjerte« himle henført og uhæmmet op på melodians højdepunkt. »*Thi* lad mig salig blive!« Med

sin barske gemytlighed og sine hvasse øjne havde han krammet på et halvt hundrede konfirmandspiranter, der ikke alle var Guds børn (ikke *sådan* da): de krympede sig som våde hunde under hans tordenskyller og soledede sig i hans humor og støjende latter. Sådan var det i hvert fald med hans første konfirmandhold i 1922, som jeg tilhørte. Vi var ikke mange sure sild værd, da han en dag pludselig midt i timen sendte os alle sammen hjem med bulder og brag og uden det ellers vanlige hjertelige håndtryk til hver og en henne ved udgangsdøren, fordi nr. 3 havde hakket og fumlet i »Kærligheds og Sandheds Ånd« lige så ynkeligt som sine to forgængere, og fordi vi forøvrigt »i den sidste tid havde været så *bøllede*«. Der var vist noget med, at nogen havde sprunget ind ad et vindue, hvor de ikke havde noget at gøre, og andre vist støjende og ubehøvlet adfærd i ventetiden ude i gården, inden timen skulle begynde. Ja, tonen i den ventende skare var særdeles usminket og bramfri, husker jeg nok: »Av for Sæten, har vi sælmevers? Stik mar li' en bog for Fæen! Da-dam, da-dam og præstens ge' på marken«.

Der var eksemplariskhed over hele linjen ved næste fremmøde efter dukkerten. Men vi turde dog alle mere os uhemmet over Jens Peter Rasmussens gengivelse af Jesu dåb, fordi der tydeligt lå et lunt glimt i præstens øjenkroge: »Så sæe Johannes den Døber --« Afbrydelse: Er du tysker? – »Næ« – Siger du også Petersen den Skomager? – »Næ« – Så tal dansk; hvad hedder det på dansk? – »Johannes Døberen?« – Rigtigt – videre, Jens Peter – »Så sæe Johannes Døberen: det er ikke maj, dar ska døbe daj, men daj, der ska døbe maj. Å så gek Jesus uji vænnet« – (Pause) – Og hvad så, Jens Peter? – »Jæ, så-r fæl-dar en due ne'«.

Tidligt vænnede jeg mig til at følge med min far og mor i kirke, ikke

»Jacobsbakken« i 1916 set fra Stenvejen i den første af sine slyngninger opefter mod syd. Det idylliske billede har forøvrigt også en vis kriminalhistorisk interesse, idet det netop var her (i vejkanthen længst til venstre i billedet), at morderen Bulotti under sin flugt efter mordet på proprietær Bech i Højbjerggård natten til 10. november 1908 bortkastede sin dolk. Den blev fundet af løjtnant Selbo, den senere klokker ved Søllerød kirke og redaktør af Søllerødbladets første årgange.

»Lille Gryder« i Geels skov, hvor vi oftest kælkede om vinteren. Varselsråbet ved starten oppe fra lød: »Pas på, dernede! Der kommer en rødbede!« Og den, der var på vej opefter igen med slæden efter sig, råbte: »Pas på, deroppe! Der kommer en loppe!« Endnu i vinteren 1914-15 var hele terrænet fyldt med høje lærke træer, men de blev ryddet samme vinter, og indtil begyndelsen af 1920'erne lå bakkerne åbne med vilde hindbær, brombær og rønnebær; derefter fik de nyplantede graner mere og mere magt. Nu er der her høj og tæt granskov.

bare ved højtiderne, men også på almindelige søndage. Jeg forstod ikke et kuk af det hele, men jeg kunne lide det. Skønnest i mindet står dog den hyggelige gamle kirke juleaften, når vi (far og mor var da aldrig med) efter den lange tur gennem skoven i eftermiddagsskumringen og turen op ad Søllerødbakken, hvor den dæmpede klokkekimen pludselig lød i det fjerne og gradvis tog til i styrke, kom ind i det oplyste, næsten overfyldte rum og straks vendte blikket op mod koret, hvor hele to juletræer stod med hvide lys og dovent viftende flammer. Den ubeskrivelige stemning af glad forventning, som fyldte mig selv, syntes mig også ligesom at dirre i luften mellem alle de mange hundrede tavse mennesker. Jeg elskede denne dybe stilhed, som kun nu og da afbrødes af en dæmpet kræmten hist og en svag stokkeskrاملen mod bænken her, en gammel mands fortandsfløjtende »hvisken« fremme i koret, lidt puslen og raslen oppe ved orgelet og en tyst og stille susen af nyankomne efternølere, som forsøgte at presse sig ind mellem de øvrige ståpladsbesiddere. Og når så orgelet begyndte at bævre på »Det kimer nu«, og sangen begyndte at stige som på brede vinger op under hvælvingerne, ja, så bævrede mit mellemgulv om kap med orgelet i en sådan grad, at det kneb for mig at synge med. Jeg forstod ikke en stavelse, hverken af Grundtvigs eller pastor Jensens ord, men det generede mig ikke det bitreste – det var dejligt at høre på alt sammen alligevel, navnlig Grundtvigs ord og her iblandt igen navnlig dem i versenes slutningslinjer, hvis tone menigheden henrykt sprang op og kurede ned på: nyt-årgaver, per-lestukken, mis-kundhed o. s. v. lige til den mystiske »Davids onkel«. Og så glædede jeg mig iøvrigt til hjemturen ad Jacobsbakken mellem snepudrede graner, der lyste i mørket – (ja, det kan såmænd godt være,

at det *øsregnede* somme tider, men det har jeg glemt)*, og til alt, hvad denne aften iøvrigt skulle bringe mig. Gaverne? Ja dem også selvfølgelig, men slet ikke dem alene (de var forøvrigt få og ret beskedne, efter nutidsmålestok i hvert fald), det var først og fremmest dette igen med *stemningen*. Men at komme ind på dette gebet her, bliver *for* privat.

Kirkegården var dengang meget, meget mindre end i dag. Den gamle åbne præstegårdsmark strakte sig endnu fra Søllerødvej og ned til det idylliske vænge med bøgetræerne ved søen og fra skovbrynet i vest til »Skovlyst« og præstegårdshaven i øst. Heroppe uden for præstegårdshavens hegn byggedes der i begyndelsen af 1920'erne en kristelig studenterhytte med herlig udsigt til mark, skov og sø og meget synlig fra Søllerødvejen. I dag ligger den godt skjult og indeklemmt midt på kirkegården, og hvad den bruges til nu, aner jeg ikke. Den bebyggede del af Søvejen fra Holte endte – som nu – ved det østre skovbryn og blev til en ujævn og ofte pløret markvej, som over den åbne præstegårdsmark førte ind på kirkegården langs det forfaldne nordre hegn om præstegårdshaven hen til mindesmærket for de faldne fra Søllerød i 64 med flagstangen

* Min kollega Jørgen Hæstrup fortæller i sin erindringsbog »Grænseløs tilværelse«, at det overhovedet ikke regnede i Viborg i årene mellem 1910 og 1920. Slet så gunstigt kan jeg ikke mindes, at de meteorologiske forhold artede sig på Holteegnen. Her regnede det nu alligevel 2-3 gange inden for nævnte tidsperiode og mærkværdigt nok hver gang på min bedstemors fødselsdag 29. juli. Det husker jeg med stor bestemthed, fordi vi så skulle køre i vognmand Olsens lukkede drosche i stedet for at traske den efter *min* fornemmelse urimeligt lange vej (2150 meter ialt!). Det sagde også somme tider dryp-dryp på gulvet i karnappen i dagligstuen, og så *md* det jo have regnet på andre dage også. Men i det *store* og *hele* stemmer mine erfaringer med Hæstrups!

og det bagved liggende lille grimme ligkapel. I 1917, tror jeg, blev der lagt et lille stykke til kirkegården i vest langs markvejens nordre side og vejen på denne strækning samtidig omdannet til en smal sti, som førte ind til en låge. Jeg tror også nok, at den lange mur langs præstegårdshaven blev opført ved denne lejlighed. Det er billedet, som det står i min erindring. *Nu* ser det jo helt anderledes ud alt sammen. Den store udvidelse af kirkegården ned mod vest og nord kom i slutningen af 1920erne og den endnu større udvidelse op mod vest og øst i begyndelsen af 1930erne. Og det er hovedsagelig på disse nyere områder, at jeg nu på snart sagt hver anden eller hver tredje gravsten finder navne på personer, jeg har kendt eller i hvert fald set som levende, aktive mennesker. Barndomstiden bliver da så underlig fjern og uvirkelig, og livets forkrænkelighed så pågående nærværende. »Hu-u-ud! Fare hen, fare hen, sagde Vinden«.

Søllerødgård med beboelselængen fra 1880erne lige ud til vejen, som blev nedrevet i 1915, har jeg lige så lidt nogen som helst erindring om som om den gamle Søllerødvej op til gadekæret. Mærkeligt nok forøvrigt, efter som jeg flere gange i 1914-15 med min mor besøgte en enkefru Stenberg, som boede i nærheden af »Fogedgården«, og endda fra et så tidligt tidspunkt som 1911 har en meget tydelig erindring om en tur op i Søllerød vandtårn. Men barnet husker vel kun det, som blikket *bevidst* har fæstnet sig ved – og den voksne har det vel, når det kommer til stykket, på akkurat samme måde.

Jeg troede faktisk hele min barndom igennem – og længere endnu, at det lille rokokkoslot (som altså først stod færdigt i foråret 1916 og kun blev nøjagtig 5 år gammel i sin første skikkelse) havde stået der

»altid«. Jeg syntes, det var et dejligt gammelt slot. Men med ganske særlig interesse kiggede jeg dog på de underlige bjergtoppe, som man ovre fra kirkegården på den anden side af den dybe hulvej kunne se rage op over træerne i parken bag slottet. Det var virkelig et bjerg – et kunstigt, sådan i lighed med bjerggrutschebanen i Tivoli – som jægermester Tvermoes havde ladet opføre. Og i sommeren 1920 fik jeg adgang til at se det på nærmeste hold – på et Rundskuehefte, som bl. a. også gav adgang til Ørholm Papirfabrik og Eremitageslottet. Det var mere end spændende. Ad snoede bjergstier med gelænderværk kom man helt op på toppen, hvorfra der var den herligste udsigt over hele Søllerød sogn, ja meget mere endnu: man kunne se Øresund og helt oppe i det fjerne Kullens blådisede kam. Og så kunne man gå ned gennem bjergets indre og se både en drypstenshule og et brusende fossefald! Det var absolut nr. 1 blandt parkens mange seværdigheder: den *virkelig* gamle slotskirke, lindealléen, det kinesiske tempel og piletræet, som jægermesteren selv havde hentet ved Napoleons grav på St. Helena!

Søllerød slots brand en januarnat i 1921 satte de lokale Søllerød-, Nærum- og Holtebrandvæsener på en hård prøve. Da brændte alt, hvad brænde kunne – endog det, som efter naturens love ikke skulle kunne brænde! Man fortalte om en brandmand, der kom styrtende ud med den nedslående besked: »Nu brænder sgu også marmorsøjlerne!«

Jeg brugte i forrige kapitel indledningsvis udtrykket »provisiel småtskårenhed« om forholdene i Søllerød kommune dengang, og er der nogen, som har tvivlet på dette udtryks berettigelse (det kan i så fald ikke være *mine* jævnaldrende!), kan jeg blot referere, hvad Søllerød Tidende i november 1919 fortalte om en brand i en træpavillon på

Lyngbakkevej: Det nye Søllerød brandvæsen var ved denne lejlighed i funktion for første gang. Det bestod af en brandfoged, der var ulønnet og uden telefon (!), og 6 brandmænd, der var timelønnede for hver brand, de var med til at slukke. Brandfogden ankom til brandstedet på Lyngbakkevej 20 minutter efter brandens opståen; men der var ingen brandhaner at finde i vid omkreds, og brandfogden *anede* ikke, hvor der skulle ledes efter dem, og da man endelig fandt en, var slangen for kort, så der måtte gå ilbud efter andre fra Nærum og Nyholte, og da de endelig ankom, var der ikke mere ild at sprøjte på. Det lyder ganske som de ildebrandsberetninger, jeg kender fra Holstebro Avis i 1880erne, og ligeså gør slutningen på historien: Nogle af brandmændene optrådte i uniform, men ikke alle; der havde nemlig ikke været råd til at udstyre 6 mand på én gang. Brandfogden havde først fået bevilget 2 hjelme og et halvt år efter atter 2, plus 2 sæt tøj o. s. v., men stadig manglede der noget. Det fik dog være, hvad det var; »mandskabet bør først og fremmest have belæring om, hvor vandet er at få, når der er brand«, sluttede bladet.

Over Geels bakke til Nyholte

Man kunne komme til Nyholte hjemmefra ad flere veje: om ad Stationsstien; lige midt ind gennem skoven (udgangspunkt: det sunkne havegårde og grøften bagved) og over Geels bakke, enten på den ene eller den anden af stierne inden for skovbrynene eller på fodstierne langs de dybe grøfter eller på selve skærvebelægningen.

Hvor jeg dog tydeligt kan se for mig *korsvejen*, som den lå indtil omkring 1919 i sin fredelige idyl, når man kom gående eller cyklende ned ad Geels bakkes nordskråning. Ja, så fredelig var den endnu langt ind i 1920erne, at jeg, da jeg engang – det var i 1922 – kom kørende ned ad bakken og trådte så rask i pedalerne, at den slappe kæde sprang af tandhjulet, alligevel i min fuldkommen hjælpeløse tilstand kunne suse ned over vejkrydset med en fart af 30-40 km i timen uden fjerneste uheld!

På nærmeste højre hjørne lå det lille idylliske stråttækte skovløberhus, som i 1921 måtte vige pladsen for en mindre vejudvidelse, hvorefter den tilhørende marklod blev benyttet til frøavl (»Ohlsens Enkes anerkendte Frø«), vistnok lige indtil det store, moderne rådhus blev bygget omkring 1940 (»Holte Bomuldsspinderi« som en satyrikus straks kaldte det). Overfor, på venstre hjørne, stod en tyk kæmpebøg med rund grundejrbænk omkring (god at lege tagfat på i vildt rundløb om stammen), som markerede den yderste spids af skovtrekanten mellem Kongevejen og Stationsvejen, hvis røde, hvide og grå huse glimtede frem mel-

lem andre tykke bøgestammer. Ved Korsvejens nordvestre hjørne lå nogle ældre villaer* med haver foran og brøstfældige stakitter ud mod vejen. De ligger der endnu, brutalt klemt inde bag de røde kasser, som henholdsvis i 1916-17 og 1918-19 blev smækket op i Stationsvejens østre ende og hele hjørnet rundt. Og endelig lå ved det nordøstre hjørne Hotel Nyholte med tilbygget sal i en tarvelig træbygning bagved.

Til denne grimme, lavloftede og beklumrede sal var »Foredragsforeningen for Holte og Omegn« i mange år henvist. Dens dygtige formand gennem årtier var den alsidige, initiativrige og komplet uforfængelige lærer *Ludvigsen*, som altid formåede at skaffe de bedste af de bedste inden for foredragets, oplæsningens og musikkens område (»Det næste foredrag bliver en koncert«, forkyndte han ved en lejlighed), men han formåede ikke før 1921, da den nye teatersal kom, at give de notable gæster en anstændig ramme at udfolde sig i. Komponisten *Louis Glass* måtte således i 1917 finde sig i at spille Beethovens »Måneskinssonate« til lydeligt akkompagnement af flaskeproppers svuppene knald inde fra restaurationskøkkenet.

Her var jeg også i foråret 1917 til afdansningsbal i balletdanser *Georg Berthelsens* danseskole – med forskellig Holteungdom uden for »det gode selskab« som selvindbudne tilskuere ved vinduerne. Ved et vindue ud mod Øverødvej, der var åbnet for salens kompakte ansamling af støv, sved og kultveilte, begyndte en håbefuld yngling med albuerne i vindueskarmen en udveksling af udsøgte ukvemsord med en matrosklædt og velfriseret ung balherre og sendte ham – til min

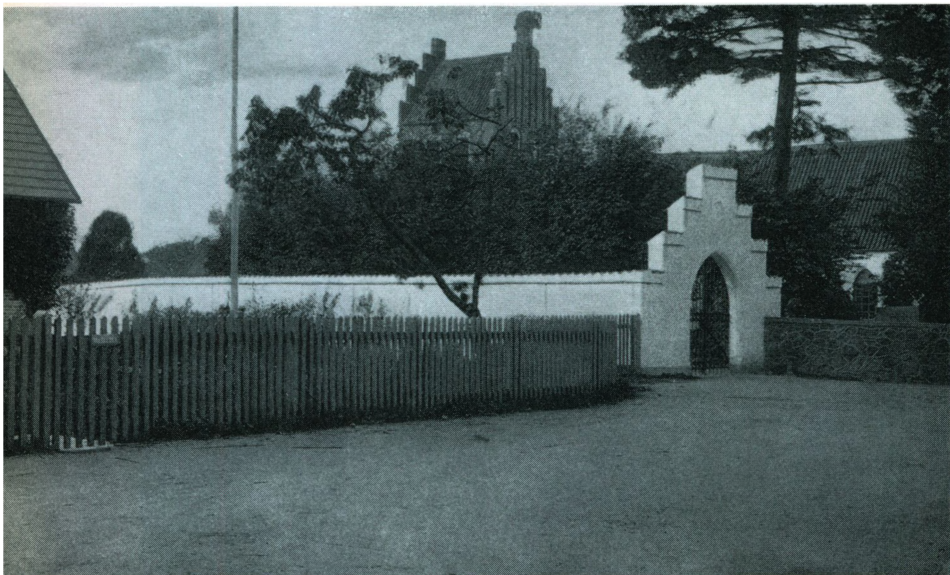
* De kan dog *tidligst* være bygget i slutningen af 1880erne. Jvf. de to fortrinlige billeder i Søllerødbogen 1966-67, planche 1 og 2.

grænseløse forargelse og væmmelse – til slut en spytklat i øjet. Min mors forargelse gjaldt en ung herre af de gæstende ældre pårørendes gruppe og en af balletdanserens døtre, der dansede moderne One-Step noget tæt og med et par snoede arme lodret i vejret (sidste »skrig«). Den forargelse morede hun sig selv meget over senere hen i livet.

Det var selvfølgelig ikke sådanne danse, vi havde lært. Den stilige balletdanser Berthelsen lærte os kun de gode gamle »anstandsdanske«: Lanciers, Francaise, Polka, Mirella, Anglo-Dane og hvad de nu hed alle sammen. Jeg ser ham endnu så tydeligt, iført laksko, sort jaket og høj, hvid knækflip, træde ind i salen ved den ugentlige undervisningstimes begyndelse (den foregik i gymnastiksalen på Holte højere Almen-skole), skride med tåspidserne først i gulvet gennem salen, vende sig langsomt, tage et nyrstrøget lommelørklæde frem af inderlommen (ikke op af bukselommen, som ordinære og stilløse folk af vores egen slags havde for vane – hvis vi havde noget, der overhovedet kunne vises!), tørre sig let over pande og kinder og ned under den løftede hage, slå ud med hånden sigende fornemt »ang-ga-sjé« og stikke lommelørklædet tilbage i inderlommen med en langsom og afmålt bevægelse. Og allerede inden lommelørklædet var på plads, var hele drengerækken, vakt af det mærkelige trylleord, styrtet over gulvet mod pigerækken, som sad sirligt langs ribberne. Hver tog sin, og jeg fik ikke min, og så var der ingen tilbage uden en grim lille pige med kolde, klamme hænder, som hun hele tiden søgte at varme op med sin egen ånde. Hende fik jeg stukket ud – ja ikke altid selvfølgelig, men forbandet ofte, og der var ikke tale om protester, når man stod over for balletdanser Berthelsens glatragede, markante ansigt med de myndige øjne og imperatoragtige

Den nærmeste vej til kirkegården gik ad stien gennem skoven her fra Søllerødvej (ved nuv. rideskole) og over til Søvejens udmunding i præstegårdsmarken. Søllerødsøens dybe forsænkning og Øverødbakkens høje rejsning på den anden side anes bag træerne.

Storkene holdt til på Søllerød kirketårn i min tidligste barndom. Siden så man aldrig storke i Holte, men derimod længere oppe i Nordsjælland. Prospektkortet, som er fra o. 1914, viser kirkegårdsmuren hen mod hulvejen til højre lavere, end den senere blev. Bemærk matrikelnummer og ikke husnummer på havelågen ved graverboligen.

næsefløje. Jeg husker, hvor det morede mig nogle år senere på Det kgl. Teaters scene at se denne myndige og respektindgydende mand som en sølle, bagbunden fange i balletten »Valdemar« og lidt senere igen i »Et Folkesagn« som en forfjamsket, tyk kok, der tabte hele kranssekageopstablingen, da én løb ind i maven på ham.

Den nye sal oven over restaurationslokalerne i den moderne fløj, som *hotelejer Nielsen* (kommet i 1918 fra Nykøbing F.) lod opføre, var en hel riddersal i sammenligning med den gamle. Men det klaver, man her bød optrædende berømte kunstnere, var under al kritik forfærdeligt. Det var mølædt, ustemt og klingert og havde et par stumme tangenter i bassen! »Publikum må undskylde, men det er ikke os, der har skaffet det hakkebrædt dér«, måtte cellisten *Rudolph Dietzmann* indlede en koncert med (sammen med sin frue og »vidunderbarnet« Ruth), og jeg kunne være sunket i jorden af flovhed på Holtes vegne. Men hvilke aftener oplevede jeg ellers ikke her i min måske aller modtageligste alder fra 13 til 17 år, aftener, som jeg takker lærer Ludvigsen for i hans grav: *Poul Reumert* (særlig huskes »Kejserens nye Klæder« og en eventyrlig morsom fremførelse af Tamperretsscenen fra Holbergs »Mascarde«), *Holger Gabrielsen* (flere gange, bl. a. med mesterlig oplæsning af »Peder Paars«; damer vrinskede og herrer strittede med nakkehårene af fryd ved de holbergske ekvivokker og kraftudtryk, særlig ved lyden af det lille tabuord på tre bogstaver og ø i midten), *Storm Petersen* (improviseret hurtig-tegning med ledsagende kommentar og »trylle«-kunster), *Dagmar* og *Victor Bendix* (firehændigt klaverspil – på medbragt flygel, dog!), *Fini Henriques* (meget ofte, og somme tider gøglende lige lovlig meget, end ikke visende sine egne kompositioner den tilbørlige

respekt), *Gerda Goll, Gunder Knudsen, Lily Lamprecht* o. s. v., o. s. v.

Mange uforglemmelige oplevelser fik jeg også længere henne ad Øve-rødvej, efter at Holte i 1919 endelig havde fået sit længe savnede *bio-grafteater*. Vi var nede til 2. forestilling på åbningsdagen (»Ravneungerne« hed filmen). Ved tælleapparatet (ret snart afskaffet igen, så vidt jeg husker) stod den gamle fotograf *Collin* med hvid, bagudvældende kunstnermanke á la Leopold Stokowsky; den tætpakkede ventosal var prydet med collinske motiver fra det gamle Holte og Geelskov, endnu ikke med den række af alverdens filmstjerner i glas og ramme over bæn-kene væggen rundt, som øvede en adskilligt større tiltrækning på mig end de collinske fotografier – dengang! Bag dobbeltdøren dernede mel-lem de to trapper hørtes et fjernt klaver. Der var myldrende fuldt af filmhungrende ungdom ned ad begge trapper og i masende klump foran døren, så »unge« *Collin* havde største besvær med at få den presset op (den gik udefter!), da salen var blevet tømt for sit første publikum. I fuldkommen panik vred folk sig omkring de halvt åbnede dørfløje og spjættede ind i salen, når de var blevet befriede for menneskepresset. »Hov, hov, hov!« råbte *Collin* i sin afmagt, »tag den med ro!« Men jeg tror ikke, han fik fat i alle de afrevne billetter, han skulle have! På et øjeblik var salen fyldt igen – til tonerne af et par hæst brølende venti-latorer og et par hundrede hult bumpende klapsæder.

Det var et spartansk udstyret tilskuerrum: fuldstændig nøgne lim-farvede vægge i trist gråbrun tone og simple bænkerader uden armlæn i gulbrun tone. De »reserverede pladser« i salens baggrund adskilte sig kun fra de øvrige derved, at de havde et stykke blomstret betræk på ryglænet og kostede 25 øre mere. Magelig hensynken i sæderne var der

altså ikke tale om nogen steder i salen. Adgangen til de »reserverede« var spærret af en rød snor tværs over sidegangen lige ved indgangsdøren. Den blev i mange år bevogtet af en gråskægget herre med guld-tresset kasket, som venligt smilende og med to fingre til kasketskyggen løftede den af for alle de fine, der havde ofret en ekstra 25 øre, medens vi andre vredladent blev puffet nedefter i dybet. Da vi blev ældre og kunne ofre lidt mere på kunstens alter, nød vi at få den affable hilsen af vores gamle fjende.

Lærredet sad bart og nøgent på østre endevæg, uden alle de senere så moderne raffinementer med blødt glidende foldetæpper i vammel belysning o. s. v. Og neden under lærredet stod et klaver bag et forhæng, gennem hvilket man, når mørket havde sænket sig, kunne se et par hvide, afhuggede hænder danse spøgelsesdans. Mørket sænkede sig selvfølgelig på behørig måde ved, at de matte pærer, som var skruet ind i loftet rundt om, gradvis glødede ud.

Biografspillekanten var gennem mange år den lille *Haagen Sparre*, som var flink til at lave alskens illustrerende »kontentum« på klaveret, rorgængerens taktfaste slag med køllen i »Havørnen« og den slags. Han yndede inden forestillingen at lade sig se i hel figur og med en opmærksomhedshenkaldende føren shagpiben fra og til munden i samtale med kontrolløren oppe ved indgangsdøren, for så, mens lyset langsomt dæmpedes, at skride med en Victor Schiølersk selvsikkerhed ned og ind bag forhænget.

Spartansk var det – og mangelfuldt tillige på så mange måder. Filmkopierne var alt for ofte gamle og udtjente, »regnede« med lodrette strimer og »lyned« med hvide klatter og knækkede over midt i ak-

terne, så de levende skikkelser på lærredet pludselig som ved et trylle-
slag stivnede, udviskedes og forsvandt. I den gustne loftsbelysning, der
i slige tilfælde kort efter indtrådte, så man sig pludselig omgivet af
uvedkommende mennesker, der på en sælsom måde forekom mere uvir-
kelige end dem, man lige havde set bevæge sig deroppe på det nu så
bare og kolde stykke lærred, og de sad alle så underlig stift hensunkne
og tavse, som om også de havde ondt ved at finde sig selv og ikke ret
vidste, om de var vågne eller drømte endnu. Men hvis billederne, når
de vendte tilbage, begyndte at hoppe eller blev skåret midt over såle-
des, at personerne »sank i« til knæene og resten af benene sås spadse-
rende rundt oppe over deres hoveder, så blev der til gengæld almindelig
uro med mishagytrende knurren og larmende støvletramp, lige til per-
sonerne fik deres normale udseende igen.

For megen kærlighed med langtrukne kys behagede heller ikke de
rigtige mandfolk under 16 år. Der reageredes altid rundt om i salen
med ironiske »å-h«, »u-h« og »æ-h« og imiterende smask og trutmunds-
sug. Sådanne mandfolk ville se Douglas Fairbanks og William S. Hart
og allerhelst film, hvori der slet ingen tøser var – som f. eks. »Dødssej-
leren«. Da *den* gik, var der heller ingen tøser på tilskuerpladsen, så det
blev en aften af de helt rigtige – i hvert fald efter, at den indledende
»naturfilm« fra skønne egne, jeg ved ikke hvor, langt om længe havde
fået ende. På rækken bagved mig hørtes under denne en uafsladelig støn-
nen, prusten og sukken. Men så blændedes der op for et gyngende sørø-
verskib med sorte bulnende sejl og dødninge-vimpel i mastetoppen.
»Nå!!« lød det der omme fra med et lettelsens og forventningens for-
enede udbrud, medens alle med et sæt rettede sig op i sæderne.

Jeg var også selv helt vild med Fairbanks og Hart, Chaplin og »Fatty« og Ben Turpin og de hylende komiske tegnefilm med Knold og Tot. Men jeg vil dog sige, at jeg meget tidligt fik en speciel forkærlighed for Sjøstrøms »Terje Vigen« og alle hans Selma Lagerløf-filmatiseringer. De optog mig ganske overmåde meget. For ikke at tale om Stillers »Den blodrøde Blomst«! Eller Sandbergs Dickens-film »Vor fælles ven«! Jeg var kun 12-13 år, helt uden kritisk dømmekraft og æstetisk begreb, men alligevel fornam jeg rent instinktmæssigt noget om filmen som *kunst*. En helt ny fornemmelse!

Jeg skal imidlertid ikke her fortabe mig yderligere i film minder fra den gamle Holte Bio, hvor fristende det end kunne være.

Jeg skal heller ikke foreløbig føre læseren grundigere ind på Øverødvej. Hvad der lå oppe på den anden side af vejsvinget ved den store røde villa »Rydholt« var forøvrigt i mange år for mig lige på randen af verdens ende til *den* side. Øverød skole med spiret, der ragede op over taget som et lille hoved over en bred skrutryg, og de gamle strå-tækte huse på Søbakkevej kendte jeg kun som noget, man kunne seovre fra Søllerød kirkegård; forbi dem kom jeg aldrig før hen mod 1920.

Jeg vender tilbage til Korsvejen og slår ind på Stationsvejen.

På *Stationsvejen* var indtil 1917 den første bygning, som lå ud til selve fortovet, en firkantet hvid kasse, som rummede en kolonialhandel (vist nok oprindelig tilhørende vognmand Sangil, som ejede den bagved liggende villa »Axelhus«, senere drevet af købmand *J. Petersen*). Denne bygning havde i 1915 afløst en lille ordinær trækasse, som derefter for en tid placeredes oppe ved »Petersborg«.

I det grundmurede dobbeltkompleks, der strakte sig herfra og hen til

Esthersvej, lå bl. a. en trist grøntbutik, der duftede surt helt ud på gaden af sellerier og porretoppe, og hvis indehaver, hr. *Jacobsen*, forekom næsten lige så trist; man så aldrig antydning af et smil i hans magre, hulkindede og fipskæggede ansigt. Men han pyntede kirken smukt og smagfuldt ved højtiderne, og hans datter Kaja var et sagnagtigt flids- og karakterbogsmønster i skolen. Lidt længere henne, på den anden side af Dronninggård Mejeris syrligt duftende, kolde og træskoklaprende mælkeudsalg og Gerlings ceder-aromatiske cigarhandel, lå *barber Loldrups salon*. *Han* var alt andet end trist; livlig og meget talende (med udpræget jysk tonefald), høj, slank og sortkrøllet; gav sig også af med både fodpleje og tandteknik og var den drivende kraft i »Håndværker-, Handels- og Borgerforeningen«s lokalrevyer, kunne man forstå af den snak, man sad og lyttede til, medens der saksedes rask over tættekam. Og så lå endelig henne på hjørnet i kælderen *cykelsmed Mathiesens værksted*. Denne indvandrede øbo med lune smut i øjenkrogene havde i de hullede og hesteskosømskjulende skærvevejes tid nok at bestille med knækkede forgaffer, punkterede slanger og flækkede dæk.

I det hvide hus på den anden side af Esthersvej lå *Høyers Konditori*. Indtil 1914 hed det Heinrichs Konditori. Jeg husker ikke selv forretningen under dette navn, men jeg husker derimod særdeles tydeligt frk. *M. Heinrichy*, som hun kom skridende i højhalset, lys spadseredragt ad fortovet langs gasværkets plankeværk med udadrejede sylespidse skosnuder tittende frem under det fejende skørt og med en skråtstillet kræmmerhusformet, lys og blondebehængt parasol sippet prikkende i jorden. Aristokratisk dame lige til fingerspidserne. Jeg standsede altid ved Høyers vindue med alle de lækre lagkager og »femøreskager« (de

kostede vist *nu* 10 øre). For det meste måtte jeg naturligvis nøjes med synet, men det *kunne* hændte, at min mor spenderede et stykke lagkage med syltetøjs gennemvædet makronbund og profileret flødeskumskant, når jeg havde været med hende oppe i *fru Weis's broderiforretning*. Så kom vi ind i selve det fine og – forekommer det mig – altid ellers mennesketomme konditori ved siden af butikken, hvor der var grønt linoleum på gulvet, hvide borde med glasplader på og hvide stole med forgyldninger og rødt, stribet plyds. Det var en oplevelse af de helt store – og somme tider misundt mig af træskodrenge ude på Esthersvej, som klamprede op på mursoklen, slikkede på ruden og gjorde uvenlige grimasser. Fra vinduet havde man udsigt til Mathiesens færdigreparerede cykler i opstilling med mærkeseddel på styret, det lidet maleriske kompleks af bagbygninger og lidt nede ad vejen *fotograf Johanne Hesbechs* nyopførte gulkalkede villa med fotografi-udstillingsskabe ved indgangen. Med frk. Hesbech fik Holte i 1915 sin første professionelle fotograf. »Holte er ved at komme godt med!« noterede lokalpressen, idet den samtidig understregede, at frøkenen var uddannet hos kgl. hoffotograf Elfelt.

Ved siden af Høyers konditori lå *Lindemanns viktualiehandel* med mystisk silende regn over hele den store rudes inderside. Jeg begreb aldrig, hvor den kom fra, og hvor den blev af, og heller ikke, hvorfor den i det hele taget var der. Hr. Lindemann, som overtog forretningen i 1915 eller 16 (forgængerens har jeg ingen erindring om) var stor og kraftig, med skaldepande og bredt, blondt fuldskæg – en komplet modsætning til sin nabo Høyer, der var lille og spinkel, med kulsort hår og studset overskæg. Fru Lindemann var også stor og meget fyldig og der-

til noget så sød og rar. Og datteren Else med de blonde pandekrøller og tykke fletninger frem over skuldrene har jeg aldrig glemt for den undsætning hun bragte mig i en regnetime i 1. mellem, da jeg efter en meget lang sygdomsperiode (ovenpå en endnu længere sidste år) ikke kunne humme mig tilstrækkeligt i hovedregning, og en nyankommen vikar derfor begyndte at erte mig; da løftede Else sin røst med en klang af dybeste medfølelse og sagde: »Han har været syg så meget«. Tænk, at man med så »lidt« kan virke så dybt på et medmenneske!

I det røde, nu i 1969 nedrevne »Ny Holtehus«* havde den hyggelige og elskelige *skomager Haagensen* sin forretning indtil 1916. Nogle sagde, at han var bornholmer, andre, at han var skåning, og de sidste havde vist ret (Støvlen skal starkas uti snutan«). På hjørnet ved Ellensvej lå i denne bygning *J. Stegers kolonialhandel* (nu drevet videre af sønnen *Axel Steger*, som jeg husker fra skolegården og Berthelsens danseskole blandt de store og respektindgydende af min ældste broders årgang).

»Gamle« købmand Steger husker jeg som en energisk, lille tæt mand med hagefip, energisk både som forretningsmand og som kommunalmand. Han drog mangen en lanse i sognets kloak-, vej- og byggesager, og det kunne nok behøves! Vejene var jo elendige, hullede og ujævne, sølede i regnvejr og vildt støvende i tørvejr, trods vandvognsbestråling i ny og næ; fortovene rene snublestier med skævtliggende fliser og vand-

* Både »Ny Holtehus« og det hvide hus må have været ganske nye dengang. Jvf. billedet i Sællerødbogen 1966-67, planche 7, nr. 2, som angives at være fra 1910 (det sidste år, hvor skoven gik så tæt ind på husene, som billedet viser), hvor det hvide hus slet ikke eksisterer, og der på »Ny Holtehus«'s plads ligger et helt andet.

Et nu (efter den moderne Skodsborgvejs forlægning) delvis forsvundet stykke af vejen mellem Søllerød og Nærum dér, hvor den efter Attemosevej slog en kraftig bue nordøst på mod Svalegabet for derefter at gå stik øst på forbi Nærum Kostskole (bag om bakkedraget i billedets baggrund). Den, der satte sig på bænken under det store træ, havde, hvis han drejede hovedet lidt til højre, udsigt til »Koføedsminde«, og drejede han hovedet helt til venstre, hen mod beplantningen her i forgrunden, ville han se den mark, hvorpå *nu* den højmoderne Vangeboskole ligger. Hvor forandret! Men dog uden ak! Til højre har vi »Nærumgårds Udstykningsparceller«, foreløbig kun med en klat gamle kolonihavehuse, men fra 1916 begyndte så småt villa-bebyggelsen. En af de første villaer herude, var den, som finansminister Edvard Brandes lod bygge (uden for billedets højre kant).

Geels bakkes sydside, som den så ud endnu langt ind i 1920'erne. Oppe ved indkørselsvejen til den gamle skovridergård skimtes bag et træ den høje obeliskformede 2-milepæl med Frederik d. Femtes initialer. Den havde dybe skår og frostrevner og flyttedes, da den blev faldefærdig, til Frilandsmuseet i Sorgenfri november 1923. Bemærk skærvebunkerne. På skiltet bag første vejtræ til højre stod en opfordring til alle kuske om at skåne hesten op ad bakken.

pytter i fordybningerne – trods gentagne avisklager fra iltre borgere, der ikke var flyttet til Holte for at bo i en provinsiel udørken (Søllerød Tidende udfyldte her – fra 1915 og fremefter – et længe følt savn for sådanne); vejbelysningen (efter 1915 elektrisk) svag og med alt for stor lygteafstand, på Vejlesøvej sine steder 260 meter! Og så slukkedes den før sidste togs ankomst og tændtes først igen efter første togs afgang – for slet ikke at tale om, at den overhovedet ikke tændtes fra 1. maj til 1. september, selv om maj- og augustaftenerne var aldrig så sorte. Fra den oplyste Stationsvej drejede man lige ned i viaduktens bundløse mørke, hvor folk stod og forrettede deres nødtørft, og hen forbi mejeriet anede ingen, hvad han trådte i. I baggårdene bag Stationsvejens fødevarebutikker lå et utal af hestestalde og møgkuler – åbne møgkuler, hvori latrinen fra retiraderne med tremmedør blev udtømt. »Et ufor-skammet svineri«, skrev barber Loldrup i 1918. »Der burde være lukkede skarnspande, som blev tømt hver uge, og tvungen W.C. her på Stationsvejen«. Byens eneste spildevandsafløb var den åbne bækrende mellem Søllerød sø og Vejlesø. Den blev rørlagt 1918-19, medens man skændtes videre om den bekvemteste – og billigste! – rationelle løsning på kloakproblemerne. Og brandvæsenet i Holte var heller ikke bedre end det i Søllerød. Man grinede ad det, lige som man henne i biografen grinede ad både Chaplin og Fatty som brandmænd – uden nogen sinde at tænke på det ret alvorlige ved sagen, dersom der virkelig skulle indtræffe en katastrofesituation.

På Ellensvejs vestre side lå en lav bazarbygning, som på hjørnet rummede filialen af *R. W. Rasmussens manufakturforretning* i Lyngby (flyttet hertil en gang i 1915 fra lokalet ved siden af gartner Jacobsen, hvor

den var oprettet i 1914). Den blev bestyret af hr. *Johansen*, en lille sirlig herre i ulastelig grå jaket og mørkstribebe benklæder, med midter-skilning i det bølgede brune hår, overskæg à la Lloyd Georges og en lille kort, spids blyant på skrå bag højre øreflip. Jeg var imponeret af den blyant og prøvede tit, men forgæves at anbringe en på mig selv på samme måde, og endnu mere imponeret var jeg af den fart og elegance, hvormed han kunne vikle en lang kupon ud af en bred, flad tøjrule og samtidig måle af med sine sjove brune stok med messingsøm på og så gribe en saks i lommen og – vupti – klippe helt igennem uden standsninger. For enden af det lange, smalle rum stod en mægtig tromleovn og til højre for den førte en dør ind til et lille prøveværelse, hvor somme tider en dame lå knælende for min moders fødder med knappenåle mellem læberne, som hun en for en tog ud og fæstnede i underkanten af mors nye kjole. Hvad det nu skulle til for, forstod jeg ikke. Men, som sagt, jeg spurgte aldrig, iagttog bare. Er det mon netop derfor, at det sidder så fast alt sammen? Hvad mener psykologen om det?

Ved siden af R. W. Rasmussen lå henne på Ellensvej siden 1914 fru *M. Larsens viktualieforretning*; men den flyttedes imidlertid i slutningen af 1916 eller begyndelsen af 1917 hen i den første af de høje røde ejendomme på Stationsvejen foran de gamle villaer, og ved samme tid flyttedes også *Fr. Rasmussens herremagasin*, som før lå i et lokale ved siden af barber Loldrup, herhen. Få år senere afstod Fr. Rasmussen sit herremagasin til en hr. Thulin (tror jeg, han hed) og overtog i stedet M. Larsens viktualieforretning, hvorefter fru M. Larsen åbnede en handel med småkager og biscuits o. lign. i den næste røde ejendom, som imidlertid havde rejst sig ved Korsvejen. Fr. Rasmussens Børge var min

klassekammerat, og jeg besøgte ham jævnligt i lejligheden oven over indkørselsportnen og legede med ham og andre børn omme i gården. Jeg husker, hvor underligt det var for mig første gang at se den gamle verandatræppe på »Axelhus«, som før havde ført ned til en grøn have, nu stikke ned i en trist baggårds kolde og grå cement. En ganske køn pige (indtrængende øjne og smalt gedebukkeagtigt hageparti), som legede med på Børges fødselsdag i 1920, viste mig – ikke til mit ligefremme ubehag – en så åbenbar interesse, at de andre snart begyndte at fnise og komme med hentydninger. Det forvirrede og forskrækkede mig i en sådan grad, at jeg siden hen, når jeg mødte hende, lod, som om jeg ikke så hende! En situation af overmåde ubehagelig beskaffenhed!

Efter R. W. Rasmussens filial kom man ad Stationsvejen til *L. Bentzens kolonial- og materialhandel* (i samme lave bygning).^{*} Den havde også håndkøbsudsalg fra apoteket i Lyngby. Holte fik ikke selv noget apotek før 1921, da den store grå bygning blev rejst omme på Kongevejen i den sydlige ende af direktør Cohns store have. Jeg kan huske, at min ældste broder en mørk aften i 1917 blev sendt på cykel helt op til apoteket i Lyngby Hovedgade efter noget haste-medicin til den brystsyge frue inde hos naboens. Men hvor stort savnet af et apotek ellers var, ved jeg ikke; jeg ved blot, at der ikke blev brugt megen medicin, endsigse pulvere, i *mit* hjem. En hovedpine fik lov til at gå over af sig selv, og universalmidlerne mod andre skrøbeligheder: levertran og malt-ekstrakt kunne fås henne hos Krumhardt. Malt-ekstrakt, ja, kan den ældre læser huske denne søde, lyse sirup, man fik i korte, tykke

^{*} I Søllerødbogen 1968 er jeg ved en beklagelig erindringsforskydning kommet til at anbringe den forkert.

flasker med flade, klæbende korkpropper, og som krævede en længere serie af roterende bevægelser med skeen, inden den slap sin klistrende forbindelse med flasken? Den hører som så meget andet til barndommens sunkne land. Sygetermometer kendtes heller ikke i mit hjem, før jeg i vinteren 1918-19 fik »spansk syge«. Før den tid konstateredes feber eller ikke feber alene ved en dvælende strygen af mors hånd over pande og kinder, først med håndfladen, så med håndryggen, gentagne gange og med eftertænksomme pauser imellem.

L. Bentzen solgte forresten allerede i 1916 forretningen til en lille bitte »spirrevip«, der hed *Eli Henningsen* og var en yderst forekommende og elskværdig mand. Tager jeg ikke *meget* fejl, flyttede Eli Henningsen senere sin forretning hen i den hvide bygning ved »Axelhus«.

Så er vi på vor vandring hen ad Stationsvejen kommet til *glarmester Elnæs'* dengang ret nye røde hus med pyramidetaget. I den østre ende havde vist Holte Bank til huse, men den var ganske uden interesse for mig. Elnæs' vindue kunne derimod opholde mig en stund. Det var ikke alene fyldt med fotografirammer i alle størrelser og faconer, men også med legetøj af alle slags: bliktrommer og paptrompeter med rødt-blåt zig-zagmønster, legetøjsharmonikaer, mundharmonikaer, røde langagtige æsker med »Belejringspil« og »Halma«, kartoner med de meget yndede »overføringsbilleder« og forskelligt mekanisk fjederoptrækningsjuks. Det var da også her hen og ind, vi styrede vores første skridt men den 2-krone (eller var det kun 1?), vi fik hver af far til at købe julegaver til hinanden for. I 1916 holdt imidlertid skomager Haagen-sen sit indtog i denne butik, hvorefter vi forlagde vore juleindkøb til

legetøjsforretningen henne i villa »Axelhus« bag den åbne veranda, som betjentes af en mærkelig mand med sort behandsket kunstig hånd, rindende øjne, dryppende næse, slubrende stemme og et langt uplejet, gråt skæg, som der godt kunne have været fuglereder i.

I vejsvinget sydvest for Elnæs' hus (hvor nu den lange grå bygning med Holte Bank m. m. ligger) lå en dybt forsænket have med den gamle villa »Bøgely« et stykke inde.* I denne villa lå filialen af *Lauritz Knudsens* elektriske installationsforretning, fra 1916 filialen af *Kemp & Lauritzens* ditto, og på en opfyldning i haven lige ind mod fortovet ved »Petersborg« var det så, at man i 1915 lagde den lille grimme træ-kiosk, som før havde stået nede foran »Axelhus. Her kunne man købe kiks og småkager – foruden »slik« naturligvis. Jeg husker især nogle brune småkager, der smagte som tobaksrøg.

Og så endelig »Petersborg«, Holtes stateligste bygning, med karnapper og dikkedarer og med automatisk lukkeværk på gadedøren, der fisede så sjovt bag en, når man gik op ad de første mærkeligt lave, linoleumbeklædte trappetrin. Her blev jeg i 1913 oppe på 1. sal koppevacineret af *doktor Møller*, sat i fast skruestik mellem hans tykke lår. Han havde skudt brillerne op i panden, så jeg lige, inden jeg ængsteligt vendte mit ansigt til den anden side. Doktor Møller (vi kaldte ham aldrig andet, læge var et ukendt ord) flyttede i 1918 op i en ny villa på hjørnet af Kongevejen og Dronninggårds Allé (vejen har jo senere fået navn efter forlagsboghandler Ernst Bojesen, hvis kamtakkede villa »Højbo« man så til gengæld har nedtromlet for at give plads for Rønnebærvejs gennemføring til Stationsvejen). Han var forøvrigt ikke Holtes eneste

* Jvf. det interessante billede fra 1875 i Søllerødbogen 1966-67, planche 7, nr. 1.

læge; der var også en, der hed *Therkildsen*, som boede på Morlenesvej og kørte på motorcykel! Møller kørte på trædecykel, indtil han, i 1920erne en gang, fik Ford-bil. Therkildsen afløstes i 1918 af *doktor Blichert*, som snart efter flyttede ind i den røde hjørneejendom på Korsvejen. Men det var gennem alle årene Møller, der var *vores* læge. Han var ikke pylret! Men rar og hyggelig alligevel, når han satte sig ved sengekanten og stak skaftet af en spiseske ned i halsen på mig og bad mig om at sige »a-a-a« – og så iøvrigt snakkede med mor om alt muligt andet end mit tilfælde, om musik, som de begge dyrkede lidenskabeligt, om gamle fru Jutta Bojsen Møller, hans mor, som *min* mor også havde kendt og holdt af lige fra sin barndom, og andre fælles bekendte, om bøger og om havens blomster, som han betragtede oppe fra vinduet.*

Af butikker i Petersborg husker jeg *Schiødts*, senere *Moltveds* dejligt duftende kaffeforretning, »*Smørforsyningen*«, hvor man fik »Irma«-mærker til opklæbning blandt andre »samlemærker« (en mani, der

* Jeg har i Søllerødbogen 1968 s. 328 blandt »Petersborg«s beboere også nævnt filantropen frk. *Thora Esche*. Det er galt. Den frk. Esche, som boede i »Petersborg«, og som jeg husker fra et besøg i 1915, var en ældre forhenværende kommunelærerinde (måske en søster til den berømte dame?). Thora Esche boede ganske vist også i Holte, men først fra 1917, og ikke i »Petersborg«, men – vistnok – i den store hvide villa med tårnet oppe først på Dronninggårds Allé, øst for jernbanebommen. Det er Vejviseren for 1917, der således for ganske nylig pludselig har berøvet mig en oplevelse, som jeg i 54 år har gået og troet, at jeg havde haft. Jeg har altså aldrig besøgt Thora Esche, og jeg ved end ikke nu, om jeg nogen sinde har set hende. Det er jo ikke udelukket, eftersom jeg gennem åringer to gange daglig færdedes i nærheden af hendes bolig; men jeg har da i så fald ikke vidst, hvem hun var, og så kan det jo være lige meget.

grasserede på linje med nipsenåle-manien) og henne på hjørnet *Kaj Rosins boghandel* med indgang under en pompøs, klokkeformet baldakin. Den glatragede og skaldede hr. Rosin forekom meget afmålt og stiv og brød sig tydeligvis ikke om at betjene børn, der kun ville have kolorerede udklipskartoner, blyanter og elefantviskelædere og »Børnernes Juleroser«. Nej, så var rigtignok hans efterfølger *A. Olesen* fra Thisted, som overtog forretningen ved nytår 1919, helt anderledes at handle med, en lille grå mand med hvidt hår og overskæg, lidt fumlende, men uendelig rar og hjælpsom, selv over for de mindreårige, og hyggelig med sit let syngende jyske tonefald. Rosin forlod dog ikke lige straks Petersborg, men åbnede henne ved siden af kaffeforretningen en forretning med fotografi-artikler. Han havde, lige siden han i 1907 kom til Holte (fra Århus), virket som amatørfotograf, og det er ikke så få af de mange værdifulde billeder med motiv fra det gamle Holte, som nu er arkiveret i Søllerød kommunes historisk-topografiske samlinger på Hovedbiblioteket i Nærum, der skyldes hans indsats.

Forretningen overtoges senere af den elskværdige *Eriksen*, som altid var »sønderknust«, når han ikke havde kopieringerne færdige til den lovede tid.

Vejen fra viaduktsmøgen og op til stationen var smal, gruset og ofte pløret. Langs den buskbeklædte skovskråning løb en dyb grøft, som først efter 1920 blev rørlagt og dækket af en cykelsti. Der, hvor vejen begyndte at udvide sig til stationsplads, førte en trætrappe op til en arkitektonisk rædsel af en restauration med overbygget veranda på 1. sal. Den kaldtes populært »Thepavillonen«, men det var ellers ølkasser, man så i stabler omme ved den mørke og grimme bagside ind

mod skoven. I sine sidste leveår bar den det højst pretentiøse navn »Klippen«.*

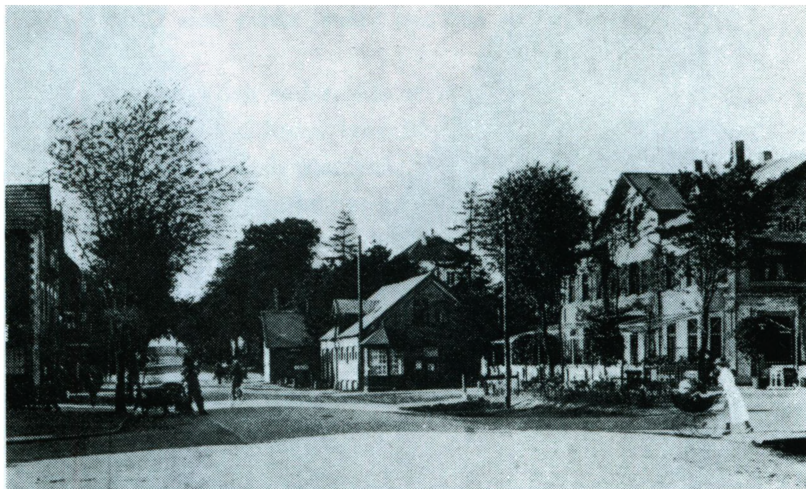
Lige overfor på den anden side af vejen lå en lav grøn træbygning med en kiosk, hvor vi købte lakridsbændler af en lille højhælet dame med oppurret, brandrødt pandehår og gyldne ørenringe, når vi havde fået en tiøre af en eller anden rar gæst, som vi havde fulgt til toget. Den blev nedrevet i sommeren 1915, da det store røde posthus skulle bygges, og der blev da i stedet opført en ny, nu rød kioskbygning under den høje skrænt på modsat side af pladsen. Den vil huskes af de fleste, da den jo først forsvandt ved den moderne omlægning af pladsen o. 1960, men de lave cykelstalde på siderne af den spidse midterbygning var oprindelig ikke nær så lange.

Midt på den grusede plads holdt droscherne i række med nedslået kaleche, karbidlygte i stativ på begge sider af bukken og pisk i holder, hver med en radmager hest foran, der ludede med hovedet dybt i havresækken. Hvilket eventyr at komme op og køre i en sådan drosche. Man var parat til at traske hjem fra stationen, bare for at få lov til at køre med en gæst til toget. Herligt at træde på det fjedrende fodtrin, sætte

* Det billede af pavillonen, som findes gengivet i Søllerødbogen 1966-67 på billedplanche nr. 10 nederst med vedføjet årstal: 1918, må være adskilligt ældre (hvad også de temmelig lave skovtræer bagved tyder på). Som jeg husker den lige fra min tidlige barndom, var den forsynet med et meget højt tjærepapbelagt tag, som skrånede indefter fra alle fire sider og lå som en tung, bred hat ned over den øvre åbne veranda. Der fandtes heller ikke nogen »portal« ved trappens fod med navneinskriftion. En sådan kom først igen i de seneste år, da pavillonen kaldtes »Klippen«. I min tid hed den slet ikke noget.

Geels bakkes nordside. At der kun løb en ganske smal fodsti langs grøften til venstre var ikke til større ulempe for fodgængere. Der var, som det ses, god og farefri plads på vejen. Et køretøj som den trehjulede her varslede sin ankomst på lang afstand ved støjen alene. Forøvrigt var der gode og smukke spadseserestier lige inde bag skovbrynet på begge sider.

Korsvejen i 1919. Midt i billedet hotellets rejsestald (endnu ikke omdannet til Hedetofts Automobilcentral) og politistationen (det gamle bomhus). Over rejsestaldens tag ses kaptajn Mahnckes nu forsvundne villa og bag politistationen de store bøgetræer på den høje, stejle skrænt, som var den sidste rest af den skov, som endnu o. 1900 dækkede terrænet mellem Øverødvej og Margrethevej øst over til Pileallé. Længere borte igen skimtes mellem vejtræerne blikkenslager Petersens villa fra 1916 ved Røjels Mose («Blikkenslagersøen»). Også alt dette er forlængst forsvundet ved de store jejudvidelser.

sig på det blødt polstrede blå bagsæde og stikke med pegefingern ned i de mange fordybninger med rund knap i bunden, høre vognhjulenes knasen i gruset, se hesterumpen jumpe sindigt op og ned bag vognmand Jappes sammensunkne skikkelse på bukken og vejtræerne glide langsomt forbi – og bagude de langt efterkiggende legekammerater på vejen. Skridtgang op ad Geels bakke og luntetrav ned på den anden side og om ad Stationsvejen.

Den skidengule stationsbygning så i det ydre stort set ud som i dag, bortset fra stationsforstanderens have, der krummede sig i en stor halv-måne foran bygningen til venstre for indgangsportalen (nogle pjuskede buske omkring en pjusket græsplæne bag et grønmalet tremmestakit). Men indvendig så alt helt anderledes ud end i dag. Det vender vi tilbage til senere i en anden forbindelse.

Vi går atter tilbage til Korsvejen og følger det vejstykke, som engang ved lejlighed har inspireret forfatteren Jacob Paludan til følgende elskværdigheder: »Selv et geni ville vist være ude af stand til at motivere en lovprisning af Holte, specielt det centrale. Enhver har været der og næppe følt sig stemt til andet end et skuldertræk. Der skal jo ligge noget langs med Kongevejen, og her blev det altså Holte. Det eneste åndshistoriske jeg er i stand til at minde, er Strindberg, der for en stund forøgede sine lidelser ved at bosætte sig i Holte«. * Det var jo meget

* August Strindberg boede under sit Danmarksophold i 1887-89 først på »Skovlyst« syd for Geels bakke (den nuværende Geelsgaard i Skovridergårdens Villaby), derefter en kort overgang på Nyholte Hotel og endelig i teatermaleren Gülüchs endnu eksisterende villa på Rudersdalsvej (nr. 24). De sidste oplysninger, som hidtil har været mig ubekendte, skylder jeg stadsbibliotekar fru Annalise Børresen.

morsomt og ikke *helt* ueffent sagt i 1941. Men 1914-19 havde også Kongeveysstykket gennem Nyholte endnu meget tilbage af sin gamle landlige idyl.

Nord for selve hotellet lå endnu, stærkt fremrykket mod vejen, den gamle rejsestald med port i sydgavlen (1919 omdannet til *Hedetofts Automobilcentral*). Og lige nord derfor igen det gamle bomhus med vejbomben i den modsatte vejside pegende skråt i vejret mellem vejtræernes kroner. Opkrævningen af vejpenge ophørte i 1915, hvorefter bommen blev fjernet, og samtidig blev bomhuset gjort til station for Holtes eneste ordenshåndhæver, den »gamle« *politibetjent Nielsen*, en sindig jøde med nedhængende overskæg, myndig bredde og fordækt lune (»Ska do gø-rr griin mæ polletiet!«), alle ulovligt-på-fortov- og uden-lygte-i-mørke-cyklende drenges skræk. Først i 1919 fik Holte en politibetjent nr. 2, hvorefter der altså var fem for hele sognet over til Øresund.

Efter bomhuset kom en høj skrænt med kaptajn Mahnckes store villa på toppen og ned ad siden store flerstammede bøgetræer med mængder af fremspringende brede rødder – en meget tillokkende legeplads efter skoletid. Det er borte alt sammen nu, både skrænten og villaen. Oven for skrænten stak Morlenesvej stejlt til vejrs mod højre, medens Agnetevej sænkede sig i en krumning ud i sumpen midt i Røjels Mose. Mose-søen bag ved Agnetevej kaldtes Magister Lorenzens sø, fordi den lå i dennes mægtige have til villa »Slettemark« på Morlenesvej, og mosesøen ud til Kongevejen kaldtes Blikkenslagersøen, fordi *blikkenslager Ernst Petersen* havde villa lige ud til søen på hjørnet af Kongevejen og Agnetevej. Hans ældre beboelse på stedet blev nedrevet i efteråret 1915, da

den truede med at skride i søen, og så lod han i 1916 den villa opføre, som ganske vist lå stærkt iøjnefaldende, men som ingen dengang dog ville have troet skulle falde ad åre for biltrafikkens skyld.

Så kom Margrethevej med villa »Duo« på hjørnet højt over søen og kommuneskolekomplekset med Carl Mortensens hus foran ud til vejen, og så var der ikke mere til den side før omkring 1918-19. Jorderne heroppe, både vest og øst for Rudersdals bakke havde tilhørt *hofjægmester Grüner* på Frederikslund, men han havde solgt dem til udparcellering for en spotpris, der vidnede om et ringere fremsyn end det, køberne havde. *Jægmester Tvermoe*s fra Søllerødgård, som havde købt al jorden øst for Kongevejen, fik den hurtigt udparcelleret og en ny vej stukket af i en bue over markerne til Rudersdalsvej ved »Paradiset«; Grünersvej blev den kaldt, så den gamle hofjægmester nåede dog også at få lidt ud af det. Noget af det første, der fremstod på denne nye vej, var en længe savnet *kommunal boldbane* (anlagt 1916 bag kommuneskolen ind mod Margrethevejs havehegn), hvor H.B.s seniores og juniorer kunne øve sig i de lyse sommeraftener. Mine brødre var aktive medlemmer, og jeg var tit med dem deroppe som passiv tilskuer bag målstængerne, hvor mindreårige fodboldentusiaster ustandselig fistede rundt med et forhenværende fodbolddæk stoppet ud med gamle klude. (»Det er åres bår!«, hed det). Malermester *Arne Wedén* stejlede omkring derude på banen evigt piftende og jævnlgt i mundhuggeri med kværulerende spillere om straffespark eller ikke straffespark.

Den venstre vejside fra Korsvejen husker jeg fra min tidlige barndom således:

Efter villahaverne med de forfaldne stakitter kom den endnu i dag

eksisterende ejendom med butikker (*bager Madsen*, fra 1916 *O. Jensen*, *isenkræmmer Uhrbrand* m. fl.) og på den anden side af Marievej en rød to-etages nybygning (senere, vist o. 1920, forlænget nordpå) med oste-forretning og gartnerforretning. Derefter *direktør Cohns* enorme have fuld af gamle træer, der strakte sig helt op til Sofievej, hvor hans villa »Bianca« lå. I dag løber Dronninggårds »Allé« (!) flankeret af høje røde ejendomme ud i Kongevejen tværs gennem denne gamle dejlige have. Sofievej endte som en blind vej inde ved jernbanedæmningen. Herinde lå den nu forsvundne villa »Tårnborg« og pensionatet »Solhjem«, som også er borte (Rønnebærvej!). Man sagde om den stærkt haltende pensionsbestyrerske *frk. Petersen*, at hun havde været med ved jernbaneulykken i Gentofte i 1897 (en for mig dengang meget, meget fjern fortid), og det er da meget muligt, at det passede.

Mellem Sofievej og *daværende* Dronninggårds Allé lå et skovlignende bakkedrag (første villa på toppen af dette doktor Møllers 1918), og oppe på det nordre hjørne af Dronninggårds Allé fisker Rands før omtalte lille stråttækte hytte. Hvornår den forsvandt, står mig ikke helt klart, men det har nok været før 1920.

Videre nord på var der ingen bebyggelse før o. 1916. Jeg husker et kæmpestort cirkustelt, der var slået op på den åbne toft ved Skolevejs udmunding, og en dromedar, der stod i tøjlr udenfor og gumlede græs med sidelæns kæbebevægelser – ligesom gedebukken på jernbaneskråningen ved Vejlesøvej. Vi var der forresten også til forestillingen om aftenen, og det, der gjorde særlig indtryk på mig, var en hest, der spillede klokkespil med mulen, 10 bittesmå dværge, herrerne i kjole og hvidt (en af mandslingerne fremstod til sidst og bekendtgjorde hver

enkelt alder og sluttede: »Maj sæ-el ådderdyve«) og endelig en ung kunstberiderske, direktørens egen datter, der skred lodret ned fra den rundttravende hest, hun stod på, og brækkede et ben. Hun blev båret ud under almindelig forfærdet tavshed. »Er der en læge til stede?« spurgte direktøren. Det var der ikke, men 5 minutter efter sås doktor Therkildsen bevæge sig med raske skridt langs teltvæggens inderside bag de øverste bænkerækker og forsvinde i spalten på det store manegeforhæng. Forestillingen gik videre, men klownene, der fulgte, havde tydeligt tabt gnisten – og publikum oplagtheden. Ih, hvor snakken gik om det her på hjemturen over den bælgmørke Geels bakke!

Hen ad Dronninggårds Allé mellem Kongevejen og baneoverskæringen lå en 5-6 rigmandsvillaer med kæmpehave og om ad Einar Christiansensvej et lignende antal. Her boede bl. a. assistent Jørgensen, hvis ene søn Svend (min søsters klassekammerat) senere blev en højt stående søofficer og nu indtager en meget høj stilling ved hove, og bogholder Raae (i villaen med det mærkelige navn »Lasselna«), hvis frue hamrede klaveret ved balletdanser Berthelsens dansekursus med armkraft og rytmesans. Rønnebærvej var derimod særdeles tyndt bebygget. Langs den vestre vejside i hele dens udstrækning op til Skolevej lå overretssagfører Myhlerts jættestore have, hvis nordre halvdel var en tæt skov af unge graner. Selve villaen lå ud til Dronninggårds Allé lige i nærheden af baneoverskæringen. På vejens østside kom en villa i 1916 og i 1917 en til (helt oppe ved Skolevej).

Terrænet videre nord på her gemmer vi, til vi kommer til skolekapitlet, og vi går nu tilbage ad stien mellem Myhlertz' have og den ensporede Hillerødbanes kraftige S-slyngning, ned ad stentrappen til bane-

overskæringen (med *rigtige* bomme–ligesom dem over Lyngby Hovedgade og Kildeskovsvej i Gentofte) og videre sydpå hjemefter ad vejen ned mod mejeriet langs den høje banedæmning, der helt skjulte stationsbyens grimme bagside. Denne sås kun, når man kørte med toget ad Hillerød til og da i morsomt fugleperspektiv. Geels bakke-skovens grønne kuppel rundede sig bredt i vejret bag dæmningen. Og vendte man sig om og så tilbage, så man højt oppe på en skrænt for enden af vejen et smukt, gammelt, hvidkalket og stråtækt bondehus under et mægtigt egetræs langt udstrakte krogede grene. Der var en egen stemning over det vejstykke. Oppe ved hjørnet af Dronninggårds Allé lå en grusgrav med digesvalehuller i skrænterne. Den var god at springe, kure og trille i. Senere, o. 1920, byggede muremesterbrødrene *Christian* og *Bendix Petersen* sig her to røde tvillinge-villaer, og i løbet af få år havde grønne plæner, træer og buske udslettet ethvert spor af grusgrav. Nede ved foden af bakken, hvor nu Dronninggårds Allés forlægning skærer igennem banedæmningen, stak en lille blind sidevej ind til højre, Gladsvejhed den. Her lå helt inde til højre en stor, rød, kamtakket villa, som fremkaldte en noget anden stemning end den nys beskrevne, den rummede nemlig *tandlæge Hansens* torturkammer, usalig ihukommet midt i idyllen. Vi er endnu en del tilbage, der kan huske den foddrevne boremaskine!

Efter Gladsvej kom man langs med en høj havehæk hen til et lukket, moradslignende anlæg med en sti ud til lystfiskernes bådebro og en sur, sort og slimet bækrende under skumle træer. Den kom fra Søllerød sø, løb gennem stenkister under Øverødvej (ved gasværket), Kongevejen (nord for hotellet), jernbanedæmningen og vejen her og bar vidne om et

mangelfuldt kloakeringssystem. Det var først hen mod 1920, at der blev bragt lidt skik på det.

I mejeriets gård stod mælkevogne med vognstængerne skråt tilbage over bukken, og man hørte centrifugens brummen og mælkejungers skramlen. Så kom den brede, åbne skråning ned mod søen og anløbsbroerne. Den henlå i højst oplejet tilstand med vildt voksende græstuer, grimme skure og diverse affaldsdynger, indtil den i 1916 blev pyntet og friseret og adskilt fra vejen ved en lav rødstensmur med grå cementkugler på enderne, således at der kun blev direkte adgang ad en pænt gruset lille vej, der førte lige ned til den brede anløbsbro for dampbådene, der gik på søndagsfart mellem Holte og Frederiksdal med mellemlandinger ved Fiskebæk og Jægerhuset ude ved Dronninggårdnæsset. Selve dampbådene lå stationeret ved Frederiksdal; men ved Holtebroen lå ofte en eller to af de gule overbyggede slæbebåde, som på særlig store søndage blev hægtet på dampbådene. De lå og vuggede så hyggeligt her med små sagte smaskelyde.

Der blev også i 1916 anbragt en lille nydelig bygning nede til højre for bådebroen, der med sine to trapper, som førte op til en udsigtsplatform, mindede om kommandobroen på et skib. Den platform havde naturligvis en enorm tiltrækning, men jeg var aldrig rigtig vis på, om jeg havde lov til at gå derop.

De ture, man oplevede med »Svanen« eller med »Prinsesse Louise« til Jægerhuset, kan nok tælles på én hånd. Men vi lidet forvænte børn dengang forstod at finde erstatninger for alt, hvad vi gik glip af, og at glæde os nøjsomt ved dem. Jeg kunne stå i lange minutter lænet ud over anløbsbroens rækværk og kigge ned i vandet, hvor de små bølgestriber

uafladeligt løb ind under mig og gav mig den grangiveligste fornemmelse af, at jeg sejlede på et stort skib. Oftere, i hvert fald en gang om året, oplevedes søndagsroturen i familiebåd ud på Store Kalv i Furesøen. Så gik vi ud ad en lang, smal bro til venstre for den store anløbsbro, hvor sagte vippende robåde lå fortøjet i rad og række. En ældre, mut person, tung, tyknavet, og uden smil (så vidt jeg i al fald mindes), *Thorup* kaldte de ham, stod på broen med en lang bådshage. Når han så os komme, trak han en båd ind til broen med bådshagen og holdt den fast, indtil vi alle var om bord. Jeg så ind under broen, hvor det skidne vand slikkede dovent op ad tykke, sortgrønne, glinsende stolper, og lyttede til de muntre småklaps under bundplankerne, medens far aftalte tiden med Thorup. To timer – præcis. Thorup gav os derpå et lille puf, trak bådshagen ind og satte to fingre sindigt til hatteskyggen. Far satte årerne i gaslerne, og stille gled vi ud på Vejlesø. Åregaslerne småknurrede hygsomt. Og Thorup blev mindre og mindre.

Morsomt at se det hele sådan fra en mere uvant synsvinkel. Dér lå mellem buskene Lynæs' nye bådereparationsværksted, som man ellers kun så taget af oppe fra Vejlesøvej; dér løb gelænderet med de hvidkalkede murstolper Vejlesøvej op og Vejlesøvej ned; dér lå stationen oppe med det holdende bumletog ikke større at se til her nede fra end legetøjstoget derhjemme; dér lå Billensteins hus oppe mellem træerne og dér Schouboes røde ude på Geelsodde; og nu kunne vi bag odden se ind i Svanebugten, ind til den grønne stejle bakke, hvor man om vinteren kunne kælke ned med vældige bums undervejs og i et strygende sus langt ud på isen; dér lå vinhandler Mortensens villa »Anita« oppe og dér ingeniør Wendts, og de andre kendte; og dér kom lavningen med

Det gamle idylliske skovløberhus på hjørnet af Kongevejen og Øverødvej, fotograferet af Frida Madsen et par år før det i 1921 blev nedrevet. Bemærk vejgrøfterne og hestepærerne. På den åbne mark, som anes bagved, ligger i dag Holte Rådhus.

Kongevejen gennem Nyholte, vistnok i foråret 1915 (børnenes antræk indicerer stærkt dette årstal). Længst til venstre Uhrbrands isenkramforretning. Midt i billedet ses den gamle vejbo, som netop blev nedlagt i 1915, og over for den det gamle bomhus, som blev politibetjent Niensens residens. Den åbne bækrende mellem Søllerød sø og Vejlesø løb under vejbanen lige her før bommen. Bag bækrenden ses i stærk forkortning direktør Cohns meget lange og dybt liggende have og for enden af den hans fornemme villa »Bianka«, som vistnok stammede fra midten af forrige århundrede, altså på alder med den endnu eksisterende villa »Bøgely« bag den grå bankbygning på Stationsvejen. Fra villa »Bianka« og nordpå til Rudersdal var der endnu i 1915 her i venstre vejside kun et eneste og meget lille hus: det, der ses på næste billede. Lidt ude på vejbanen holder en af de dengang så ofte sete hestetrukne grønne petroleums-tankvogne.

Vejlemose, hvor vi besteg tipvognene på de smalle, skæve spor i tørveudgravningsfeltet, når vi besøgte Kaj og Olaf Andersen i villa »Solbakken« (herligt forresten som deres mor og moster kunne spille dukketeater for os! »Snehvide«! Og rigtigt »snoreloft«! Og tallotteri bagefter!). Og nu helt ovre til den anden side: dér så man tandlæge Hansens røde gavltakker, dér købmand Bentzens hus med det grå skifertag, dér ingeniør Kempes med det brunrøde tegtag og en etage mere, end man kunne se fra vejen, og dér det sortbrune blokhus på Norske Allé o. s. v. o. s. v.

Ovre ved Kanalen kunne det hænde, at vi mødte »Prinsesse Louise«, der kom sagte glidende med dæmpede stempelslag og vandet i bløde kurver om boven, stuvende fuld af passagerer inde under den lave, flade overdækning. Gensidig vinken. Når så »kaptajnen« satte fuldt drøn på maskinen igen, drog kraftige dønninger sidelæns ind under båden og gav os en lystig vippetur. Inde i Kanalen gylpede vandet endnu ved trærødderne langs bredderne efter »Prinsesse Louise«. Efter Dronninggårdbroen, hvor vi råbte »uhu!« og fik det mægtigt og rungende tilbage fra alle sider, gled vi ud i Furesøen mellem store sivskove, hvorfra vi atter kunne se glimt af kendte Dronninggårdvillaer. Se, dér stod i en åben dør fru ingeniør Schou og skyggede med en hånd over øjnene. Den hvide kjole lyste i den rødstensindrammede mørke døråbning. Vi vinkede kraftigt – råbe turde vi ikke for far. Nu løftede hun hånden fra panden og vinkede genkendende, skyggede igen og vinkede igen, og så kom der nogle trækroner glidende fra højre og afbrød al videre korrespondance.

Ude på den åbne sø var vandet klart og gennemsigtigt; man kunne se lige ned til bunden, hvor grønne søplanter duvede sagte, og fiskene

smuttede ud og ind. Stilhed og fred. Ingen motorlarm fra landevejene, ingen jetstøj fra luften. Kun Hillerødtoget hørtes som en fjern rumlen ude over Vaserne og sås som et hastigt fremskydende røgslør, der forsvandt bag Frederikslund skov, mens samtidig lyden blev til en dæmpet susen, der mere og mere forsvandt, indtil en svag buldren i det fjerne meddelte, at nu blev viadukten ved stationen passeret. Og ingen bebyggelse ovre ad Bistrup og Stavnsholt til. Oppe bag Frederikslund stak Almenskolen sine røde »nissehuer« frem. Enkelte høje, spidsgavlede villaer sås også (men først fra 1916) tronende på Solbakken. Efter en lille afstikker ud ad Næsset til, skurede vores båd ind mellem de tætte siv ved søbredden under skovbrinken ved Frederikslund, og her inde mellem nikkende sivblomster og gyngende åkander kom kaffekanden og sodavandsflaskerne frem og dertil mors lækre »galopkage« med store rosiner i. Det var toppunktet af hygge og velvære!

Kommet op fra viadukten havde vi, hvad enten vi nu kom fra bådebroerne eller fra skole, valget mellem to muligheder: vi kunne gå hjem gennem skoven, og vi kunne gå hjem ad Stationsstien. Oftest valgte vi den mest direkte vej gennem skoven, begyndende ved den lille skrå bakke lige over for boghandleren. Men vi fulgte ikke alle steder de anlagte stier. Vi skød genvej mellem træerne og tiltrampede efterhånden en bred, fast sti i den bløde skovbund, godt hjulpet af vore skolekammerater fra villabyen: Jørgen Borre, Jørgen Zedeler og Helge Thomsen. Og jeg noterer med en vis stolthed, at det er vores sti, der i dag benyttes af skovvandrere (forbavsende få, man møder, i sammenligning med gamle dage – trods befolkningstallets enorme stigning!), medens den gamle er næsten forsvundet under mos og ukrudt, visne blade og ned-

faldne, mørnede grenstumper. Forøvrigt er store stykker af dem begge *helt* forsvundne ud i den blå luft ved den kolossale afgravnning af skoven, der fandt sted i 1959, da Stationspladsen og Stationsvejen skulle gøres tidssvarende brede. En operation, der – i første omgang – sved dybt i en gammel Holtebos sind!

Men turen vesten om skoven langs med banen bød nu alligevel på så mange flere afvekslinger, at vi ikke så sjældent valgte den i stedet for skoven. Den gik ad dal og bakke. Efter det lille sporskifte- og signalhus, hvor flisebelægningen hørte op, gik man i dybden og kom så langt ned mod den *her* meget sumpede skovbund, at man havde toget i frøperspektiv, når det kom bralrende sydfra på 1. spor lige hen over hovedet på en. Det var så nervepirrende, at jeg gerne satte i vildt løb, så snart jeg hørte lokomotivfløjten i det fjerne, for i tide at redde mig op i niveau med banelegemet ved fodgængerovergangen til Vejlesøvej. Her var forresten også en vejoverføring for den brede skovvej, der kommer oppe fra toppen af Geels bakke, men leddene var altid aflåsede, og jeg mindes ikke nogen sinde at have set dem åbne; derimod var der ved togtiderne livlig fodgængertrafik gennem de små led ved siden af, der vippede så sjovt frem og tilbage i de store, runde gafler omkring jernstolpen. Dik-Dak sagde det, og det var så fristende at træde op på den solide underbjælke og vippe med, skråt opad fremefter (dik) og så baglæns ned og skråt opefter bagud (dak), frem igen og tilbage igen en halv snes gange, hurtigere og hurtigere.

Herfra gik det stejlt til vejrs og så lige hen ad den krummede sti i skovkanten. Hvis jeg i dag skulle følge den samme linje, ville jeg komme til at svæve i luften langt ude over baneterrænet højt oppe over op-

rangerede S-togs-vognstammer. I 1931 gravede man nemlig hele den store bakkekrumning væk og kastede den ned i det nysomtalte sumpede dyb. Fra stien heroppe havde man toget i fugleperspektiv, når det kom susende nede i banegraven, som altså dengang kun havde et dobbeltspors bredde i bunden. Det var tryggere end frøperspektivet! Nye fristelser meldte sig her. Det var dejligt at gynge på de tykke ståltråde mellem hegnspælene og høre, hvor de jamrede sig ved det, og, hvis der ingen tog var i vente, at krybe mellem trådene ud på skrænten for at plukke de små gule, vilde jordbær og sætte dem på strå – og så hjemme i køkkenet mase dem ud med en theske i en kop med koldt sukkervand og nippe dem i sig; smagen erindres frisk og kysk som duften af rene, hvide lagener. Så begyndte det igen at gå nedefter, forbi næste fodgængerovergang, den til Ryvej og Malmlosevej, og videre ned til flisegangen omkring landinspektør Jørgensens have, hvor man igen risikerede at få et tog oven i hovedet, hvis man ikke i rette tid havde salveret sig om i det vinkelrette knæk på stien ud mod Egeholmsvej.

Med toget til København

Indgangsportalen til Holte station var i min barndom ganske den samme at se til som i dag. Men indenfor så alt rigtignok helt anderledes ud. Det, som dengang – og mange år frem i tiden – mødte øjet, når man trådte ind, var en bar og trist forhal med terrazzogulv og iskold blågrå vægfarve. Billetlugen sad lige for indgangen under et godt gammeldags pendulur med lodder og trisseværk, og foran, lidt ude på gulvet, stod et par jernstativer i gaslygtepælestil med træplade over til at stille kufferter og håndtasker på, mens pung eller tegnebog fiskedes frem. Praktisk for dem, der havde ondt ved at bukke sig og løfte byrder. Men sådanne hensyn på skønhedens bekostning tager man ikke mere i vor æstetiske formgivningstid. Ganske tilsvarende stativer stod foran dørene ind til ventesalene, for her skulle man jo igen stille fra sig for at vise billet til en uniformeret dørvogter. Der var – i overensstemmelse men den da endnu til dels rådende standsdeling – to ventesale. En I & II klasses, der lå til venstre (hvor nu billetkontoret ligger), og en III klasses, der lå modsat (hvor der nu er et halvåbent rum med gennemtræk i begge ordets betydninger og halvtriste kaffedrikningsmuligheder). I & II klasses ventesal var lukket land for almindelige mennesker, men man anede noget meget fint, når det lykkedes at kaste et nyfinget blik derind. Der var røde vægge, røde plysses-sofaer, forgyldte spejle og grønt linoleums gulv. Men der sad aldrig en mors sjæl derinde, så vidt man da kunne se; *helt* hen turde man jo ikke komme, for keruben

med billetsaksen så kun venlig ud, når der kom folk med grønne billetter. *Vores* billetter var aldrig grønne, når vi, hvad ikke alt for ofte hændte, skulle »ind til byen«, som det hed (når jeg tæller de Københavnsture mellem 1912 og 1920, som jeg klart erindrer, kommer jeg til tallet 20). De var brune, og med dem skulle man altså begive sig til højre, derhenne hvor droschekuskene stod og spillede »66« ved en gammel skrivepult. Denne sås forøvrigt aldrig benyttet til sit egentlige formål, men der lå dog et penneskaf med en elastik-pen af den sædvanlige offentlige type med krydsede »ben« og nubrede blækbundfalds-aflejringer.

Hvad stod den der egentlig for? Ja, det gik man jo og glemte, eller havde man forresten nogen sinde været helt klar over det? Sagen var den, at indtil det nye store røde posthus blev åbnet i 1916, lå postkontoret i selve stationsbygningen i et lille smalt, korridoragtigt rum bag døren til højre for billetlugen, og her var der slet ikke plads til publikum. Derfor havde man stillet denne her pult op ude i hallen, hvor folk så kunne stå i træk og sus og med myldrende rejsende gnidende tæt op ad sig og udfylde de nødvendige blanketter for derefter at gå hen og række dem ind til manden i korridoren. Man forstår, hvilket fremskridt det var at få det nye posthus, så meget mere som der også først med dette åbnedes en statstelefon og -telegraf! Det gamle postkontor har jeg ingen erindring om, vel sagtens af den simple grund, at en 8 års dreng aldrig sender pakker eller udfylder postanvisninger. Dog har jeg beva- ret et syn af en række blå postbude med skuldertasker i gåsegang ud gennem døren til forhallen. Men opførelsen af det røde posthus står derimod særdeles tydeligt i min erindring: stilladserne og stigerne og de

langsomt opklatrende murere med stabler af sammenbundne mursten på nakkebræddet.

Her ved III klasse var døren også strengt bevogtet, men den førte ikke ind til nogen herlighed! Et yderst spartansk rum var det, med grågrumset vægfarve, hårde træbænke langs væggene, sandstrøelse på gulvet, spytbakker i krogene og stank af billige cigaretter (»Capstan« og »Flag«). Og her blev man så holdt i fangenskab indtil videre.

At komme ind i ventesalen var forøvrigt ikke altid så lige en sag, for hvis der netop samtidig var ankommet et tog fra København, kom de rejsende herfra myldrende og pressesedes sammen i den smalle døråbning, som man selv skulle ind igennem den modsatte vej. Man blev standset af denne endeløse gåsevandring, og der var ikke tale om, at den anden dørløj nogen sinde blev slået op for at give bedre plads, for så ville det jo blive den rene forvirring for den arme kontrollør, der både skulle klippe de indtrædendes billetter og modtage de udtrædendes brugte. Forresten var der god tid, for Københavertoget, der lige var kørt nordpå ad den ensporede bane, skulle jo først nå til Birkerød, inden Hillerødtoget kunne begynde at starte *derfra*, og man måtte alligevel ikke komme ud på perronen, før det kom. Døren til perronerne var blevet lukket og låset, så snart den sidste af de nyankomne rejsende fra København på 1. perron var kommet ind igennem den.

Gennem det tykke ståltrådsnet på den forsvarligt aflåste glasdør kunne man kigge over på lokaltoget, »bumletog« kaldet, der skulle afgå 5 minutter efter Hillerødtoget. Det var kommet for et kvarters tid siden fra København og havde i de vildeste slangebugtninger bralret sig over på 3. spor, hvor det nu holdt ved en lav, smal træperron og med

det sjove, korte lokomotiv, »Litra O«, hægtet bagvendt på togenden i retning mod København. Helt ovre bag ved det igen, på sporene ved Vejlesøvej, trak vognmand Larsens magre, sorte hest tålmodigt rundt med tunge godsvogne. Rangermaskiner kendtes ikke på Nordbanen. Bumletoget ville vi nødigt med, når vi skulle helt til København. Det holdt ved alle stationer: Lyngby, Gentofte, Hellerup og Nørrebro, ikke så mange efter nutidsbegreber ganske vist, men Hillerødtoget holdt slet ikke før Nordbanegården derinde ved Vester Farimagsgade. Det var jo den vej, vi kørte lige til 1. november 1921.

Vognstammen i bumletoget bestod til hverdags mest af de såkaldte »rystevogne«: midtergangsvogne med åbne perroner og skramlende jernlåger i begge ender, hårdt skurrende under farten og med stærke bump i skinnesammenføjningerne. Om søndagen var bumletoget mere tiltrækkende for børn og barnlige sjæle. Da lignede det rent ud et mystisk fabeldyr med sin lange hale af besynderlige vogne i den vildeste blanding: små korte kupévogne afvekslende med høje vogne i to etager (de såkaldte »skovvogne«) og åbne vogne, kun afskærmet med glas i den ene halvdel. Sidstnævnte fik man hurtigt nok af! De var et sandt helvede af øredøvende larm og hujende gennemtræk, jordfygning og hvirvlende røg fuld af prikkende kulstøvspartikler. Men de høje vogne besteg man med samme fryd som den, hvormed man besteg pulpituret i Søllerød Kirke. Bekvemme var de ikke, de var lavloftede og slingrende og kørte åbenbart på ottekantede hjul – ligesom de små kupévogne; men de var sjove, det var det afgørende. At man faktisk sad med livet i hænderne, tænkte man ikke på. Nu, mange år efter, kan man næsten få kuldegysninger ved tanken om, hvad der *kunne* være sket.

Fisker Rands' lille hytte på Rudersdal bakke ved udmundingen af daværende Dronninggårds Allé (nu Ernst Bojesensvej). Det hvide skilt på hjørnet viser med pile efter Næsseslottet og Jægerhuset. Til venstre for hytten skimtes en af villaerne på Einar Christiansensvej. Billedet er taget af Frida Madsen en sommerformiddag i 1917 eller 1918, velsagtens i forudfølelsen af, at denne morsomme lille hytte, som engang har været landarbejderbolig under godset Frederikslund, meget snart ville være borte.

Vejlesø i 1915 med det endnu ufriserede anlæg i forgrunden og bådebroen, hvorfra vi startede den årlige rotur til Furesøen. Det store nye posthus oppe ved stationen begyndte først om efteråret at rejse sine røde mure synligt bag trafikkontrollør Irvings villa (i dag findes *den* ikke mere). I baggrunden villa »Søhuset« og ude på Geelsodde direktør Schouboes røde kæmpevilla. Hans sognerådskollega og partifælle, kaptajn Billensteins villa er skjult i træerne bag »Søhuset«.

Først når Hillerødtoget buldrede over viadukten, befriede en portør med hvid, flagrende drejlstrøje de indespærrede, som hastigt myldrede over 1. spor for at begynde den asende og masende togbestigning. Perronerne var ganske lave overalt i landet dengang, undtagen på Københavns ny Hovedbanegård, så det var let at passere jernbanespor, men til gengæld besværligt at komme op i vognene, navnlig for ældre mennesker, der tit måtte hejses op ved beredvilligt udstrakte hænder. De høje perroner blev først almindelige med S-togs og lyntogsalderens indtræden (o. midten af 1930erne). Der var navnlig trængsel ved formiddagstoget kl. 11, når Holtefruerne skulle til staden for at købe deres varer billigere, end de kunne fås i det dyre Holte. »Hunnernes tog« kaldte pastor Eilschou-Holm det.

Hillerødtoget havde mange af de lange vogne med små enkeltkupéer, og derfor måtte den billetterende konduktør under farten kravle udvendig fra dør til dør og banke på ruden med saksen. At få vinduet ned var passagerernes sag, og ikke alle magtede den vanskelige opgave, som krævede kræfter, behændighed og navnlig erfaring, en sikker koordinering af højre- og venstrehåndsbevægelser (læderremmen i venstre op-efter og indefter, messingringen i vinduesrammens overkant præcis samtidig nedefter med højre pegefinger). Kvinder og børn opgav gerne efter en kortere tids rusken og rabaldren. Der skulle mandfolk til, så gik det, og ind kom det halve af en konduktør i en hvirvlende sky af røg og damp.

Dengang var der altså skrap kontrol både ved afgang- og ankomststationer og under selve kørslen. Senere blev stationskontrollen sløffet; det var ved midten af 1920erne, og man kunne da i Holte gå frit ind

og ud ad åbne perronlåger på begge sider af stationsbygningen, hvilket for de syd fra kommende vandrerer jo tillige betød mange kedelige skridts besparelse omkring stationsforstanderens have. Men billetkontrollen i toget opretholdtes fremdeles. Nu i dag er der hverken det ene eller det andet. Gad vidst, hvor mange gratister der under sådanne omstændigheder befarer Nordbanen tillidsfuldt regnende med at kunne gøre sig usynlige, hvis stikprøve-kontrollen med kæmpebøderne i baghånden pludselig skulle vise sig. Frækhed belønnes, siger man jo. Jeg husker nok fra min gymnasietid i Lyngby efter 1923, hvilke numre der blev lavet af sortsjælede togelever med permanente toiletophold under kørslen og behændig benyttelse på stationerne af andres togkort, stukket dem i smug over perronstakittet, når de havde købt cigaretter, slik og biografbilletter for de penge, de havde fået af deres far til togkortets fornyelse. Tiderne forandrer sig og skikkene med – men menneskene ikke.

Under første del af turen ind mod København var der for barnet igen dette spændende med at se de kendte lokaliteter fra en sjældnere synsvinkel. Tit stod man jo på Stationsstiens gyngende hegnstråd og kiggede ned på toget; nu sad man her og så op mod Stationsstien, og gik der én, man kendte, deroppe, var det jo ekstra interessant. Så kom det sted lige efter skoven, hvor man kunne skimte vores eget hus og de andre i nabolaget, og kort efter gled vi forbi ledvogter Petersen, som stod der ovre bag det andet spor og så så fremmed ud. Herefter var vi ude på det helt åbne land. Dér ovre østpå stod Kongevejens store træer med deres brede kroner, og dér lå Holmegården og Rømmerødgård. Nu passerede vi bommen på Virumvej. Dér lå smed Hofmanns og snedker

Hofmanns huse og ovre i det fjerne de store brede brandgule gavle af hangarerne på Lundtofte flyveplads, og nu dér »bedstefars tårn« og »Annas Minde« og lidt længere borte toppen af »bedstefars mølle«. Et blik til den anden side gav lige et glimt af »Humletofte« og »Skovtofte« over kornmarkens flade runding, men så dykkede vi ned i en sænkning med græsskråninger og læhegn, styrtede gennem åbningen mellem de røde bropiller under Humletoftevej med en lyd, som når man pustede i en vandkandetud, og susede ned over dæmningen på Lyngby sø. På Lyngby station fløj vi stolt hen over en myldrende række herre- og damehatte. Det, som var under hattene, var Lyngbyborgere, der ventede på det følgende bumletog. Andre chancer havde de stakler ikke, skønt Lyngby var residensstad, havde Nordbanens flotteste stationsbygning (Helsingørs lige undtaget) og – perronundergang! den eneste på hele Nordbanen foruden den i Hellerup! Over Lyngby Hovedgade i et langt, gyngende sug og videre ud på det åbne land. Dér stod oppe på bakken mod sydøst de store træer for enden af Jægersborg Allé som to rækker paraderende gardister med bjørneskindshue, og gennem vinduerne i den anden side af kupéen så man Kongevejens træer løbe bakke op og bakke ned fra Vintappergården til Gentofte sø. Så gungrede vi over fæstningskanalen (nuværende Ermelundsvej), stadig med åbne marker til begge sider (kun ovre ved Bernstorffs Parken sås enkelte villaer ind mod skovbrynet), brasede forbi Gentofte station (Gjentofte stod der på perronskiltene) og det høje grå hus bagved med tårn og spir og en mægtige gavlreklame (POLITIKEN – det bedste Blad, stod der; det var mærkeligt, for min far og mine onkler syntes at have en anden opfattelse), knaldede ind under Vældegårdbroen og ud i et

myldrende virvar af grantoppe, over Kildeskovsvej og Maltegårdsvej i et nyt gyngende sug og så til den ene side langs villahaver og til den anden side langs et ubebygget terræn med den tætte Kildeskov i midten.

Lige før Hellerup station kom der et brat S-slyng på banelinjen, som fik de passagerer, der intetanende havde rejst sig op, til ufrivilligt at udføre de mest groteske klovnnumre (men det var måske dog først fra 1921, da Nordbanen begyndte at køre mod Østerbro). Et kæmpestort lyserødt bølgebliksskur lige syd for stationsbygningen kiggede jeg altid i forbifarten meget interesseret på, for der var nogen, der havde fortalt mig, at derinde stod et pansertog, som skulle bruges, hvis vi kom med i krigen!

Fra Hellerup svingede vi ud over Ryvangen og Vognmandsmarken (i niveau, ikke som S-banen nu på en dæmning), passerede derefter bommen på Lyngbyvej (den første af de 17, vi skulle passere i niveau-overskæringer, inden vi nåede Nordbanegården) og kørte ud på det åbne terræn mellem Haraldsgade og Lersøen, medens farten gradvis aftog. Først efter Tagensvej begyndte det at ligne en by. Mellem Hille-rødgade – og Stefansgadeoverskæringerne lå den sjove lille Nørrebro station, som med sine små røde bindingsværksbygninger mest af alt lignede en landstation på en sekundær sidebane (den nuværende Nørrebro-park dækker det gamle banegårdsterræn). Og nu begyndte det for alvor at blive spændende, for nu luntede vi sindigt ind mellem bagsiderne af høje grå husblokke med røgsværte gavlreklamer og passerede hvert øjeblik nye gader med lange rækker af holdende sporvogne, hestevogne og cyklister bag bommene og hængende med armene over bomstængerne store drenge, der rakte tunge og råbte noget, der ikke kunne høres. Det

var Jagtvejen, Rantzausgade, Bülowvej, Åboulevarden, Ingemannsvej og H. C. Ørstedsvej, vi således passerede. Så drejede vi mod St. Jørgens sø og kørte frem der, hvor nu Rosenørnsallé løber mellem Radiohuset og Forum (hvilken forandring!), forbi den gamle Ladegård (nuværende Herman Triers Plads), over en ret landligt-provinsielt udseende Voldroffsvej, under en fodgængerbro (til Svineryggen) og ind på det smalle stykke mellem søerne, hvor man så Søpavillonen glide forbi, hastende fodgængere og vuggende sporvogne med duvende »pisk« på taget. Så et sidste sving under nok en fodgængerbro (til Kærlighedsstien d. v. s. nuværende Vester Søgade!), forbi snavsede remiser og sporskiftehuse, signaler, vandkraner og vognstammer, og toget holdt ved Nordbanegården (Shell-Huset og Ingeniørernes Hus ligger i dag på dens plads!). I sandhed en lidet storstadspræget banegård! En lav, grim og røgsværtet bygning med udhængende tag støttet af »gaslygtepæle«. En ventesal med hårde bænke, sand på gulvet, rusten tromleovn og gennemtræk. Perronudgangen gennem en jernlåge og hen langs et jernrækværk. Og det syn, der mødte den rejsende ved udtrædelsen fra banegården, var heller ingen skønhedsåbenbaring. Jeg ser tydeligt for mig endnu, hvordan her så ud i 1916. Den gamle voldbastion i den nu raserede Aborre-park lå lige over for banegården som en ukrudtbevokset og regnfuret grusskrænt, som man besteg ad en interimistisk trætrappe, når man skulle op til Nørrevoldgade, og kommet op i højden (der, hvor Teknologisk Institut blev opført i 1917) havde man straks synet af de høje plankeværker, som skjulte de store udgravninger til Boulevardbanen på nuværende Jarmers Plads. De strakte sig herfra i lige linje hen ad Nørrevold og til den anden side i en bue ned mod den gamle hoved-

banegård, der nu var blevet til storbiografen »Paladsteatret« (det lå præcis der, hvor nu Vesterport station ligger; det nuværende Paladsteater er fra 1918, og jeg husker tydeligt, da det blev bygget). Der findes ikke nogen anden del af det gamle København, der er blevet så totalt forandret til ukendelighed siden min barndom, som denne.

Hvad jeg iøvrigt oplevede på mine hovedstadsrejser, ligger imidlertid helt uden for denne bogs rammer. Jeg er allerede kommet et godt stykke uden for dem, og skynder mig at vende tilbage til Holte.

Det første skoleår

Jeg går atter lidt tilbage i tiden – helt tilbage til august 1914, da jeg begyndte at gå i skole og nu altså daglig traskede turen over Geels bakke, med hænderne i rygsækkens skulderremme, for ad Øverødvej at nå frem til frk. Ussings skole.

Her må jeg nok lige indskyde et par bemærkninger om de ejendommelige skoleforhold, der havde rådet og endnu en lille tid fremdeles var rådende i Nyholte.

Der var en kommuneskole, bygget i 1909 midtvejs oppe på Rudersdals bakke; men i den gik kun det, man kaldte »simplere folk«s børn. De såkaldt »bedre folk«s børn havde hidtil i deres første række af skoleår været henvist til frk. Henny Algreen-Ussings lille private forberedelsesskole, som havde til huse i den magister Lorenzen tilhørende villa »Solhjem« på Øverødvej, og derefter for al videre skolegang til nabo-kommunernes betalingsskoler. Det havde hidtil gået så nogenlunde på denne måde, for det første fordi der ikke havde været så forfærdelig mange »bedre folk« med villaer før, og for det andet fordi en stor del af disse ikke var helårsbeboere, men kun lå på landet herude i sommer-tiden. Men nu var tilvæksten af fastboende villaejere imidlertid blevet så stor, at den ganske sprængte rammerne i frk. Ussings skole og gjorde situationen penibel for utallige forældre. En kreds af borgere tog da i 1912 sagen i hånd og fik den ordnet således, at det blev muligt for frk. Ussing at udvide sin skole til 3 forberedelsesklasser, samtidig med, at

bestyrerne A. Thornberg og A. Krogh fra Nærum Kostskole (oprettet 1907) påtog sig at oprette en 4. og 5. forberedelsesklasse (ledet af Krogh) som den første begyndelse til en kommende »almenskole« med overbygget 4-klasset mellemskole + realklasse. 5. klasse blev anbragt i et kælderlokale på hjørnet af Øverødvej og Søpassagen (Søvejs begyndelse), i et lokale, hvor der tidligere havde været slagterbutik og endnu var tykt med fluer, og 4. klasse henne i træbygningen (den med »salen«) bag hotellet. Den første mellemskoleklasse, som formeredes i sommeren 1913, havde kun 10 elever, men tilgangen til de 3 laveste forberedelsesklasser var allerede nu så enorm, at enhver kunne se, at der i løbet af få år ville eksistere en mellemskole så stor og talstærk, at den sammen med en fortsat lige så stor og talstærk underskole atter ville sprænge de givne rammer i stumper og stykker. Der måtte simpelthen bygges en rummelig og tidssvarende skole, og der nedsattes da i efteråret 1913 et udvalg, der skulle arbejde for sagens hurtige løsning, bestående af direktør *C. S. Billenstein* (altid kaldt kaptajn), Vejlesøvej, assistent *H. Jørgensen*, Ejnar Christiansensvej, ingeniør *J. K. Kemp*, Dronninggårds Allé, kommunelæge *O. Møller*, Stationsvejen, fru agent *Ravnkilde*, Øverødvej, og dr. phil. *Kr. Sandfeld Jensen*, Skovridergårdsvej (vi smed først Jensen væk i 1918), alle beboelseskvarterer inden for skolekredsen altså ligeligt repræsenteret. Det må siges, at udvalget arbejdede efter ønske, for omkring nytår 1914 var tegningerne til den nye skole færdige (arkitekt Bojsen-Møller), byggepladsen erhvervet (Frederikslunds mark) og de nødvendige midler skaffet gennem dannelsen af et aktieselskab, i hvis bestyrelse kaptajn Billenstein blev den drivende kraft.

Fra bådebroen ved villa »Søhuset« o. 1914. I baggrunden ses en af dampbådene, »Svanen« eller »Prinsesse Louise«, ved den store anløbsbro. Oppe i højden ved den enorme bøgekuppel skimtes Ernst Bojesens nu forsvundne kamtakkede villa »Højbo«. Over taget på tandlæge Hansens store røde villa »Hammershus« ses den gamle kæmpeeg på toppen af skrænten lige ved jernbanebommene. Til venstre for den kan man følge ud til billedets kant kronerne på de gamle Dronninggårds Allé-træer, som blev fældet o. 1918 – til mange beboeres og andres store fortørnelse.

Kanalens udmunding i Furesøen 1915. I baggrunden Dronninggårds Allé-broen.

Arbejdet på den nye skolebygning påbegyndtes i foråret 1914. Jeg husker tydeligt det store cementstøbte fundament, hvor hvidklædte håndværkere gik og lagde store bjælker fra mur til mur, savede, hamrede og regerede. Nede bagved blinkede solen i den aflange sø, som dengang og endnu mange år frem i tiden strakte sig fra jernbanen og hen til skolens østre fløj (den forsvandt først, da der o. 1930 skulle skaffes plads til det nye Holte Gymnasiums bygningskompleks, rektorbolig med have og skolegårdens udvidelse), og bag ved den igen strakte sig et ubebygget terræn helt op til Frederikslund-skovbrynet ved Rudersdal, uden veje og uden anden sti end den, der langs med jernbanen førte op til fodgængerovergangen ved skoven, hvor man kunne komme over banen gennem et par »møller« og derfra ad en trappe ned i engen ved Furesøen. Anlægget af Rønnebærvejs forlængelse, Solbakken og Helgasvej m. fl. begyndte dog ret snart, og i 1916 dukkede de første spidsgavlede villaer frem på Solbakken, men det varede meget længe, inden terrænet mellem Rønnebærvej og banen blev bebygget fuldt ud.

Det næste synsbillede, jeg har af den nye skole, er ca. et halvt år yngre. Det er den nu i det ydre fuldt færdige bygning, men med hvide kalkstriber på alle rudernes inderside og med byggeroderi og nyt vej-anlægs-roderi omkring. Jeg husker, jeg var vældig stolt ved tanken om, at i det palads skulle jeg om nogen tid gå i skole. *Nu* er denne engang så imponerende bygning en lille uanselig stump af det mægtige konglomerat, der hedder Holte Gymnasium.

Men foreløbig skulle jeg altså – fra sommerferie til jul – gå i frk. Ussings lille skole i den idylliske tyrolervilla deroppe på Øverødvej på skrånningen ned mod engdraget ved vestenden af Søllerød sø. Over Geels

bakke gik vejen altså, snart på den idylliske sti i skovbrynet, snart på selve vejen. Så rundt ved Skovløberhuset og hen ad Øverødvej på det både flise- og kantstensmanglende fortov langs med det surt stinkende gasværks høje, røde tremmegitter. Der var endnu ikke noget biograf-teater at standse ved for at se på spændende udhængsbilleder. Men der var nede i lavningen mellem Øverødvej og Skovvej et elektricitetsværk med et rør, der rytmisk udstødte hvide dampskyer og sagde puf-puf. Det var jo også spændende. Og så var der henne på hjørnet af Søvej et lillebitte eventyrhus, der bragte tanken hen på »Hans og Grete« (det ligger der endnu). Endnu et par skridt op ad bakken, og jeg var fremme ved skolen.

Mit klasseværelse lå i stueetagen i en forhenværende spisestue, der havde mørkebrune paneler med firkantede felter og fremspringende gesims. Bag en lukket fløjddør lå frk. Ussings dagligstue. Ovenpå holdt 2. og 3. underklasse til i adskilligt lysere rum. Her i den mørke spisestue, der yderligere mørknedes af havens høje træer, førtes jeg ind på kundskabens første vej af fire lærerinder, som jeg evigt vil mindes med taknemlighed og hengivenhed. Stavning, læsning og bibelhistorie lærte jeg af selve bestyrerinden, frk. *Henny Algreen-Ussing*, en lille rund og vims dame med midterskilt tyndt hår, et par kloge og gode øjne, indrammet af tunge, skrå øjenlåg og tykke øjenposer, og flere hager. Hun var både mild og striks. Hendes lussinger var bløde som kærtegn. Til gengæld kunne hendes kærtegn føles som lidt af en straf. At blive trykket ind til hendes moderlige barm og der modtage et vådt kys oven i sin maskin-klippede top, var ikke attråværdigt. Man trak i hovedhuden og syntes, at munden sad der endnu, lige til den våde plet var udtørret. Morgen-

timen indledtes naturligt med morgensang. Frk. Ussing sang for, gående frem og tilbage foran katederet med hænderne dybt i lommerne på den åbentstående lilla strikkede trøje, der var strakt helt ud af facon ved denne manøvre. »Morgenstund har Guld i Mund«, »Nu vaagne«, »Nu titte« o. s. v., alle de kære sange og melodier, som ved ethvert genhør i dag fylder mig med en egen sød vemod. Teksterne var jo kun til dels forståelige, men jeg spurgte ikke, spekulerede heller ikke over den ting. Jo, én bestemt linje funderede jeg lidt over: »Vi har Kærlighedsasylet fundet«. De var netop ved at bygge noget, der kaldtes »Asylet«, derhenne på toppen af skrænten over for Brugsforeningen. Det måtte jo være det, der sigtedes til, men jeg kunne ikke forstå, at vi havde fundet det. Senere på året erfarede jeg, at vi også havde fundet Paradisvejen!

Af lærebøger brugte vi ingen uden den dejlige læsebog, der hed »Min første Bog« og var fyldt med søde tegninger af Louis Moe. Jeg elskede den bog, og det var med en vis rørelse, jeg genså den, da jeg for nogle år siden kom i besiddelse af den påny.

Et dejligt fag, der hed iagttagelse, havde vi med *fru Schwensen*, en klædeligt buttet dame, altid i lys bluse, med kruset hår omkring en høj, klar pande, sødt ansigt og en stemme så blød som smør, fast og myndig i al sin tilsyneladende blidhed. Jeg vidste ikke, hvad ordet iagttagelse betød (somme tider sagde de anskuelse, men det blev jeg ikke klogere af). Men dejligt var det: store, kolorerede vægbilleder, der illustrerede livet i landsbyen og i købstaden, ved kysten, i skov og på mark på alle årsens tider. De fleste af disse har jeg aldrig siden set, men de står klart prentet i min hukommelse sammen med mange af fru Schwensens for-

klaringer. Hun lærte os også papsløjde, papirfletning og brodering på tynd, hvid karton (sejlskib på blå bølgelinjer og måger i luften som væltede 3-taller). Det var i samarbejde med den sorthårede og meget smilende frk. *Frede Milner Blomsterberg* med næseklemme og friske æblekinder. Hun tog sig især af pigernes mere kvindebetonede håndarbejder. Men i 2. underklasse året efter havde skam også vi drenge regulært håndarbejde hos frk. Blomsterberg! Vi lærte at sy knapper i og at stoppe en strømpe, ja endog at lappe et hul i et stykke rødternet tøj sådan, at det ikke var til at se på retsiden, hvor hullet havde været. Det var jeg meget optaget af. Og vi broderede en lille rund lysedug med margueriter!

Endelig var der, ikke at forglemme, frk. *Frida Madsen*, en høj, slank dame i højhalset bluse og grå nederdel, lang som en søjle var den at se til; lang kæde om halsen med et ur, der var stukket ned i en lomme i et bredt læderbælte; høj, opkammet frisure og langt, smalt ansigt. En skønne dag mødte hun med store, nye forlorne fortænder. Dem kunne jeg ikke få øjnene fra, de gjorde hende så fremmed, og da hun første gang smilede, kom jeg til at tænke på bagerens hest, når den strakte hovedet frem med løftet mule og satte de store fortænder i barken på træet. Frk. Madsen var også både rar og myndig. Jeg mindes i det hele taget ingen uro eller »slinger i valsen« af nogen art på den skole. Hun lærte os at skrive og regne og at kende klokken (ved hjælp af en urskive på pap og et par sorte visere, der kunne drejes med hånden omme på bagsiden). Og så havde hun gymnastik med os, drenge og piger sammen. Det foregik nede i et meget trangt kælderrum, dog i niveau med jorden på *den* side af huset og med udgang til haven lige under frk.

Ussings veranda. Her var et nødtørfigt udstyr af redskaber: to ribber, to klatretøve med tykke knuder i enderne og en trapez. Omlædningen bestod i, at vi tog snørestøvlerne af og iførte os elastiksko, så der var absolut intet moralsk uforsvarligt i at lade drenge og piger klæde sig om sammen. Og gymnastikken bestod mest i at lege »Bro, bro, brille«, »Munken går i enge« og »Hvad er der vel i det kloster at se – ring, rang – falder i sang«. Og så lidt arme bøj og arme stræk. Bøjningen på pige-mánér med fingerspidserne mod skulderleddet, ikke med knyttnæver, som man lærte det, da man blev mandfolk i 3. underklasse ovre på den nye skole og havde fået en mand (hr. *Herneth*) til lærer. At få støvlerne på igen bagefter var for *mig* et problem fuldt af ydmygelse, for jeg havde ikke lært at binde sløjfe. Jeg måtte under de andres sviende hånlatter nøjes med at slå knude og så gå med de lange, daskende snøre-ender, til jeg kom hjem. Jeg kan endnu høre de små sorte metalspidser knatre mod trinene på kældertrappen op fra omlædningsrummet, efter at de andre forlængst var kommet op.

Frikvartererne tilbragtes nede på engen ved søen. Når det ringede ud, styrtede vi ud ad hoveddøren sammen med strømmen fra 2. og 3. klasse, der kom ned ad trappen oppe fra 1. sal; så til højre rundt om huset og i vildeste jagt ned gennem en frugthave ad stejle havegange med dybe regnfurer og trappetrin og så gennem en lille hvid havelåge og over en lille bro, der var slået over den før omtalte bækrende fra Søllerød sø, ud på engen. En ideel legeplads med blødt græs at falde på og lunende gran- og birkekrat. Her gik det løs med tagfat og springen buk og legen skjul, indtil frk. Ussing viste sig på altanen dér højt, højt oppe over havens trætoppe og ringede med en stor mælkemandsklokke.

Så stillede vi pænt op og gik klassevis op gennem haven i ro og orden, for vi kunne jo ikke komme styrtdende ind på samme måde, som vi havde styrtet ud.

Hjemvejen fra skole kunne tage sin tid. Det var fristende at gå om ad Stationsvejen, hvor der var så meget at standse ved og betragte. Den lige vej hjem var jo over Geels bakke. Den blev også mest benyttet, og et og andet kunne jo også opleves her. Det kunne hænde, at der kom en bil – selv om det var sjældent, eller at der kom en afdeling soldater marcherende; det hændte endog en dag, at der kom et helt regiment med militærorkester i spidsen med fuld tjim-da-da-da og messingfryd og foran det hele en flot tambourmajor med Hjerterkonge-skæg og svingende stav. Naturligvis skulle jeg og Aksel (murermester Chr. Petersens søn, min klassekammerat og gode ven gennem mange følgende år) næste dag agere militærorkester; vi begyndte ved Korsvejen, men nåede ikke længere end til skiltet med »Skaan Hesten«, før Aksel blev træt af at slå i luften med imaginære trommestikker og jeg træt af at trutte i det horn, der ikke var, og spille med fingrene i den tomme luft, hvorpå vi i stedet stak i rend op ad bakken.

Der var også skærvehuggeren, som jævnligt sad i vejkanten og arbejdede. Der lå til stadighed stendynger med visse mellemrum langs vejen beregnet til udhugning og senere nedtromling i skærvebelægningens mange huller. Disse stendynger skulle naturligvis bestiges én efter én bakken op og bakken ned, så langt vi gad i hvert fald, og det var spændende at se manden spalte stenene med sin hammer. En dag ville han vise os, hvordan han kunne slå penge ud af stenen. Han tog en sten, lagde den op på blokken, gav den et slag med hammeren og løftede den

igen – og se, dér lå en tiøre! Vi kiggede unægtelig lidt på den, men troede ikke rigtig på det. Så grinede han underfundigt i hængeskægget, sendte en lang, mørkebrun spytklat ud til siden og tog igen fat på sit arbejde. En anden dag lå han i grøften. Man så bare den hullede hat, der lå over hans ansigt, og de hullede støvler, der stak op over grøfteskanten. Resten var begravet i brændenælder. Sov han til middag? Eller var han fuld? Vistnok det sidste. Fulde folk var dengang et langt hyppigere syn på vejene end nu; men de var gennemgående ret harmløse. Man så dem enten i dyb søvn eller ravende rundt fra vid og sans og uden nogen som helst evne til aggression.

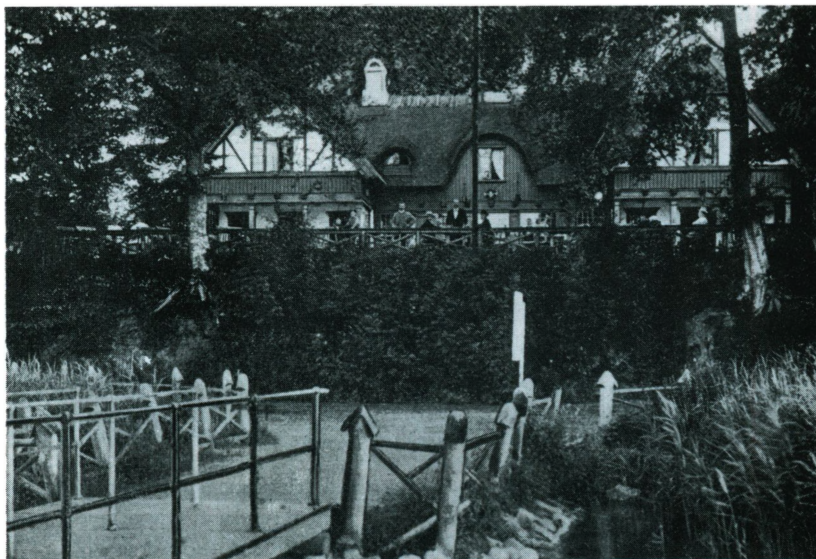
Et andet, nu helt ukendt syn, som dengang var almindeligt, var de gamle fattige koner, der kom rokkende fra skoven med et langt kvas-knippe over ryggen (et stående motiv på alle vores hjemmelavede julekort), eller yngre koner, der gik med deres småbørn inde i skoven og samlede tørre nedfaldne grene, som de stoppede ind mellem fjedrene i et gammelt rustent barnevognsstel og rullede hjem med.

Og så var der de halvstore drenge, pjaltede, snavsede og barfodede, med hårde ansigter og konstant, glinsende udflod mellem næse og mund. Dem havde man en vis respekt for og gik helst langt udenom, hvis man kunne komme til det, for *de* var tit aggressive. Nok var man selv alt andet end velklædt – det var bedstefars aflagte tøj omsyet i mere eller mindre mærkværdigt snit af syerske *frk. Olsen fra Øverød* – men det sås nok alligevel tydeligt uden på en, at man hørte til på livets solside, og det var tilstrækkeligt. Jeg forstod ikke noget af det. Hvordan skulle jeg i min stærkt begrænsede, barnlige begrebs- og erfaringsverden kunne kende noget til samfundsproblemerne. Men sådanne tilfældige mø-

der med fattigdommen fyldte mig med en dump følelse af usikkerhed og frygt. Hvor kom de vel fra, disse mennesker? Jeg tænker fra verdens ende derovre ad Gl. Holte, Trørød og Nærum til. Måske også fra arbejderkvartererne ved Brede-Ørholm og fra Virum landsbygade. Man blev gerne råbt ildevarslenende an deroppe fra, hvis man havde vovet sig for langt op ad markvejen lige vest for jernbanen (den nuværende Grønnevej). Det hændte mig f. eks., da jeg en forårsdag i 1917 ville op og se en flyvemaskine, der om morgenen var nødlandet på marken omtrent der, hvor nu Hybenvej og Kvædevej løber ud i Virumvej. Jeg fik den ikke at se den dag, først den næste i følge med flere og da kun i ærbødig afstand, for den var belejret af Virumdrengene, der sad på knæ i græsset og brølede ukvemsord.

Det var altså ikke idyl alt sammen. Men lad mig nu fortsætte – og blive – i idyllen.

Den sidste dag før juleferien 1914 var en stor dag for os skolebørn, for da blev den store overflytning til den nye skolebygning foretaget. Efter første time samledes alle tre klasser ovenpå, og frk. Ussing satte sig i den åbne dør mellem de to klasseværelser og læste »Peters Jul«, som jeg her hørte for første gang i mit liv. Men den frydefulde oplevelse fik et par kedelige afbrydelser, fordi frk. Ussing hele tiden syntes, at der var en, der sad og lugtede. Hun gik nogle gange rundt og vejrede med næsen for at lokalisere arnestedet, og en stærkt mistænkt pige blev også trukket frem og udvist; men lidt efter blev hun kaldt ind igen, da frk. Ussing pludselig var kommet i tanker om, at frk. Blomsterberg kogte rødkål nede i køkkenet. Resten var evig fest. Vi stillede op nede på vejen, 1. klasse forrest med duksepigen Aase i spidsen sammen med mig,

Fra Jægerhuset ved Dronninggård før trappens anlæg. Når turen en sjælden gang gik hertil med »Svanen« eller »Prinsesse Louise«, var kulminationen oppe på terrassen en sodavand og et (altid kun ét) stykke tør og smuldrende sandkage, serveret af en affabel tjener med sylespidse snurbarter og hvid stumpetrøje ved et af de små borde med rødternet lysedug og umagelige havestole omkring i tidens hensynsløse facon: hårde trælistere på et sammenklappeligt jernskelet. Trappen ned til bådebroen imponerede mig, og min lokalpatriotisme forledte mig til at mene, at den fuldt ud kunne måle sig med den, jeg havde set på Munkebjerg ved Vejle!

Stationspladsen som jeg husker den indtil 1915 med den gamle lave, grønne kiosk på det nuværende posthus' plads. I forgrunden til venstre runder et par ankomne togrejsende stationsforstanderens have. Damemoderne røber, at billedet er fra 1910.

der ikke just var duks, men som den længste dreng i klassen skikket til at være højre fløjmand. Vi havde hver, Aase og jeg, et sammenrullet landkort under venstre arm og et bordflag i højre hånd, og bag efter kom så alle de andre med kort og tavler, udstoppede fugle, padder og krybdyr i sprit, stilebøger, protokoller, strikkeposer, kuglerammer o.s.v. o.s.v., og alle tillige med små dannebrogsglaser. Vejret var heldigvis både mildt og tørt. Med lærerinderne i flanken satte optøget sig i bevægelse ned ad Øverødvej og op ad Kongevejen, hvor det gjorde holdt ud for Sofievej og afventede tilslutning fra de større klasser, der stod opstillet henne ved pensionatet »Solhjem« på samme måde som vi og nu kom marcherende op imod os, ledsaget af den nye skolebestyrer *L. M. Hunø* fra Maribo Realskolen (Kaj Munks så kært ihukommede), en lille mand med tvedelt hageskæg og hvasse øjne, den allerede på 6. år ved skolen virkende engelsklærerinde, translatrice frk. *Johanne Helene Mygind*, en statelig dame med høj frisur og mildt-ironisk ansigtsudtryk, og endelig – ridende på en sød lille hest (som man fortæller mig var identisk med lyttetænderens før omtalte) – religionslæreren, Søllerød-kapellanden, *pastor Frandsen* (senere navneforandring til Fangel), en lille mand, også han, og med »håret ned ad nakken og skægget i skuffen«, som det hed mellem de større elever (senere blev han kortklippet og glatraget – og komplet ukendelig).

Med denne rytter i spidsen fortsatte det nu ret anseligt tog marchen nordpå under mægtig opsigt og en del tilråb fra bybude og anden ikke længer skolepligtig ungdom. Hos en familie i en villa oppe ved Margrethevej, der rørt betragtede det søde optog, men som åbenbart ikke kendte den lille spinkle præst og ikke på afstand kunne se hans ellers

stærkt iøjnefaldende kæmpeoverskæg, faldt en ytring, som vakte stor munterhed blandt lærere og forældre, da de senere fik den refereret: »Hvor er det dog en skam, at den dreng bliver ved med at ride der og spærre passagen!«

Ved Dronninggårds Allé svingedes der til venstre og derefter til højre om ad Ejnar Christiansensvej, og så var vi fremme ved den store, smukke skolebygning. Ad hovedportalen, som senere hen ellers aldrig blev benyttet til daglig, gik vi ind i en flot vestibule med murpiller og buer i røde mursten og ned ad en bred midtertrappe til gymnastiksalen, der – i sammenligning med den, vi kom fra i villa »Solhjem«s kælder – var nærmest som en åbenbaring. Den var dog ikke nær færdig; der lå høvlspån-spiraler overalt på det uferniserede gulv, og desuden bankedes og rumsteredes der alle vegne rundt om i bygningen; det blev der forresten ved med at gøre endnu i måneder efter, at skolen var taget i brug. Skolebestyrer Hunø holdt en tale, som jeg ikke forstod noget af, men den var vist morsom, for der lød flere gange en forekommende mumlelatter fra »de store« i 1. og 2. mellemklasse. Men så kom der noget, jeg forstod: et par store kurve med kranskegæstænger, som et par svende i hvidt fra bager Madsen kom ind med og bar rundt.

Den 7. januar 1915 fandt indvielsen sted ved en stor aftenfest for alle børnene med deres forældre. Det var uhyre spændende at få lov til at være med til noget sådant – mest måske nok, fordi man derved også oplevede at være lidt længere oppe end normalt (sengetiden overholdtes til daglig konsekvent og uden vrøvl; mange forældre dengang, mine altså indbefattet, var jo ikke kloge nok til at indse, hvilken skade de ved sådanne konsekvente fordringer tilføjede deres uskyldige børn). Vi

drog af i familieoptog. Frostsneen knirkede under vore fødder i mørket, og snefnuggene prikkede os i ansigtet og sås i hvirvlende runddans gennem vejlygternes lyskegler. Jeg husker turen, som var det i går. I den festligt oplyste, frisk malings-duftende sal var der myldrende fuldt af mennesker. Under den røde balkon, mellem dens to bærestolper, stod en dannebrogssmykket talerstol. Jeg fik plads på den forreste stole-række yderst til højre, og her sad jeg tålmodigt og hørte på talernes lange række, uden at forstå et muk – og dog uden at kede mig et eneste øjeblik.

Kaptajn Billenstein lagde for, og alene hans ydre apparition var tilstrækkelig underholdning for mig foreløbig: lille rund mand i jaket, med rundt hoved, glat hår med midterskilning, lorgnetter og studset, gråsprængt overskæg og så en sjov »flad« og skærende stemme, der gik lige i øret og nemt lod sig karikere bagefter derhjemme af mig og mine brødre (sådan noget var vi slemme til). Af det, han sagde, har én sætning sat sig fast for »evig«, vel sagtens fordi det var den, vi altid senere gentog, når vi skulle »tale som Billenstein«: »Og så har skolebestyrer Hunø lovet at holde en lille tale«.

Næste taler var pastor Ferdinand Jensen, snehvid og engleblid som sædvanlig, men jeg husker, at det var mærkeligt at se ham som et ganske almindeligt menneske uden sort kjole og hvid møllesten om halsen. Det var *min* underholdning for hans vedkommende.

Men så kom frk. Ussing smuttende i perlegrå silkekjole med tækkelig fichu i halsudskæringen. »Ja, her kommer jeg som en lille grå mus«, begyndte hun, og så nikkede hun sødt smilende til alle os små hele bænkerækken hen. Hun henvendte også flere gange – i modsætning til de

foregående talere – ordet direkte til os, takkede os, fordi vi havde været så søde, og mere af den slags. Jeg erindrer ikke ordene, kun, at vi flere gange lo sammen med de voksne. Her var endelig noget, vi forstod en lille smule af. Det tændte små glædesblus inden i os, som skolebestyrer Hunø's efterfølgende pædagogiske foredrag nok lige var på nippet til at slukke igen. Men det fik da ende i rette tid, og så sang de alle en sang, hvis melodi (»Dejlige Øresund«) mit øre fangede med største velbehag (hver gang jeg sidenhen har hørt den, er mine tanker straks gået tilbage til 7. januar 1915). Hvad det var for en sang, der blev sunget til denne melodi hin aften, har jeg først mange, mange år senere fået klarhed på. Det var Hostrups »Dengang vi stred og sang«, sangen om det evige ungdomsoprør, hvis aktualitet og problemfylde jo nok er blevet en smule større i dag, end både Hostrups og skolebestyrer Hunø's generation tænkte sig muligheden af:

Tænk, om de trampet ned
Frugten af al vor Sved,
Sæden, vi vor bedste Pleje skjænkte!
Blev det en Hunnerflok!
ja det var bittert nok,
om den vore Tempelbuer sprængte.

Men med det bedste frelst
følges vi allerhelst
af en Slægt, der selv har Ild og Kræfter,
ej en, der tam og tom,
blot i sin Svaghed from,
kun kan tralle vore Viser efter.

En helt ny skoletilværelse tog hermed sin begyndelse. At det var en større, uroligere og farligere verden, jeg var kommet ind i, erfarede jeg på ubehageligste måde straks den første dag. Jeg var næppe kommet ned på legepladsen efter første time, før en snebold ramte mig lige i synet, så alt blev til noget ildrødt noget med sorte fimrende prikker i,

som sved og brændte. Jeg stak i et vildt hyl og følte mig helt fortabt, men så kom der en frelsende engel, som jeg trods min blindhed snart kunne mærke var min søster, og førte mig ned i kælderen til den rare *madam Wagner*, som badede mit ophovnede øje og talte moderligt trøstende ord til mig. *Madam Wagner*, ja – tænk, at man endnu i min tid har gjort skel mellem frue og madam. Det var dog stærkt på retur allerede i 1915, og efter krigen hørtes betegnelsen madam for gifte kvinder eller enker af »folket« aldrig nogen sinde mere. Den prægtige madam Wagner blev da som pedel afløst af den djærve *fru Nielsen*.

Soldaterindkvartering

Omkring 1. august 1914 befandt hele familien sig helt ovre på Vestkysten hos min onkel i plantørboligen i Vejrs plantage. Pludselig en dag var alle de voksne så alvorlige; de sad så tavse og med tårer i øjnene. Voksne med tårer i øjnene, det var så uvant et syn og så knugende for mig, at jeg *måtte* spørge mor, da vi et øjeblik var alene i et lille rum, hvor fluerne summede og »Træk & slip« savnedes: »Hvorfor græder de alle sammen?« Men jeg fik intet svar, mor smilede blot et lille blegt smil og rystede svagt på hovedet. Hvad skulle hun sige? Jeg forstod jo ingenting alligevel. Men inde i stuen hørte jeg jo snart, at de snakkede om krig. Onkel Vilhelm kom inde fra sit arbejdsværelse med den nye avis. »Tyskerne rykker stadig frem«, sagde han med tilkæmpet ro, og tavsheden sænkede sig atter over dem alle.

Fremmede mænd kom og snakkede med far og onkel Vilhelm. Jeg har senere fået at vide, at det var rigsdagsmændene Sigurd Berg og Fritz Bülow (henholdsvis indenrigsminister og justitsminister i Klaus BernstSENS ministerium 1910-13), som begge havde sommerhus i Vejrs. De ville straks af sted til København, men far ville se tiden an. »Bare De ikke må komme til at fortryde det«, sagde den ene af dem – vist nok Berg.

Jeg har senere hen aldrig været helt klar over, hvorfor min far ikke ville hjem straks, men jeg tænker mig, at han anså Jylland for sikrere. Hvis tyskerne angreb Danmark, og det var der i de første dage ikke mange, der tvivlede på, ville de gå i land nord og syd for København

og direkte angribe landbefæstningens svageste led: nordfronten, d. v. s. søge at trænge frem langs Kongevejen mellem de fremskudte forter (Lyngby, Bagsværd, Garderhøj og Fortunen), hvilket igen ville betyde, at bl. a. Skovridergårdens villaby ville komme til at ligge lige i skudlinjen – for ikke at sige blive druknet i det system af oversvømmelser, som var et vigtigt led i forsvarsplanerne. Og i hvor høj grad den danske overkommando regnede med disse muligheder, kan ses deraf, at min bedstefar straks havde fået besked på at være forberedt på en rømning af hele Grundtvigs Højskole ved Fuglevad med korteste varsel. Den ville som alt andet i Kongevejens nærhed blive jævnet med jorden, hvis krigen kom. Ja, det var et farligt område at bo i, set ud fra en fæstningsbetragtning, og der er næppe heller tvivl om, at den forholdsvis ringe bebyggelse her ude før 1914 i nogen grad må søge sin forklaring i disse omstændigheder.

Vi rejste altså foreløbig videre efter ferieplanen over Herning til Vejle. Men her kom den alarmerende meddelelse fra vores pige, som passede huset derhjemme, at en officer havde været der og set på indkvarteringsmulighederne og derpå meddelt, at et hus af den størrelse kunne modtage 5 mand af den indkaldte sikringsstyrke, og at de ville komme den følgende dag. Indvendingen, at der var 4 børn, havde han overhørt. Altså måtte vi rejse hjem over hals og hoved.

Begivenhederne gjorde stærkere og stærkere indtryk på mig, og indtrykkene satte sig stærkere fast, end almindeligere begivenheder plejer at gøre det hos en 6-årig. Det er en næsten utrolig mængde detaljer, der står prentet skarpt og klart i min erindring fra disse bevægede tider.

Fra hjemrejsen har jeg tre tydelige indtryk: vagtposterne ved alle

broer og viadukter, de indkaldte soldater på alle perroner, hvor vi holdt, fulgt til toget af koner, kærestere og forældre, og ude på Storebælt et krigsskib, som trak alle de rejsende over i færgens Sprogøside.

Hjemkommen med vognmand Jappe fra stationen løb Hans Gustav og jeg ind gennem den mørke spisestue, men standsede benovet i døren til den oplyste dagligstue: der sad 5 soldater i lyseblå bukser og mørkeblå uniformsjakker med to rækker blanke knapper og sagde ingenting. Det gjorde vi heller ikke! Men så kom far og mor ind ad den anden dør og hilste – d. v. s. det første, mor gjorde, var at styrte hen og skrue ned for standerlampen, der stod med en lang ildtunge over den ene side af vægen og osede.

Det viste sig straks at være flinke mennesker alle 5. De tre var københavnere: Ussing (cand. jur.), Honum (kontormand) og Jørgensen (købersmed) og de to andre, Nielsen og Sørensen, jyske gårdmandssønner. Vi blev omgående perlevenner med dem alle. Ussing var underkorporal og skulle derfor efter militærets ordre have værelse for sig! Men han tilbød selvfølgelig at have et af børnene inde hos sig. »Åh, må jeg?« råbte min uskyldige 9-årige søster. Men det blev dog min ældste broder, der blev den udvalgte. Vi andre tre blev så klemt ind i soveværelset hos far og mor.

12 daglige mennesker var vi altså nu i de næste 2 måneder. Hvilket slid det var for mor og vores pige, skænkede vi ikke en tanke. Det var bare evig fest for os. Men mor lod forøvrigt heller ikke til at skænke det en tanke. Min travle mor, der altid var i fut og fart med skuren og skrubben af gulve, klipning og pudsning af lampevæger, påfyldning af petroleumslamper på geled, rensning og optænding af kakkellovne (5

Stationspladsen i 1916 eller 1917. Den gamle retirede-bygning mellem stationen og det nye posthus var ikke slet så hyggelig, som billedet lader ane. Bildroschen (typisk 1916-model) ved hovedindgangen virker endnu som en fremmed fugl. Det var også kun de gamle hestedroscher, der havde fast stade, og sådan vedblev det at være indtil o. 1920.

I 1922 havde bilerne helt besejret hestene. Skønhedsmæssigt et betydeligt tilbageskridt! Yngre mennesker af i dag vil jo tro, at dette er en opmarchkolonne uden for en bilkirkegård, og vi andre kan faktisk ikke begribe, at vi engang har fundet disse køretøjer smarte! Den røde kiosk med de lange, lave cykelstalde lå her fra 1915 til o. 1960. I baggrunden ses stationsforstanderens have. Huset oppe ved skoven blev bygget o. 1920 og følte som lidt af en knyttæve – af mig i hvert fald.

stykker daglig), vasken og strygen af skjorter og undertøj, stænken og rullen og trækken af lagener, garnvinding over to stolerygge med lynsnare håndbevægelser, syning på håndmaskine, så det dundrede, og den omkringsusende hånd ved svinghjulets kant næsten blev usynlig, stopning og strikning af lange strømper, hækling af livstykker o. s. v. o. s. v., tog sig straks af de fem, som var de sønner af huset. Jørgensen var forlovet, *hun* blev selvfølgelig inviteret til at komme hver eneste søndag; Honum var gift og havde to børn, de skulle selvfølgelig alle komme på besøg; Ussing havde to gode studiekammerater, de var selvfølgelig altid velkomne. En søndag blev vi på den måde 22 mennesker til både eftermiddagskaffe og aftensmad. Det var lige noget, der passede min mor, altid rigtig i sit es, når hun havde hænderne fulde af arbejde med at gøre det festligt og hyggeligt for andre. Og ikke nok med det. Når hun syntes, at soldaterbukserne var blevet for krøllede, stod hun op med solen for at presse dem alle, inden deres ejermænd drog af på den meget tidlige morgenkvist. Og vel at mærke: ikke med elektrisk pressejern, men med massive jern, der først skulle opvarmes på en dertil indrettet lille ovn, som altså også først skulle tændes op!

Og ikke nok med det heller! Hun var tillige sjælen i alt det brogede liv, som udfoldede sig i dagligstuen hver aften efter spisetid, indtil soldaterne kl. 10 gik til ro (vi to yngste børn gik dog allerede kl. 8). Der sad Jørgensen og holdt garn for mor, mens passieren gik. Der sad vores pige Elisa og syede. Der sad Ussing og læste korrektur på sin doktordisputats (han tog doktorgraden samme efterår og blev senere professor i retsvidenskab). Der sad de ældre søskende og læste lektier. Og dér sad Nielsen og skrev brev til sin kæreste i Jylland. »Hvordan har Ma-

ren det?» spurgte Jørgensen (hun hed slet ikke Maren, men Jørgensen var jo københavner, og så –). »Nå, nå, nå, 85, det er privat!« lød svaret. Når garnnøglet var rullet op, gik Jørgensen og mor hen for at spille firehændig, og bagefter sang han efter Danmarks Melodibog til mors akkompagnement (han var især så forelsket i »Du spørger, min Dreng, hvad jeg vil med den visne Viol«), og så spillede mor »Hestegaloppen«, medens Honum og Jørgensen henne i sofaen henrykt hoppede i takt. Den var de helt vilde med, og de fik den altid, så snart de bad om den.

Inde bag den lukkede fløjddør sad far med sine sprogvidenskabelige studier; men somme tider kom han ind, og så blev soldaterne straks som generte drenge. De havde – ligesom vi andre – en knusende respekt for ham. Men de kunne lide ham, for han var venlig i al sin fåmælted. De forstod udmærket godt, at han ikke på nogen måde så dem over hovedet, han kunne bare ikke konversere om ingenting. Helt og fuldstændigt vandt han deres hjerter, da der rundt omkring i villakvarteret begyndte at rejse sig røster om, at disse besværlige og påtvungne gæster burde samles på et sted, så man kunne blive fri for dem, og *han* da sagde: »Lige meget hvordan det går med den sag, så bliver *De* i hvert fald *her*. Det er *Dem*, der i påkommende tilfælde skal sætte livet ind på at forsvare os andre, så det, *vi* gør for *Dem*, er det *mindste*, vi kan gøre«.

Soldaterne fik iøvrigt deres forplejning fra hæren. Der kom regelmæssigt en vogn, som holdt ved de forskellige villaer og delte ud: små poser med gryn, kaffe, the, melis o. s. v., dåser med leverpostej og desuden brød, kød og pølse – og altid så rigeligt, at de ikke selv kunne spise det hele. Det hjalp jo alt sammen lidt og særlig, når der om søndagen var det store rykind af gæster.

Deres daglige arbejde bestod i at grave skyttegrave og sætte pigtrådspærringer op på strækningen fra Jægersborg Dyrehave over Kongevejen (Landboskolens og Virumgårds marker) til Lyngby sø ved Humletofte. Nok var den akutte krigsfare drevet over, men man måtte stadig være forberedt på alle eventualiteter. De deltog selvfølgelig også i vagtskiftet deroppe, hvor Kongevejen gik gennem pigtrådspærringen.

Vi gravede også selv skyttegrave hjemme i kartoffelstykket, og når soldaterne havde fri, lånte vi deres huer og bæltter med bajonet i skede (her forblev den naturligvis). Bælterne var selvfølgelig alt for store og kunne derfor ikke bruges rigtigt, men de var dejlige at tage på, lige så dejlige som de tykke remme under kupévinduerne i toget. Huerne kunne vi bedre bruge, selv om de gik godt ned over hovederne på os. Det lugtede ramt fra svederemmen, hvorimod hageremmen duftede behageligt af læder og blanksværte – lige som bæltterne.

Af Nielsen og Sørensen lærte vi at gøre honnør, stå ret og træde af. »Uh, hvor jeg glæder mig til at blive soldat«, udbød Hans Gustav begejstret. »Det skul' du såmmen æt', Hans«, svarede Nielsen sindigt, »det er en sur Fornywls«.

Soldaterne i de andre villaer i nabolaget havde det ikke alle lige hyggeligt. Inde i »Mesna« var 3 mand stuvet ned i strygekælderen, hvor de lå på nogle madrasser, adgang til stuerne var strengt forbudt, og »her-skabet« værdigede dem ikke et ord. Den ene af dem, som i det civile liv var politibetjent, ville gerne snakke med os over havegærdet. Han kunne spærre sine store fremstående øjne så grinagtigt op og snurre pupillerne rundt. Det var vældig sjovt. Man han spiste også blommer af det træ, som vi aldrig måtte røre. »Det må du ikke for hr. Ipsen!«

sagde jeg. »Det går nok«, svarede han, idet han kneb det ene øje i for en nærgående kvist. En politibetjent, der stjal! Vi blev næsten helt betænkelige ved at omgås ham.

Henne i »Høje Bøge« boede der en kaptajn og nede på Kongevejen et sted en løjtnant, sådan en rigtig løjtnant med blanke støvleskafter, lang dinglende sabel, korsetfigur og kasketskygge ned over øjnene parallelt med næseryggen.

Hos berider Lørup på Geelsgård boede oberstløjtnanten. Han blev af og til opvartet med militærmusik under sine vinduer, og så kan det nok være, at civilbefolkningen strømmede til.

En gang om ugen, var det vist, stillede hele kompagniet til parade oppe på Rømmerødgårds mark. Marchen begyndte altid nede på Kongevejen ud for købmand Krumhardt, og inden de alle var samlet, sad soldaterne gruppevis i den dybe grøft og tyllede øller i sig og brugte grovere kæft, end jeg var vant til at høre. Dér sad nu f. eks. Honum bredt skrævende på grøftekant og sagde »sgu« til hvert andet ord. Det gjorde han ikke hjemme hos far og mor. Efter opstillingen marcheredes der med underkorporal Ussing på forreste højre fløj ad Virum til, en lidt sjokkende march med krumme knæ og lidt upræcist fodslag – og snakken i geledderne. Vi holdt os i løbetrav tæt ind til Ussing, som var tavs og gik med et fjernt blik over mod Furesøens blånende skove. Tættest holdt sig min søster, som var Ussings særlig gode ven, men i det hele taget svag over for uniformerne. »Regimentets Datter«, kaldte mor hende. Så svingedes der til højre ad en lille jordbro over grøften og ind på marken.

Våben og knapper blev efterset og forskellige røfler uddelt med

barskhed og brøsigthed ledsaget af åbenbart ramsaltede vittigheder, som fik munterheden til at forplante sig ned gennem gelederne. Man fik indtryk af, at soldatens fornemste pligt i krig som i fred var at holde sine tinknapper og sine bøsseløb blanke. Hjemme i gården lå der altid masser af twiststumper med snavset pudsecreme. Det var den vistnok meget fattige Sørensen, der påtog sig dette job for dem alle fem mod en lille skillings godtgørelse. Han vaskede også alle sokkerne, som han hængte op på en snor ude i gården og derefter tog ned, snusende til hver enkelt for at konstatere, om surheden var gået af dem.

Der blev også udbetalt sold heroppe på marken. Jeg husker et lille bord (medbragt eller tryllet op af jorden?) med pengestabler og en siddende sergent, der bandede og regerede i en uendelighed.

En stor oplevelse var det også at stå i efterårsskumringen oppe ved ledvogteren og følge begyndelsen af den store krigsmæssige manøvre på Virum mark. Jeg ser endnu for mig den hvide krudtrøg vælde frem fra alle de spredte kanonstillinger oppe på bakkeskråningen, akkurat som på gamle tegninger fra Dybbøl 1864 – medens mor står fredeligt snak-kende arm i arm med forstanderinde fru Sophie Knudsen fra husholdningsskolen (forfatteren Jacob Knudsens fraskilte hustru, død 1916). Noget begreb om den aktuelle alvor i en sådan manøvre netop på dette sted havde jeg selvfølgelig ikke; men det lod sandelig heller ikke til, at alle soldaterne havde det. Lige foran os et lille stykke inde på marken til venstre for jernbaneleddet lå en gruppe grinende og pjankende gardister på maven med geværene pegende sydvest på. En underofficer, der stod bag nogle tjørnebuske lidt borte mod nordvest, råbte med mellemrum nogle kommandoord til dem, som de konsekvent negligerede.

»Hold kæft« mumlede en, medens de andre sprutfnisede. »Va Faen står han der å råwer for!« sagde en anden lidt højere, og så eksploderede de alle med hovederne ned i græsset. Mor og fru Knudsen gav hviskende luft for deres forargelse, kan jeg tydelig huske.

Kort efter manøvren blev alle de indkvarterede forlagt til Høveltelejren. Men flere af vores kom dog i ny og næ på visit, navnlig Jørgensen. Ham traf jeg også en dag på hjemvejen fra skole nede ved viadukten, hvor han stod vagt. Meddelelsen om hans pludselige død i sommeren 1915 gjorde et dybt indtryk på os alle. Af de to messinglysestager, han selv havde forfærdiget, og som han forærede mor, har jeg endnu i dag den ene stående og i stadig brug. Den holder mange minder i live.

15. januar 1915 begyndte en ny indkvartering, som kom til at strække sig til udgangen af maj. Denne gang var det gardister, og vi fik nøjes med to. Det var i og for sig flinke folk, navnlig den ene, men da de var henvist til total uvirksomhed (alt befæstningsarbejde var ophørt), demoraliseredes de så småt. Hele dagen hang de i sofaen og husets eneste lænestol eller gik sløvt op og ned ad gulvet.

Den daglige kost var det nu husmødrenes sag at skaffe de indkvarterede mod en kontantgodtgørelse af 90 øre om dagen pr. mand. Det var ikke meget, men efter de da rådende prisforhold dog nogenlunde antageligt. Brød skulle soldaterne selv skaffe sig, og det hentede de hene på husholdningsskolen. Jeg var somme tider med derhenne, og jeg bemærkede altid til min forundring, hvordan de mange soldater forandrede ansigtsudtryk og adfærd, så snart nogle husholdningselever viste sig. Og hvorfor lo disse piger så meget og blev så emsige?

På Rømmerødgårds mark og netop dér, hvor soldaterne plejede at

stille, landede en skønne eftermiddag en flyvemaskine. Vi havde set den gå ned bag skoven og styrtede selvfølgelig af sted. Da vi kom derop, havde allerede en masse mennesker samlet sig om det mærkelige uhyre. Ja, et barn af i dag ville sikkert også synes, at en flyvemaskine af den type var et mærkeligt uhyre: den havde to planer og en hale, der bestod af et ganske åbent stålskelet, og forrest, fremme foran planerne, sad en åben førerkabine, der lignede sidevognen på en motorcykel, medens motoren og propellerne sad bagved inde mellem planerne. Jeg undrede mig over uhyrets størrelse; oppe i luften så det jo så lille ud. Men det var jo lige som med flaget derhjemme på flagstangen; det blev jo også så mærkeligt stort, når det kom ned på græsplænen. Foran maskinen gik et par mystiske lædervæsener med øjne så store som thekopper, men de besteg meget snart den mærkelige motorcykel-sidevogn. Den forreste (det var flyverløjtnant Ussing, en broder til vores Ussing, fik jeg senere at vide) rejste sig op, råbte noget og gjorde samtidig nogle vandret fejende bevægelser med armen. Det var vist noget om, at vi skulle gå godt til side, hvad vi også gjorde ganske af os selv alle sammen, for nu begyndte maskinen under øredøvende larm at dreje sig langsomt om sin egen akse og derpå trille fremefter, og pludselig lettede den halen op i vandret stilling, mens pokker tog ved den hen over grønsværen ned ad bakken mod nord; og bedst som man troede, at den endnu løb på jorden, sås den med ét mod den klare himmel nede over skoven. Her slog den en bred bue og kom tilbage lige over vore hoveder, men allerede et godt stykke oppe – og forsvandt mod København. Jeg tror næsten, jeg kan sige, at dette syn gjorde større indtryk på mig i 1915, end landstigningen på månen gjorde på mig i TV 1969.

På Holte højere Almenskole

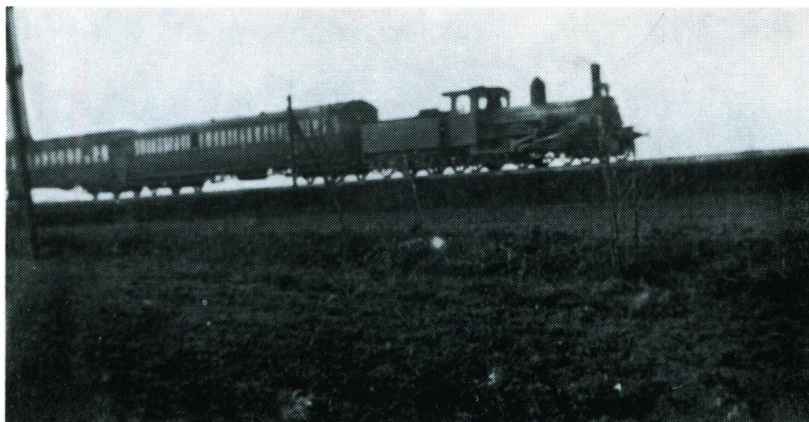
Onsdag den 18. august 1915 begyndte i strålende sol det første rigtige skoleår på den nye Holte højere Almenskole.

Den store malmklokke i kvisten på det vestre tårnspir ringede os sammen. Det var første – og jeg tror næsten også eneste – gang, den lød; i hvert fald mindes jeg ikke at have hørt den senere, selv om den blev hængende deroppe al min tid ud, helt overdænget af duemøg efterhånden. Til at udføre klokkerbestillingen havde »den gamle«, som de store elever kaldte skolebestyrer Hunø, skønt han kun var 40, kommanderet vognmand Larsens Gustav fra 3. mellem ud af rækkerne, og han hængte godt i med begge hænder om klokkestrengen. Så gik flaget til tops på stangen henne bag den høje, røde låge ved den på grunden i 1914 opgravede mægtige, meterlange kampesten, medens vi slog kreds og sang 1. vers af »Vift stolt« (ja, det var dengang!). Derpå gik vi til vore klasser. Min lå allerlængst borte, helt henne for enden af gangen i østfløjen med udsigt til Kongevejen og den røde kommuneskole.

Til daglig foregik herefter morgensangen inde på hovedtrappen i opstilling fra øverst til nederst og med centrum på midterafsatsen under kæmpepalmen. Her stod i hjørnet til højre et lille harmonium, som frk. Ussing havde skænket skolen, og som hun også selv troligt betjente i alle de følgende 8 år, jeg gik der. Lige bag hendes ryg stod Hunø som forsanger og samtidigt holdende skarpt øje med forsamlingen – navnlig med de drenge i hans nærhed, som ikke syntes at ville lukke munden

Omkring 1911 blev et stort stykke af *Tyvekrogen* borttryddet for at give plads for en ny vej, der skulle forbinde Ny Holte bekvemt med et fremtidigt villakvarter mellem Kollemose og jernbanen. Samtidig anlagdes en sti for de togrejsende fra Malmlosevej-kvarteret tværs igennem Tyvekrogen. Rampen, som førte derop, ses lige nyanlagt til venstre. Den blev en yndet kælkebakke for os børn, uden risiko af nogen art nede ved Vejlesø-svinget! Fodgængerovergangen ved banelinjen anlagdes samtidig med skovstien. Denne skovsti blev fra 1915 som den eneste af alle skovstier oplyst om aftenen af en række elektriske lamper. Kaptajn Billensteins hvide villa ses tronende på højdepunktet af den mægtige have, som nu forlængst er blevet udparcelleret. Øst for banen ses stationsstien styrte i dybet efter at have passeret det lille signalhus.

Hvor Hillerødtoget her ruller ned ad bakken mod Holte, ligger i dag Virum Station. Den forreste vogn består af lutter enkeltkupéer, som nødvendiggjorde, at konduktøren under kørslen måtte krybe udvendig langs trinbrættet, når han skulle billettere. Billedet tog jeg i 1925 ud for skovbrynet (omtrent der, hvor nu Skovbakken løber ud i Skovridergårdsvej), uden at tænke på, at det skulle blive historisk engang. Til venstre ses kanten af et af de hæslige reklameskilte, som dengang så mange steder skæmmede landskabet. De blev alle senere fjernet ved lov.

op. Midt under sangen kunne han – selv stadig syngende – nærme sig mere og mere sådan en drønnert, stikke et lyttende øre hen til hans mund, støde ham en albue i maven, lytte igen, indtil staklens mund begyndte at bevæge sig svagt, og så fjerne sig igen med et af disse ofte oplevede hvasse blikke, der kunne have tæmmet en slange. Når næstsidste linje af sidste vers var ved at rinde ud, svingede han venstre hånd med den åbne salmebog liggende i håndfladen hen i nærheden af frk. Ussing højre kind, hvor han lukkede den med et let fingertryk; så var hun orienteret og dermed sikret imod at komme til at fortsætte ganske solo for fuldt fræs på et vers, som ikke var (den slags virker jo aldrig ligefrem andagtsfremmende). Derpå foldede han hænderne om salmebogen og bad Fadervor med bogen vippende frem og tilbage i takt med ordenes betoning.

Hr. Hunø skulle bare lige vide, tænkte jeg selv så tit senere hen, hvor flovt det var for en stor dreng at stå der og synge, når der var piger i nærheden. For os små i 1915 var der selvfølgelig ingen problemer, vi kunne stå og synge af hjertens fryd som små Guds engle uden skygge af mindreværdighedsfølelser. Men da jeg selv blev 13-14 år gammel, mærkede jeg også snart, hvordan pigerne overfor på trappen stak hovederne sammen og fnisede til hinanden, hvis jeg sang alt for lydeligt med. Det var kort sagt ikke noget, der sømmede sig for en rigtig dreng – i hvert ikke uden for de regulære sangtimer.

En lille yndig kvist var efter sommerferien i 1915 blevet podet på skolens unge træ: frk. *A. M. Loumanns børnehave*. De små trolde på 3-5 år havde deres egen lille sandkasse henne i hjørnet ved den røde låge, som de tullede til og fra på geled i hælene på den lange tynde frk.

Loumann, to og to med hinanden i hånden og iklædt små søde forklæder med bred lomme midt på maven. Erindringsbilledet står klart, og jeg kommer da også straks i denne forbindelse til at tænke på et vers, som de store drenge lavede, og som blev sunget med fryd og begejstring af alle i skolen fra øverst til nederst – lærerne naturligvis undtagne. Det var inspireret af Poul Møllers Aprilsviser og lød således:

Nu har Ussing Æg,
»Den gamle« dygtigt Skæg,
Frøken Madsen højt på Volden piper.
Loumann sine små
lærer flittigt gå,
Blomsterberg vindigt med sin Hale vipper.

Rigtignok virkede 1. og 3. linje noget anstrengte ved deres komplette mangel på indre logik og billedlig træfsikkerhed; men til gengæld sad de øvrige lige i øjet – og da ikke mindst den allersidste, som velsagtens også havde været den første kim, hvoraf hele verset var spiret frem under et frikvarTERS »team-work«.

Desuden havde skolen fået hele 3 nye lærere: cand. mag.'erne *E. Gram* og *J. A. Haarup* og lærer *Poul Herneth*. Hr. Gram, en høj, statelig herre med lyst opstrøget »sommerhår«, næseklemme, ternet jakke og højmoderne knæbukser, var en aldeles fremragende naturfagslærer og derfor også dybt begrædt af alle de store, da han allerede året efter forlod skolen igen. Jeg selv fik intet med ham at gøre. Det fik jeg derimod, om end ikke lige straks, med de to andre: hr. *Haarup*, en lille mand med et knortet og »rødkogt« ansigt (»Hummer« blev øjeblikkelig hans øge-

navn) og et lidt stridbart hår, som under koleriske anfald kunne løfte sig omme i nakken og afdække større partier af hovedbunden, og hr. *Herneth*, en høj slank yngling (meget, meget yngre, end jeg dengang troede, kun 22 år!) med mørk fregnet teint, tynde stangbriller og rund bowlerhat.

Foreløbig havde jeg selv kun mine gamle lærerinder fra sidste år og ganske særlig meget frk. *Ussing*. 100 procent fejlfri som pædagog var hun næppe (hvem er det forøvrigt? Og kan man forlange det af nogen?). Jeg mindes med stor tydelighed en dag – det var vist allerede i 1. underklasse sidst på året: Jeg havde længe med misundelse set mine store søskende drage til skole med rygsækken fuld af tung lærdom; selv skulle jeg jo kun medbringe »Min første Bog«, og den fyldte så beskæmmende lidt i *min* rygsæk ved siden af den røde madkasse med inskriptionen »God Appetit« på låget (på min bror Hans Gustavs stod der »Velbekomme«). Hvad gjorde jeg så en skønne morgen? Jeg proppede sækken fuld med Holbergs komedier (i et bind), sammes »Niels Klim«, Hostrups komedier (3 bind), Selma Lagerlöfs »Gösta Berling« og »Jerusalem«, og jeg tror et par bind af Jonas Lies samlede værker (de havde sådan en dejlig blød og glat mørkebrun skindryg og fine grå sneglehuse på pyntepapiret, der kunne føles med fingeren), og med den byrde drog jeg til skole, på halvvejen allerede så småt fortrydende på grund af den muntre opsigt, jeg vakte overalt. Men så kom det værste: frk. *Ussing* fik midt i timen øje på den abnorme rygsæk, der bovnede og bulnede påfaldende langt ud i gangen mellem pultene. Hun afbrød undervisningen, kom ned og snørede sækken op og begyndte at trække bøgerne op, idet hun samtidig læste titlerne højt med et tonefald, der gradvis

steg fra forundring til vredagtig forbløffelse og endte i noget, der nærmest lød som skænd. Klassen sad musestille i dybeste undren, og jeg selv krøb mere og mere sammen i klar erkendelse af egen tåbelighed. »Hvad i alverden har du dem med for?« sluttede hun sin gennemgang af dette ambulante bibliotek. Jeg svarede ingenting, og det blev vist taget for uartighed. Hun forlod mig brat og lod mig passe mig selv. Var det nu helt rigtigt handlet af frk. Ussing? Der knækkede noget inden i mig, noget af min barnlige umiddelbarhed forsvandt fra det øjeblik. Aldrig mere kunne jeg finde på at gøre, som jeg endnu den 26. april havde gjort: rejse mig midt i timen og spørge, om jeg måtte fortælle, hvad jeg havde fået til min fødselsdag! *Da* sad frk. Ussing deroppe med de foldede hænder lagt på katederlåret, nikkende med venligt-skrømtet overraskelse til hver ny sensation, jeg havde at bringe, og konkluderende med et lille sødt smil: »Ja, *det* var rigtignok nogle *dejlige* gaver!«

En anden besynderlig pædagogisk opvisning var jeg her i 2. klasse selv undrende tilskuer til: Lille Niels Bagge fra Næsseslottet sad så nervøst uroligt med flagrende hænder og en ryg, der uafladeligt krummede sig sammen og rettede sig ud – trods gentagne højst irriterede tilrettevisninger. Pludselig tog frk. Ussing den brede tavlelineal og gik ned og stak den ind under hans krave i nakken og videre ned ad ryggen på ham, idet hun samtidig rev hans slips af for dermed at binde hans hænder sammen omme på ryggen. Tårerne piblede ud af Niels' øjne under disse manøvrer, og pludselig blev han så hysterisk, at hun skyndsomst løste op for ham igen og trak linealen op som sværdet af en skede. Jeg spørger atter: var det rigtigt handlet af frk. Ussing?

Ikke desto mindre kunne jeg vældig godt lide frk. Ussing, for hun

fortalte så livligt og interessant om Roar og Helge, Gorm og Thyra og drabet i Haraldsted skov o. s. v. og lærte os kongerækken fra Gorm den Gamle til Valdemar Sejrs sønner på den fornøjelige måde, at vi selv måtte vælge, hvilken konge vi ville være, og så stille os op langs væggene i den rigtige rækkefølge. Jeg kan se mig selv stå glad og genert smilende som Harald Blåtand mellem Aase Christoffersen Gorm og William Kemp Tveskæg, og jeg kan sige, at jeg aldrig nogen sinde senere har haft nødig at læse på den danske kongerække. Carl Plougs »Kong Harald og Islændingen« lærte vi udenad (et nyt vers til hver time og de foregående repeteret), så det meste af det endnu sidder fast i baghovedet på mig. Stavning efter diktat lærte hun os næsten som i en leg med firkantede papstykker, hvorpå der var malet bogstaver med bestemte kendingsfarver for udtalelyden (gul for »stumme«, mørkegrøn for »bløde«, vandblå for »hårde« konsonanter o. s. v.), og som vi under øvelserne skulle kunne stille op i rillen på en vægliste i den rette udvælgelse og orden (*hvid* med gult h og mørkegrønt d). De vigtige årstal i historien indprentede hun os i 3. klasse, da vi havde fået lærebog (Johan Ottosens den meget lille), f. eks. således: »1397 skal sidde *helt* fast. Selv om jeg kommer til jer midt om natten og kniber jer i tærne og råber: Kalmarunionen? så skal I *straks* kunne svare: 1397!« Og sandelig om jeg nogen sinde senere et øjeblik var i tvivl om, hvad der skete i 1397! Bibelhistorien krydrede hun med små søde, tildels selvoplevede Søndagsskoleanekdoter – som f. eks. den om dengang hun som ung pige på en sejltur havde lænet sig ud over kanten på en låge i rælingen, og lågen pludselig var sprunget op, udefter! mens *hun* selv faldt – bagover indefter! og en mild ældre herre, som stod hos, da ro-

ligt og stille ytrede: »Dér var nok en Guds engel, lille frøken«. Ja, og så gav hun mig nogle af mine første store litterære oplevelser med dramatisk levende oplæsning af Børge Jansens »Den døde Ø« (Læsø under Sortedøden) og H. P. Holst's »Den lille Hornblæser«.

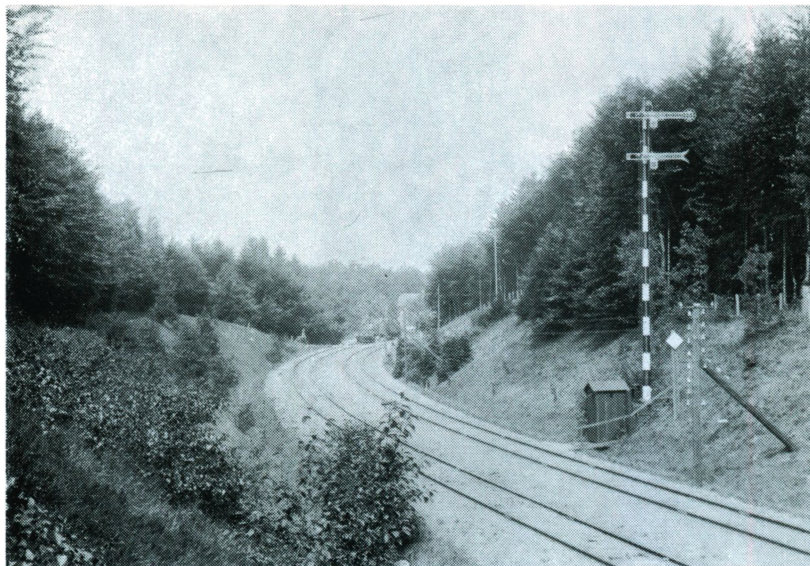
Fru Schwensen, som vi havde i to nye fag Geografi og Naturhistorie og desuden i Tegning og Lersløjld, forsvandt midt i skoleåret 1915-16 midlertidig for visse årsagers skyld, som man dengang aldrig talte til børn om, og i hendes sted fik vi hele to nye lærerinder. I tegning og sløjld den respektindgydende og lidt mandhaftige *frk. Agerstov* med ørnene og skarpt borende øjne og kort kommandørøst (hun sagde ikke en *sav* som vi andre med lang og kælen vokal, men kort og knaldende som et pistolskud); og i Geografi og Naturhistorie den ligeledes respektindgydende, men ikke netop mandhaftige *frk. Ingeborg Skalberg*. En noget uligevægtig, lunefuld og nervøst opkiltret dame var hun; jeg tænker, at man i dag ville have karakteriseret hendes type med modeordet *frustreret*. Jeg var lidt bange for hende, snart kunne jeg lide hende, og snart kunne jeg ikke lide hende, det kom ganske an på, hvordan hun var over for mig. Det var tydeligt, at hun havde fattet en vis interesse for mig, fordi jeg gav mig af med at digte og skrive fortællinger. Hun ville se noget af det og fik ved lejlighed en hel stilebog fuld, og jeg kunne mærke på hende, at hun egentlig godt kunne forstå, at mine tanker ikke altid var lige netop ved dagens lektier. Men selvfølgelig måtte hun holde mig i ørerne (»Noget mere Daad og noget mindre Drøm kære Gunnar! Du *kan* sikkert naa et fint Resultat i begge Fag«, står der i karakterbogen 1. februar 1918), og så kunne hun pludselig skælde noget så forfærdeligt ud, og det blev jeg altid mere vred og fornærmet

over end egentlig ulykkelig. I 1919 fik hun et større nervesammenbrud og forlod skolen for stedsse.

I 3. klasse fik jeg endelig et par mandlige lærere. I Geografi den lille sylrlige cand.mag. *L. Pedersen* (hr. Grams efterfølger), som talte ud-præget fynsk og gerne ville vænne os af med at »gå ned« i timerne (toi-letterne lå i kælderen ud mod skolegården). »Må jeg gå ned?« spurgte en dag den senere ASA Film-direktør Henning Karmark allerede godt på vej mod døren. »Ja, men det bliver så en halv time efter skoletid«, sagde Pedersen tørt og udeltagende. »Nej, ellers tak!« svarede Henning og vendte tilbage til sin plads. Jeg tror nok, metoden var ret probat. Pedersen var kun ved skolen et år (senere mangeårig adjunkt i Hel-singør) og afløstes af stud.mag. *Skougaard* (senere lektor i Nykøbing F.); han var der også kun et år og afløstes af en mærkelig starut, som hed *Lundager*, en kæmpehøj lollik med Holger Drachmann-frisure og -skæg, højt talende med stor »kartoffel« i munden og ekcellerende i vel-drejede og veldrevne øretæver. (»Sådan en fej unge, kan han ikke en-gang tage en ordentlig lussing!«). Han forlod også skolen igen efter et år og afløstes i 1919 af den prægtige *A. Slettebo*, som til gengæld blev der i al sin tid som lærer (indtil slutningen af 1950erne). I forbindelse med *ham* kommer jeg især til at tænke på de dejlige botaniseringstimer nede i Furesø-engen ved Frederikslund skov og så den stoiske ro, hvor-med han negligerede dem, der kom med to sammenkilede mælkebøtter og spurgte, hvad *det* var for en plante, der havde blomst i begge ender!

Den anden lærer, jeg fik i 3. klasse, var *Poul Herneth*. Foreløbig kun i gymnastik, men det var jo allerede ret epokegørende at komme fra frk. Madsens pigeøvelser og »bjergbestignings«-lege til de drabelige

bukke-, heste- og plintsprings domæne. »Slider ihærdigt«, står der 1. februar 1917, ja, men resultaterne var kummerlige, jeg kom altid kun op at ride på de fordømte bukke og heste, aldrig over, og jeg begreb ikke, hvordan de andre dog bar sig ad med at komme det. Mindreværdskomplekset begyndte at få gode vækstbetingelser. I de følgende år fik jeg hr. Herneth både i Dansk, Tegning, Sløjd og Sang. Dansk-timerne var ikke så fornøjelige, som de havde været hos frk. Ussing og frk. Madsen, tegnetimerne dødkedelige med de evindelige hvide papmodeller, og sløjdtimerne deprimerende med den evindeligt på grund stødende høvl og de evindeligt skæve savelinjer uden for den optrukne blyantsstreg. Men sangtimerne kunne jeg lide. De foregik til at begynde med i et almindeligt klasseværelse med to klasser samlet på en gang og hr. Herneth siddende bag katederet med sin violin. Han var en dygtig violinspiller og holdt godt på den, skønt han manglede det halve af venstre tommelfinger (jeg havde i flere år stor glæde af at spille violin hos ham i hans lejlighed nede på Stationsvejen lige over gartner Jacobsens butik). Her sang vi alle disse dejlige gamle danske sange, som nu er både gemt og glemt: »Droslen slog«, »Nu grønnes Skoven atter«, »Rullende hen ad de støvede Veje«, »Hvor Bølgen larmer«, og så den søde, jeg holdt næsten allermest af, den om »Kukkeren derhjemme i Bedstefaders Ur«, ja og mange, mange flere, for vi sang jo bare løs; når den ene var færdig, tog vi fat på den næste og så fremdeles, til det ringede – kun afbrudt af de obligate skældud, når der var mudder iblandt de umusikalske demonstranter. Ved ethvert vredesudbrud sivede der små spytskumsansamlinger ud i mundvigene på hr. Herneth, og det hændte også, at violinbuen knaldede i hovedet på en af de nærmest-

Banegraven ved indkørslen til Holte Station sydfra, som den så ud endnu o. 1910 før anlægget af Solvej (nuværende Grønnevej). Stationsstien på skrænten til højre forblev komplet uforandret, indtil den store bortgravning fandt sted i 1931. I baggrunden skimtes den gamle lokomotivremise. Vejlesø og villaerne der omkring er fuldstændig skjult af Tyvekrogens skovtræer, og der var i 1910 ingen fodgængerovergang endnu, kun et aflåst skovvejsled, men de togrejsende fra Vejlesøkvarteret kunne kravle over det ad en lille trappe. De røde og grønne glas i signalmastens vinger blev i mange år gennemlyst af karbidlygter, som blev hejst derop ved skumringstid af en troljekørende mand inde fra stationen.

Fra indkvarteringen 1914. De tre infanterister hos Madsens på Hjortholmsvej. Der findes desværre ingen billeder af vores 5. Men billedet her er særdeles typisk: tornystret omviklet af den sammenrullede soldaterkappe, patrontaskerne på maven, bajonetten i venstre side, de dobbeltradede tinknapper på den mørkeblå trøje, de opsmøgede lyseblå benklæder og blandingen af ældre og nyere kaskettyper.

siddende, så det susede i de hvide buestrengene som vinden gennem tør marehalm.

Senere hen kom vi i sangtimerne ned i gymnastiksalen og tog fat på den flerstemmige sang. Det var endnu herligere.

En særlig uforglemmelig oplevelse var en sangtime med hele skolen en dejlig sommerformiddag oppe i Frederikslund skov under de nyudsprungne lysegrønne bøgekroner. Hvilken fryd og hvilken stemning, da vi her i flerstemmigt kor sang:

Nu grønnes Skoven atter
med friske Foraarskud,
paa bløde Mosrabatter
Dryaden træder ud.

Vi sang forresten altid *Dyraden*, men lige meget med det. Og så dem med skovekko sunget svagt af lille kor i baggrunden: »Husker du Gurre (– du Gurre)« og »I Skov (– i Skov)«. Vidunderligt! Men desværre blev stemningen ødelagt af nogle upåvirkelige fjollehoveder og forsøget aldrig gentaget.

Meget optaget var jeg også af det store kor, som hr. Herneth indøvede med udvalgte elever til translokationsfesten i 1918. Hovednummeret var slutkoret af Lange-Müllers »Niels Ebbesen«: »Og det var Alle Sjæles Dag ved Himmelbjergets Fod« med »orkester«, fru pastor Frandsen ved klaveret og 5-6 strygere, jeg husker ikke hvem. Vi havde mange dejlige prøver, og jeg var helt stolt på hr. Herneths vegne, da den tykke sanginspektør Nebelong, som overværede en prøve, bagefter sagde til os: »I har en dygtig sanglærer, børn«.

I 1920 blev hr. Herneth ansat ved Rungsted Kostskole, men fortsatte dog samtidig som sang- og tegnelærer hos os et år endnu. Så var det slut, og det er ejendommeligt, at jeg fra da af overhovedet ikke erindrer noget om sangtimer, jeg aner ikke, hvem vi fik til sang i stedet, eller om vi i det hele taget havde sang mere.

I 4. klasse begyndte vi på Engelsk, og det var ensbetydende med, at vi nu nød den ære at få den ansete og respektombølgede frk. *Johanne Helene Mygind* til lærerinde. Det var noget, man havde set hen til med store forventninger. Blev de så indfrieede? Ja, både – og. Det var ikke livlige timer i den forstand, som jeg bedst kunne gouthere; de var snarere lidt tørre, fulde af præcis og koncis lærdom og uden svinkeærinder af nogen art. Altid sad hun plantet ubevægelig på katederet med en lille metalblyant i snor om den højhalsede krave i stadig præstationsvurderende funktion; stilfærdigt, men skarpt ironisk korreksede hun enhver uforberedthed eller sjusket tilegnelse, og med overlegent blik og bidende bemærkninger afskar hun ethvert forsøg på frimodighed ud over de grænser, hun selv havde sat. Det var kvalitetsundervisning, det blev vi mere og mere klare over med årene, selv om vi ikke alle påskønnede det lige højt. Mig havde hun gennem alle skoleårene et »godt øje« til, og det var først mange år senere, at vi kom i et ægte sympatisk forhold til hinanden. Hun blev den eneste af mine gamle lærere, som jeg holdt en forbindelse vedlige med – lige til hendes død.

Skoleåret 1918-19 (5. klasse) blev et mærkværdigt år. Først blev sommerferien forlænget til 1. september på grund af den »spanske syge«. Ingen tog dog endnu denne sygdom rigtig alvorligt. Jeg husker, hvordan man nærmest spøjte med det fine navn, som den gammelkendte

influenza nu havde fået. Men spøgen holdt snart op, da sygdommen i oktober blussede voldsomt op og krævede sine dødsopfre i uhyggeligt stigende tal. Så blev skolen lukket straks efter oktoberferien (som dengang kun var på 2 dage – mandag og tirsdag – og i dette år faldt på dagene 14. og 15.) og først åbnet igen den 29. november; men det var selvfølgelig ikke meningen, at vi skulle drive den af i al den tid. Alle elever modtog brevkort fra deres klasselærere med angivelse af, hvad de skulle læse i de foreskellige lærebøger, samt regneopgaver, der skulle løses, og stileemner, der skulle udarbejdes og sendes i korsbånd med posten til pågældende lærer. Det var velment, men blev selvfølgelig ikke effektueret i den forønskede målestok, når der ikke var nogen pisk, der svævede over hovederne – for det var der nemlig ikke. Så gik vi i skole igen i en god uges tid, men så lukkedes der af igen fra 10. december til 14. januar. Og jeg for mit vedkommende kom heller ikke i skole den 14. januar. Jeg blev smittet juleaften i den overfyldte Søllerød Kirke (utroligt, at der overhovedet var gudstjeneste under disse farlige omstændigheder – og at vi fik lov til at gå derop!) og lå så med lungebetændelse og derefter lungehindebetændelse til langt hen i februar, i et lille værelse med skråvæg, hvor også hele familien (undtagen min far) + vores pige havde deres nødtvungne ophold på grund af brændselsnøden! Det var som et mareridt for min mor senere at tænke på *den* skrækkelige vinter. Først omkring midten af marts kom jeg i skole igen og slæbte svært på, afkræftet og uden evne til at fastholde noget og uden energi til så meget som at åbne en skolebog. Jeg begriber ikke, at man flyttede mig op i 1. mellem. Men det gjorde man altså. Og sommerferien gjorde forøvrigt også underværker.

Den første dag efter sommerferien gik det som en løbeild over legepladsen: »Vi skal ha' en vikar!« Det var et budskab, som det altid var en fryd at bringe og en fryd at modtage. Så var der udsigt til at »lave fest«. Ganske vist oplystes det, at denne her vikar, *Kaj Munk* hed han, skulle være årsvikar, d. v. s. næsten rigtig lærer med karakterer og vidnesbyrd og alt det. Men på den anden side: vi skulle bare have ham i religion. Og der kom han nu hen ad gangen sammen med hr. Hunø. Han så sjov ud! Rigtig et ønskeoffer! Frem over den stive knækflip ludede et smalt hoved med stridt hår, som faldt i tjavser ned over tinding og pande og stod i uredt hvirvel bagud. Det billige gråternede »stangtøj« hang løst om hans magre ranglede skikkelse. Den runde ryg fik den åbentstående jakke til at stumpe op bagtil i halvmånefacon, og under det flade bryst bukede vesten sig som en harmonika, og endte i et par strittende snipper i mødet med et par benklæder, som aldrig havde set et pressejern. Alder? De 11-årige har ikke begreb om at vurdere de voksnes alder, og det beskæftiger dem forøvrigt heller ikke meget. Først langt senere gik det op for mig, at han kun var 10 år ældre end os, kun 21 år!

Det var førsteindtrykket. Meget ufuldstændigt. For nu, da han pludselig stod i klassen, blev det noget ganske andet, der fangede opmærksomheden: hans øjne, hans minespil og hele hans personligheds mystiske udstråling. De store øjne kunne se lige tværs igennem en; med et muntert-hvast blik og et lille ironisk drag om munden kunne han tvære en lille person helt ud. Han behøvede slet ikke at hævde sig ved kunstige midler – og forsøgte det ej heller. Han holdt disciplin simpelthen ved at være den, han var. Det blev sandelig fest i den kommende tid, men

altså på en helt anden måde, end vi havde ventet, for det var ham, der lavede festen. Der blev bestilt noget, og det gik med myndighed og humør tilsat en lempelig ironi, der kun kunne fornærme de allermest hudløse. Selv blev han aldrig fornærmet eller sur, når han fik svar på tiltale, for det fik han. Vi var ikke dydsmønstre med hænderne foldede foran os på bordet, vi turde endda godt prøve på at overskride grænsen. Men så gik han også omgående til modangreb. Han kunne begynde timen med at fare ned gennem en af de smalle kanaler mellem pultene, støttende sig med begge hænder på bordpladerne for ikke at snuble over de mange tasker og rygsække, og uddele raske lussinger til de urolige hoveder ledsaget af træffende karakteristikker. Navnlig karakteristikkene følte man sig ramt af. De lange fine hænder var ikke så farlige at komme i berøring med – jeg taler af gentagen erfaring – lussingen var ret blød, selv om den var veldrejet, og den gjorde heller ikke ondt; den var heller ikke ment sådan, kun som en lille påmindelse.

Og som han kunne fortælle bibelhistorie. Heldigvis var han så upædagogisk, at han hellere selv ville fortælle end høre på vores ubehjælpssomme væv. Somme tider lagde vi bøgerne helt til side. Nu ville han læse for os. Og som han kunne læse! Uforglemmeligt læste han Selma Lagerlöfs Kristuslegender. Så ofte jeg senere har truffet på »Flugten til Ægypten«, har jeg set Kaj Munk for mig på katederet og i øret haft klangen af hans let »syngende« Maribo-mål, hans »åbne« vokaler og en smule grødede stemme: »Bøj dig, Palme«. Han kunne også gå helt uden for snoren og læse Kiplings Junglebog. Jeg skal love for, at ulven knurrede, bjørnen brummede og tigeren snerrede, og da slangen Kaa ved sit blik tvang aberne ned til sig fra deres sikre tilholdssteder, blev

hans øjne så uhyggelige, at vi dirrede af rædselsblandet fryd, og der undslap en af pigerne et gysende »Uh nej!«

Min søster i 4. mellem oplevede noget, der gjorde uudsletteligt indtryk, selv om det gik langt over hovedet på hende og kammeraterne: »Peer Gynt« læst op eller rettere opført i »one man show« med en sådan dramatisk kraft, at det forstyrrede frk. Mygind i den tilstødende klasse. »Peer Gynt« i 4. mellem! Ja, ja, ikke så galt, som det måske lyder. Børnene har oplevet, hvad drama er, og det er allerede ikke så lidt. Og at man også kan få åndeligt udbytte af det, man *ikke* forstod, er noget, jeg selv gang på gang erfarede i min barndom.

I det følgende skoleår vendte Kaj Munk tilbage for en kortere tid som vikar for hr. Haarup. Hvor var han skrap i Tysk! Her var ingen spændende historier, men ubarmhjertig indpiskning af det elementære. Jeg husker én episode særlig levende, velsagtens fordi det var mig selv, det gik ud over. Jeg sad og prøvede mig frem i den temmelig ringe forberedte tyske oplæsning som en, der skal prøve, om isen kan bære, standse foran ordene »Ein Paar« og gættede længe, under klassens forventningsfulde tavshed på, hvad der nu var den rette udtale, gættede – og gættede galt: Paar med å! »Hvad er det, han sidder og siger!« lød det deroppe fra. Jeg så op og mødte det ansigtsudtryk, som jeg stadig den dag i dag møder, hver gang jeg slår op i »Foråret så sagte kommer« på side 274. »Kom herop!« Jeg adlød, men nu kunne jeg bestemt ikke lide ham. En varm hånd greb mig om nakken og trykkede mit hoved ned mod den bog, der var skubbet hen til mig. Men alle de »krøllede« bogstaver flød sammen i en forvirring for mig. Så kom der en lang finger til syne, som pegede på det famøse ord. »Hvad hedder det?« Jeg

gentog min brøler, for det vidste jeg da, at to gange a sagde å. Op-givende suk og støn lød nede fra klassen, og talrige oprakte hænder tegnede med fremstrakt pegefinger utålmodige cirkler i luften, indtil endelig en af deres ejermænd fik luft for sin bedreviden: ein *Par* med *a!* »Gentag!« lød kommandoen, medens grebet atter strammedes om min nakke, og så måtte jeg gentage tre gange »ein *Par*«, »ein *Par*«, »ein *Par*«, idet samtidig min næse for hver gang blev trykket flad mod det lumske aa, hvorefter jeg sendtes på plads med et puf. Jeg har aldrig siden været i tvivl om udtalen af det tyske aa!

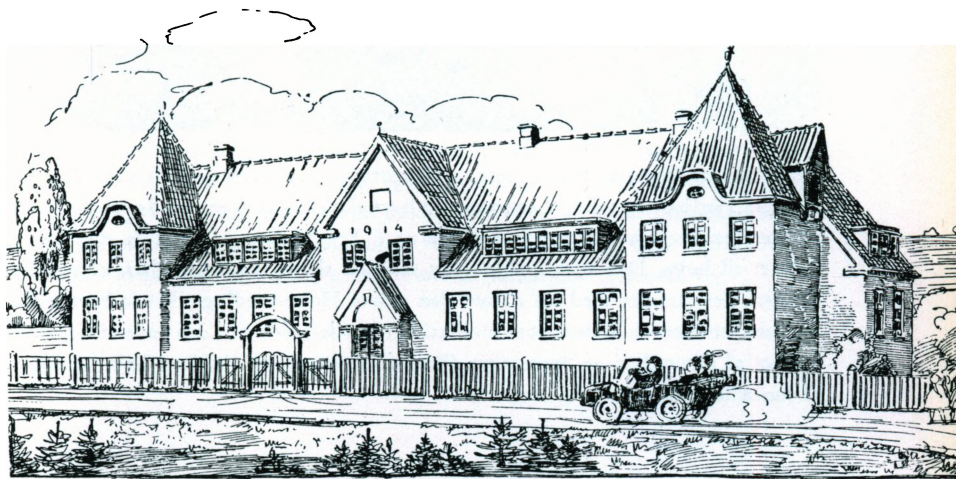
Kaj Munk ville vi alle sammen have husket, selv om han aldrig var blevet så berømt, som han siden hen blev. At han allerede dengang var forfatter og havde en anselig bunke skuespil liggende i sin skuffe, anede vi ikke noget om, han nævnede det aldrig med et ord.

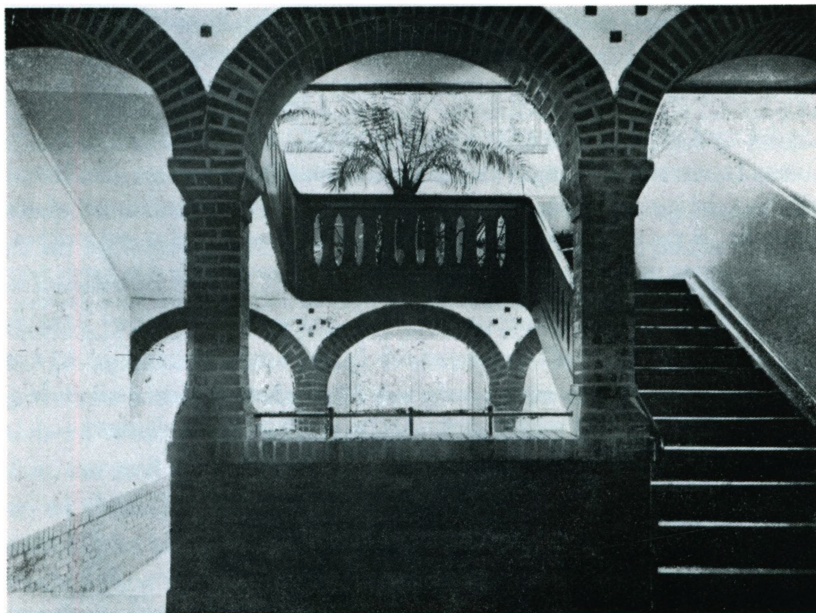
Med 1. mellem var den egentlige lærerinde-tid forbi – og dermed også allerede lidt af den søde barndomstid.

Nu var det *J. A. Haarup* i Historie, senere tillige i Tysk og senere igen atter tillige i Latin! Det var hårde realia og dertil dødsens ked-sommelige. Hr. Haarup var uden tvivl en kundskabsrig mand, men en temmelig ringe pædagog og manglede evnen til at komme i rigtig kontakt med elever i flok. Ja, det var ikke for det – han gjorde såmænd selv mange ærlige forsøg. Men de mislykkedes gerne, fordi han altid kom så underlig trekantet af sted med alting. Han kunne f. eks. deltage i frikvarterernes klinkspil (dette spil med de fingersværtende bly-»janter« var, når det dukkede op sammen med hinkestenen og sjippetovet, altid et ubdrageligt forårstegn) – og kunne komme i ligefrem godt humør derved, selv om det nok kunne virke en smule kunstigt op-

stemt. Men så var der selvfølgelig nogle af tilskuerne, der begyndte at fnise, fordi han så sjov ud, når han tog sigte, eller grinede hånsk, fordi han til nogle, som stod lidt i vejen for hans kast, kom til at sige: »Gå væk, jeg kan ikke se jer!« Og så blev han straks vred – meget forståeligt i grunden – og forlod arenaen. Han kunne i timerne komme med ram-mende bemærkninger nu og da, men aldrig med humør og lune, altid i en sur og forurettet tone: »Lad os høre Ellen, så kan vi måske få lukket munden på hende«. Ellen tav omgående! Hun var ikke så gode venner med verdenshistorien som med sin sidekammerat Greta. Selv fik jeg ved lejlighed en, der sved, så det battede: »Du tror, du er morsom, og så er du komisk i stedet!« Vi morede os mere over hans mange fortælelser i vrede eller ærgrelse. »Skriv, så man kan høre det!« råbte han til en, der stod ved tavlen og skrev tysk stileøvelse (selv stod han altid ved en sådan lejlighed nede i klassen lænet op ad væggen med hænderne samlet på ryggen og fodsålerne i en stadig op- og nedadgående bevægelse), og vedkommende trykkede selvfølgelig straks kridtet hårdt mod tavlen for dydsiret at kunne efterkomme befalingen. Tonen var altid jævnt hen vredladen og dertil jammerligt klagende, når de tung-nemme eller de dovne dummede sig. »Det er fortvivlet!« jamrede han, og så kom den stående vending i hans østjydske toners vuggende fald: »Det kan virkelig ikke gå an her lige op mod eksamen!« Og ved mindste anledning tog hidsigheden overhånd. Hvis ens bog gik på gulvet, fordi man havde stillet den op ad sin formands ryg, og denne drilagtigt havde gjort en pludselig fremadbøjning, kom han farende og slog, hvor han bedst kunne komme til at ramme det syndige hoved, som havde dukket sig godt mellem to beskyttende arme på pulten, og han slog ikke

Med denne tegning reklameredes der i foråret 1914 for den kommende, endnu uopførte Holte højere Almenskole. Billedbeskrivelsens omfang fremgår af flg. tekst. Der var på det tidspunkt ingen veje anlagt her endnu, men tegneren har søgt at vise, hvordan den projekterede Rønnebærvej ville komme til at tage sig ud med behørig vejtræer op over den nøgne bakke, og hvordan Skolevej ville komme til at løbe langs skolens facade. Her løb tidligere kun en pløret markvej, som lidt længere mod vest var spærret af et aflåst jernbaneløb. Denne spærring opretholdtes for øvrigt alle dage siden, så den moderne bil, som tegneren har ladet futte så glad af sted med benzins og vejstøv pulsende efter sig (en stående kliché dengang), ville ikke kunne have nået ret langt uden for billedets kant. Hovedlågen fik aldrig den her viste overbygning og indgangsportalen fik ikke trekantet, men rund overbygning. De himmelstræbende og elegante birketræer i baggrunden er også fri fantasi, bakkedraget bag ved disse ligeså (her er tværtimod en lavning, som dengang åbnede udsigt til et glimt af Furesøen). De små graner voksede med tiden op i højde med skolens tagryg.

Holte højere Almenskoles vestibule og hovedtrappe var imponerende efter den tids forhold. Her har jeg stået til morgensang hver skoledag gennem 8-9 år, på skiftende pladser for hver ny klasse, jeg rykkede op i. Frk. Ussings harmonium står oppe i hjørnet til højre. Den store palme blev skænket skolen ved indvielsen af enkefru Kofoed, der sammen med sin datter, den senere Holte-tandlæge, havde boet under tag sammen med de klasser, som midlertidigt havde holdt til i den røde ejendom på hjørnet af Øverødvej og Søpassagen (Brugsforeningen), og åbenbart haft fornøjelse af husfællesskabet.

Den længst forsvundne gymnastiksal på Holte højere Almenskole, der var en bygning helt af træ, som sluttede til den egenlige skolebygning lige i midteraksen og i den nordre gavl var forsynet med en fløjddør, der førte ud til en promenadesti ved søen. Her under balkonen stod talerstolen ved skolens indvielse. Men ved alle translokationer gennem årene vendte ellers tilhørerne næsen den modsatte vej.

1. underklasse 1917-18 fotograferet på en af de midterbænke, som oprindeligt skulle adskille de store og små i frikvartererne. Klassen har ligget 4 trin under min egen, men jeg mener dog at kunne genkende de fleste af de små personer; stående: Grete Sear Jensen, Vibeke Corneliussen, Knud Lykkeberg, Filip Brostrøm og Vita Harder; på bænken: Clemence Probst, ?, ?, Rigmor Christophersen, Jens Møller, Børge Petersen, Gerda Lillesøe og Eyvind Becker; på jorden: Asger Hunø (død af hjernebetændelse i foråret 1918), Jørgen Rannow, Niels Jacob Nielsen (Indien-missionærens) og Eigil Prins.

med håndfladen, men med håndroden, så det nærmest følte som at få en mursten i hovedet.

Mine ældre søskende, som virkelig satte pris på hr. Haarup, fik ham et par gange med stort besvær overtalt til at komme og besøge os derhjemme. Hvor var han hjælpeløst genert sådan en aften. Jeg blev selv helt genert ved det. Han sagde intet af sig selv, men sad med nedslagne øjne og et stereotyp, forlegent smil, medens han med nervøst abrupte bevægelser uafsladeligt skød sine krummede fingre ind mellem hinanden og trak dem ud igen.

Langt mere naturlig var han, når *vi* besøgte *ham* i hans beskedne hybel hos syerske frk. Hansen på Stationsvejen. Det gjorde vi regelmæssigt gennem flere år på hans fødselsdag den 28. april. Der kom vi ligesom lidt nærmere ind til mennesket bag skallen; han kunne da både tale og fortælle og vise os billeder af kendte danske malere i Sigurd Müllers kunsthistorie, som han hentede ned fra toppen af klædeskabet. Ak ja, når jeg tænker på den glæde ved vort besøg, som han på sin generte og kantede måde gav stilfærdigt udtryk for, kan det endnu smerte mig dybt, at jeg henne på skolen var med til at forbitre hans tilværelse med mit evindelige grin og fjolleri, og at jeg ikke i tide tog tilstrækkelig ved lære af hans før omtalte træffende karakteristisk af mig. Det var jo både ussel og fejlt, for når det gjaldt den unge lærer *Viggo Theisen*, som kom i 1920, var jeg dydsiret og mere end spagfærdig, simpelthen fordi jeg var hundeanngst for ham.

Hr. Haarup var kun lige fyldt de 40 år, da jeg i 1923 forlod skolen. Jeg kan ikke tænke mig andet end, at det vil forbavse adskillige gamle elever fra Holte højere Almenskole, som nu selv befinder sig et sted helt

oppe mellem 60 og 70, at erfare, at deres sikkert uforglemmelige historie- og tysklærer faktisk var en ung mand i 30erne. Og han blev aldrig nogen sinde en ældre lærer, for allerede i 1924 blev han afskediget efter et udtalt krav fra store dele af forældrekredsen. Det var jo en privatskole. Man havde klaget temmelig vedholdende over hans påfaldende dårlige eksamensresultater – og hans tiltagende kantede urimelighed og urimelige kantethed. Også kolleger havde stødt sig alvorligt på denne kantethed. Frk. Ussing f.eks. tilgav ham ikke så let, at han en søndag, da hun havde truffet ham uden for kirkedøren i Søllerød og sødt og venligt havde spurgt ham, om de skulle slå følge ad Holte til, blot havde svaret, og det uden så meget som at se på hende: »Ja, det er mig det samme«. Hun fortalte det selv med megen forargelse i stemmen til min broder og mig, engang vi som »gamle elever« besøgte hende i hendes forøvrigt meget hyggelige dagligstue oppe i skolens vestre tårn, og frk. Blomsterberg sekunderede hende med en foragtelig fnysen. Megen humoristisk sans vidnede det jo ikke om hos de to damer – og om menneskekundskab og -forståelse heller ikke noget videre. Vi to brødre »smiskede så lønligt derved«.

Han var jo en syg mand. Det meste af året 1920 var han borte fra skolen, på nerveklunik vist; man talte om »religiøst vanvid« og »følgelsesvanvid«.

Der var dyb tragik over hele denne afskedigelsesaffære, og han øgede den selv betydeligt ved at bore sig dybere og dybere ind i martyriet. Han kunne som cand.mag. nemt have fået ansættelse ved gymnasieskolen, hvor der dengang – ligesom nu – herskede alvorlig lærermangel (senere blev det anderledes!); men alle forsøg på at hjælpe ham ad

den vej prellede fuldkommen af, fordi han stædigt fastholdt, at det var Guds vilje, at han blev i Holte. Det var hjerteskkærende at se ham på hans hvileløse, ensomme skovvandringer (han gik som altid i kort, stumpet vindjakke, men svingede ikke mere som før stokken rundt i hånden). Før havde han jævnlige spadseret sammen med den lille købmand Henningsen, som også var »pebersvend«; nu brød han forbindelsen med alt og alle, og da han snart ikke havde flere penge at leve af, tog han hjem til sin fædrene gård i Øster Alling på Randerskanten, hvor han levede uvirksom til sin død i 1953. Mange, mange gange og altid den 28. april har jeg tænkt på denne ulykkelige mand med vemod iblandet lidt skyldfølelse.

Skolebestyrer *Hunø* havde naturligvis lige så lidt som hr. Theisen ondt ved at holde os i ave! Men han var også festlig på mange måder. Man kedede sig ikke i hans dansktimer – som man så småt havde gjort det i Herneths. Han var en mesterlig oplæser af Holberg, Heiberg og Hostrup. Jeg var ved at gå oven ud af pulten af fryd. Og en livlig og grundig indpisker af recitationens kunst. Skånselsløst og grinagtigt forfulgte han ethvert tilløb til verseplaprende da-da, da-dam og gjorde højdramatiske forsøg på at vise os, hvordan betoningerne, pauserne og stemmeføringen skaber medoplevelsen hos tilhøreren. Når *han* lagde for med »Sagn om Borgtapeter«, kunne vi rigtig se de »hvide Skygehænder jage over støvede Tangenter« og ridderne »læne sig til Stolerygen – brune – skæggede – og stærke« (virkningsfulde pauser og stigende emfatisk betoning af de beskrivende adjektiver med samtidig aftagende tempo). Det var straks sværere at gøre det efter uden at blive halvflov ved det. Men der var ingen vej udenom. Næsten helt vild blev han

engang, da Aase Suenson vedblev med at sige »Alt Sommerlærken synger over Vordingborg By« (*dabbe dabbe, dabbe dabbe*) trods hans 3 gange gentagne korrektion: »Vordingborg – By«; »Na-i – åhrr – dit ålehoved – så kan vi begynde *helt-for-fra!*« (påtaget afmægtig gråd-kvalthed og snerrende, nasale trompetstød på na-i, for og fra).

Som stileretter var han pedantisk, kan jeg se af mine bevarede stile-bøger, urimelig hård i bedømmelsen af uvæsentlige stave- og tegnsæt-tingsfejl. Men sådan *var* det nu dengang i al almindelighed; det var åbenbart »god latin« inden for den tids pædagogik. Stilenes tilbage- levering var tit en temmelig trist affære. Til gengæld kunne det være en hel festforestilling, når han skulle finde på et nyt emne til en såkaldt »fristil«. Der var han mere uforberedt, end *vi* nogen sinde havde lov til at være. Længe sad han grublende med en albue på katederlåget og kradsede sig med tommelfingerneglen i hageskægget, mens vi bare ven- tede i dybeste tavshed; så lænede han sig helt tilbage balancerende på stolens bagerste ben med de fremstrakte hænder stemmet mod kateder- kanten og et fjernt blik ud i luften, og så brasede han pludselig frem- over igen, så det gav et spjæt i os alle, greb fat med begge hænder i katederets sidekanter og sagde med et stadig fjernt blik rettet mod lof- tet de »forløsende« ord: »I kan skrive om *Regnen, dens gode og dens skadelige Virkninger*«, eller: »Skriv om *Edderkoppen og dens Spind*«. Ja, vi tænkte det nok! Bjerget redte til barsel og fødte en mus. Men ikke én vovede at sige »æv!« eller »Må vi ikke få en anden?«

Hvem ser jeg mere for mig, når tankerne går tilbage til Holte højere Almenskole? Matematiklæreren hr. *Rasch Hansen* (1917-20) med den evige cigar (altid lang!) hængende løst lige midt mellem læberne, elsket

En strålende april dag, 16/4 1919, sidste dag før påsketiden, da en glad stemning forenede lærere og elever på en dengang sjælden måde. Alle lærerne med bestyreren i spidsen var nede på legepladsen, og pludselig blev det bestemt, at vi skulle have fri kl. 11, hvorefter min søster Hedvig under almindelig jubel tog dette billede, som hun fik mange bestillinger på. På bænken fra venstre: skolebestyrer Hunø, hr. Haarup, frk. Ussing. Stående fra venstre: frk. Blomsterberg, frk. Madsen, frk. Skalberg, frk. Mygind, hr. Rasch Hansen, fru Schwensen, hr. Lundager, hr. Herneth. De står op ad plankeværket ned mod søen.

Holte højere Almenskole i september 1921. Hvad der gik forud af virvar og pjank under opstillingen, afspejler sig endnu i skolebestyrerens ansigt. Jeg nævner navnene efter hukommelsen. Den glipper desværre lidt for de yngre og yngste gruppers vedkommende. Nogle skjuler sig for meget, og andre har jeg aldrig vidst, hvem var.

Forøvrigt er der en hel del, jeg savner som fraværende på denne skoledag. Nogen klar inddeling efter klasser har ikke været mulig, da disse næsten alle står eller sidder stærkt blandet ind mellem hinanden. Navnene findes på siderne 141-43.

Ad denne sti langs Hillerødbanen vandrede vi i botaniseringstimerne i flok og følge med hr. Slettebo til Frederikslund skov. Synet af skolen, der tittede frem over bakkekammen, fik os altid til at ønske, at timen havde varet noget længere. Billedet er taget i 1917 af Frida Madsen, og damen med cyklen er hendes yngre søster, kaldt »Misse«. I begyndelsen af 1920'erne tog det så småt fat med vejanlæg og villabyggeri på marken her (Birkebakken).

Holte Højere Almenskole 1921

1. række (øverst)

fra venstre til højre:

Kaj Strøyer
Holger Tvede
Ivar Hansen
Arne Petersen
Viggo Hansen
Svend Aage Sørensen
Ernst Lillelund
Erik Jørgensen
Svend Aage Pedersen
Sven Rosendal
Hans Gustav Sandfeld
Gerda Angel
Olaf Andersen
Edith Nielsen
Ellen Margrethe Jacobsen
Birthe Hunø
Gunnild Ravnkilde
Else Margrethe Nielsen
Eli Møller

2. række:

Anna Elise Schou
Eli Ravnkilde
Christa Lundsby
Else Poulsen
Anna Jørgensen
Anna Pedersen

Sophie Mortensen
Meta Nielsen
Helga Hansen
Elise Sørensen
Rigmor Peetz
Frk. Mygind
Johanne Blangsted
Eva Verdelin
Aase Hjelmborg
Margrethe Hviid
Aase Suenson
Else Lindemann

3. række:

Pedel fru Nielsen
Hr. Rasmussen
Bodil Grüner
Inger Gervin
Birgit Jernholm
Karen Margrethe
Scheffmann
Aase Harder
Marie Louise Petersen
Esther Jochimsen
Gurli Uhlman-Hansen
Ebba Hansen
Helga Øhlenschlæger
Jørgen Zedeler
Helge Thomsen

Egill Poulsen
Aksel Petersen
William Kemp
Troels Hunø
Poul Poulsen
Carlo Rasmussen
Karl Kristiansen
Algot Poulsen
Kaj Andersen
Cyril Jarvis
Skolebestyrer Hunø
Hr. Haarup
Hr. Slettebo

4. række:

Hr. Kirkeskov
Hr. Theisen
Frk. Tecla Mathiessen
?
Aage Lillesø
Otto Frederiksen
Hans Rosendal
Bjarne Blanksted
Holger Birket (?)
Svend Aage Frederiksen
Hans Chr. Nansen
Frithjof Sangill
Olaf Børgesen
Viggo Povlsen

Poul Jacobsen
Theodor Heinrich Hansen
Ib Holm-Jensen
Esther Kemp
Ingeborg Verdelin
Ebba Hermann
Else Vieweg
Edith Engfelt
Vibeke Holck
?
Kirsten Scheffmann
Lilly Nielsen
Kirsten Bjarne
Fru Schwensen
Frk. Madsen
Hr. Bille

5. række (begynder i lodret
højde med 3. række):
Tove Schütt (?)
Mary Bentzen
Edith Petersen
?
Helga Rosendal
Dagmar Schepler
Ruth Edelstein
Inga Hansen
Gunnar Sterling
Svend Larsen
Jørgen Borre
Ellen Bentzen

Greta Adler
Aase Christoffersen
Connie Jarvis
Rigmor Strøyer
Rudolf Manniche
Ove Wendt
Niels Bagge
Henning Sterling
Gunnar Sandfeld
?

6. række:

Frk. Ussing
Bente og Ebba Myrner
Ivar Skov
William Kiørboe
Svend Juhl
Eigil Larsen
Aksel Pfeiffer
Jørgen Brostrøm
Bernt Eric Adler
Poul Christensen
Egon Sandersen
Carsten Levysohn
Otto Thalbitzer
?
Maj Uhlman-Hansen
Clemence Probst
Birgit Andersen
Grete Wendt
Grete Præstrud

?
?
Aagot Lund
Vibeke Wilcken
?
Ingeborg Harder
?
Else Hertz
Jessie Pürschel
?
Vita Harder

7. række:
Frk. Blomsterberg
(stående bag hende en
slægtning, ikke elev)
?
Grete Bentzen
Birthe Scheffmann
Eigil Prins
Jens Møller
Ole Riis
Johannes Quaade
?
Børge Petersen
Bergil Petersen
Jørgen Dalhoff
Filip Brostrøm
Ernst Müller
John Riis
Jørgen Rannow

Orla Rasmussen	Poul Schroll	?
Erik Børgesen	Sven Dodington	Sonja Becker
Jels og Jørn Forchhammer	Erling Dyrh Jørgensen	?
Clifford Meyer	Eyvind Becker	?
Gerda Lillesø	Erik Angel	Christiane Kjær
Vibeke Dethmer	Frode Povlsen	?
Inger Strobl	Doris Trane Rasmussen	?
?	? Lund (søster til nr. 22	Gunnar Aarestrup
Ruth Heinrich Hansen	i 6. række)	Tage Axholm
?	Britta Hansen	Jens Borgquist
Grete Sear Jensen	Ketty Larsen	?
Ruth Lykkeberg	Nora Jarvis	Erik Pfeiffer
Rigmor Christoffersen	Bodil Kiørboe	?
Ruth Poulsen	?	?
Bodil Bjarne	?	»Bob« Mouritzen
Gunhild Lindemann		Bent Jørgensen
Birgit Petersen	<i>9. række:</i>	
	Agnete Christensen	<i>10. række (liggende):</i>
<i>8. række:</i>	Lise Hunø	Torben Blichert
?	?	?
Inge Zedeler	Gudrun Preisler (?)	?
Lene Simon	?	?
Jytte Petersen	Ruth Pürschel	Krumhardt
Herman Prins	Emilie Borgquist (?)	Mogens Roepstorff
Louis Mortensen	Runa Brostrøm	Palle Boesgaard
Elma Christensen	Aagot Præstrud	Julius Blanksted (?)
	?	

af de store og respekteret af de mindre, hård i filten over for de matematisk ubegavede, mod *mig* dog altid mildt overbærende på grund af mine alvorlige sygdomme (det glemmer jeg ham aldrig), og hans egentlige afløser: den stilfærdigt myndige, kloge og besindige og til fingerspidserne kultiverede *M. Chr. Rasmussen* (1921-26, altså langt ud over *min* tid på skolen). Imellem disse to hædersmænd optrådte 1920-21 en besynderlig hr. *Pedersen* i halvmilitært antræk, for hvem fortælling af soldaterhistorier fra kornetskolen på Kronborg og oplæsning af Gunnar Jørgensens kostskolebøger var hovedsagen – til vor udelte begejstring og tvivlsomme fordel. Og så, endelig ikke at forglemme, cand. theol. *Richard Bille* (1920-25), på katederet en nærmest humørforladt alvorsmænd med bedrøvede øjne og tungt sørgmodigt drag omkring underbiddet i det glatragede blåsorte underansigt, men uden for skoletid en næsten drengekåd spøgefugl. Vi fulgtes jævnlige på hjemvejen fra skole i de første år, da han boede på vores vej, og besøgte ham af og til som nygift i hjemmet på Helgasvej. Hyggelig og fornøjelig var han og med udpræget evne til at snakke med sådan et par store drenge på lige fod. Det kunne de udenfor stående ikke begribe et suk af; han var møgkedelig, sagde de.

Hverken han eller hr. Rasmussen anvendte nogen sinde de »slående argumenter«. Men ellers må man jo sige, at tiden dengang var rundhåndet med lussinger, og de var absolut kun kompromitterende for den, der *fik* dem. De allerfleste af lærerne var større eller mindre virtuoser i det fag. Ligeftrem beundringsværdig var hr. *Herneth*, for han kunne i et eneste lynhurtigt slag ramme op til 5 hoveder både hørligt og føleligt – akkurat som når man lader en stok spille rask hen ad tremmerne

Et sjældent billede af den lange sø bag skolen og legepladsen fotograferet af Frida Madsen, vist nok i vinteren 1921-22, som var en af de strenge. Det hændte i sådanne vintre, at vi alle midt i skoletiden fik lov til at lege på isen i en hel time. Men ikke uden, at hr. Hunø først havde været dernede med en økse og en tommestok for at konstatere isens behørig tykkelse. I baggrunden ses mellem træerne et glimt af Fure-søen. Bag træerne til venstre løber promenadestien langs med en skrænt, som krones af legepladsens rødmalede tremmestak. I dag ligger store dele af Holte Gymnasium, bl. a. tårnet og festsalen, midt ude over denne sø her i forgrunden.

Jernbanebommen ved Dronninggårds Allé (passeret daglig på min skolevej i 8¹/₂ år) o. 1920. Over taget på skuret til venstre ses murermester *Chr. Petersens* nye villa. I den store hvide villa bag ved denne boede, så vidt jeg da har forstået, filantropen *Thora Esche* (tilflyttet 1917).

i et stakit. Hr. *Slettebo* kunne lave fire højroede fingeraftryk på en venstrekind indrammede af hvide ophovnede kanter, så at det uheldige offer i det følgende og næstfølgende frikvarter uundgåeligt kom i den muntre gabestok på legepladsen, halvt beundret og halvt gjort til grin. Hr. *Rasch Hansen* havde det med nogle lumske »kærtegn«, inden hammeren faldt; *dem* kunne jeg ikke rigtig lide at se på. Hr. *Theisens* lussinger var af en sådan fodfæsteberøvende og omkulddrattende kraft og vælde, at enhver tilskuer uvilkårligt måtte bede til, at det aldrig blev hans tur. Men han brugte dem forøvrigt ikke meget, det var aldeles unødvendigt. Heller ikke hr. *Hunø* brugte lussingerne påfaldende meget, han behøvede det lige så lidt – med de øjne og den verbale kraft, han var i besiddelse af; men *når* han tog fat, skete det med en overrumplende raskhed og verve og ganske uden hensyn til, om delinkventen var mere end et hoved højere end han selv. Kun hr. *Haarup* måtte ubetinget henregnes til diletanterne. Han var for hidsig til at tage ordentlig sigte og skød derfor ofte ved siden af. Det blev til en ubetalelig festforestilling, når synderen lige i det afgørende øjeblik dukkede sig med lynets hast, og hr. *Haarup* i stedet for at ramme snurrede rundt om sig selv og derefter hurtigt måtte gribe efter en bordkant for ikke at falde.

Jeg forlader dette i sig selv lidt bedrøvelige emne, som jeg dog alligevel har syntes hørte med til tidsbilledet, for til slut at fortælle lidt om livet iøvrigt på skolen i »glanstiden« – d. v. s. før jeg selv i 13-14 års alderen begyndte at blive ked af det hele og lod al »dåd« fortrænge af »drøm«, blev usikker og lidende – og hadefuld mod dem og det, som stod mig for stærkt imod. Mærkelige alder. Skrækelige alder.

Der var gennem årene en hel del herlige skole- og klasseudflugter, snart af belærende og snart af rent fornøjende art, men de fandt vel at mærke så godt som altid sted på dage, hvor vi i forvejen havde fri. Man ødslede ikke med ekstra fridage, hverken hele eller halve.

Fastelavnsmandag d. 15. febr. 1915 var alle de større klasser først på Zoologisk Musæum og derefter på Oldnordisk Musæum. Jeg var bedrøvet over at være for lille til at komme med, men kunne bagefter forstå, at det havde der ikke været nogen større grund til, for mine ældre søskende havde kedet sig gudsjammerligt, navnlig under ørkenvandringen på Oldnordisk Musæum mellem alle de høje glasskabe fulde af ligegyldige stenøkser og pilespidser. Mere grund til bedrøvelse fik jeg, da hele skolen med undtagelse af 1. klasse en måned senere (10. marts) efter spisefrikvarteret drog af sted på kælketur til Store Gryder. Jeg kan se for mig det glade optog trække af med utallige kælke i snor henad Skolevej mod Rudersdal bakke og forsvinde deroppe sydefter i en lang buet kæde – og så mig selv traske betuttet om ad skolestien langs banen. *Det* havde været en tur! kunne jeg forstå på de tre, da de kom hjem. Men lørdag efter Store Bededag (1. maj) kom så endelig også *min* tur til at være med. Da drog hele skolen til fods i et langt støvende regiment ad Kongevejen til Frilandsmusæet i Sorgenfri* og til-

* Frilandsmusæet dækkede dengang kun det lille areal mellem Kongevejen, Højskolevej, Fuglevad hulvej og Musæumsvej (indgang fra Musæumsvej). End ikke den gamle Fuglevad mølle hørte med til musæumsområdet. Den var forøvrigt faldefærdig og farlig at betræde; men jeg var alligevel en dag sammen med mine brødre helt oppe i hatten – trods advarsler fra fætrene, som havde strenge påbud hjemmefra og derfor holdt sig udenfor imens. Egentlig skulle den i 1915 eller 1916 have

bage igen. Det var for så vidt interessant, men jeg tror nok, at jeg var allermost optaget af at kigge over til de kendte lokaliteter omkring højskolen på den anden side af hulvejen (atter igen dette med det kendte set fra uvant synsvinkel). På hjemvejen var jeg godt træt, og jeg misundte næsten Birte Hunø, som ved 13 kilometerstenen kom op at ride på frk. Madsens skuldre. Ak ja, 7 år senere blev hun mit store, store sværmeri – på lang og ærbødig afstand naturligvis. Ve den dreng, der røbede sig! Jeg husker nok fra en 2. mellem-skovtur, hvordan »mandfolkene« lå i græsset og råbte »tøsedrenge« efter os, der legede »To mand frem for en enke« med pigerne, og hele tiden søgte at spænde ben for os, hvad også til sidst lykkedes med William, så han forstuvende en fod. Jeg tør næsten gætte på, at de pågældende herrer senere hen overgik alle os andre betydeligt i pigejæggerrollen.

Den eneste samlede skoleskovtur, vi oplevede, fandt sted den 6. juni 1918 og gik til Boserup skov ved Roskilde. Det var en lang togrejse. Vi skulle dengang endnu skifte i Hellerup for at komme til hovedbanegården ad Kystbanen, og det var meget spændende for første gang at køre gennem den nyåbnede boulevardtunnel og holde ved den underjordiske Nørreport station (i røg og damp!). Turen til Roskilde i reser-

været bortsprængt, men fabrikant Binder fra Lyngby reddede den i sidste øjeblik ved simpelthen at købe den. Selve landbrugsmusæet lå øst for hulvejen lige op ad Grundtvigs Højskole i den gamle træbygning, der stammede fra den store udstilling i København 1888. Den store museumsbygning på Kongevejen blev først opført i efteråret 1915 og indviet i foråret 1916. Træbygningen blev herefter delvis nedrevet, og resten, som blev inddraget under højskolen (elevværelser bl. a.), nedbrændte totalt i juni 1928.

verede gennemgangsvogne forløb på den sædvanlige skoleskovtursmanér med løben gennem gangene, svingen med sodavandsflasker og flagren med lommetørklæder ud ad vinduerne. Marchen gennem Roskilde med små dannebrogslag vakte opsigt. »Hvor er I fra?« spurgtes der af folk, der kom frem i butiksdørene. »Fra Holte højere Almen-skole«, svarede vi stolt og beredvilligt. Så skulle vi ud at sejle, og så skulle vi marchere gennem den grønne skov. Et sted gjorde vi holdt, mens lærerne holdt krigsråd om det videre fremstød mod restauranten. Vi var på gale veje og måtte vende om. Men vi kom dog frem og fik også afviklet den obligate »Røvere og Soldater«. Selvfølgelig solskin fra morgen til aften.

Klasseudflugterne (til Gribskov, Fredensborg eller Gurre) var årlige, så godt som, og for min klasses vedkommende altid på Valdemarsdagen (15. juni). Hele juni hørte jo dengang til det almindelige skoleår, var ikke som nu eksamenstid. Eksamen tænkte ingen på før efter 1. juli. Først efter 1920 rykkedes eksamenstiden og dermed også sommerferien en uge frem.

Hvilken herlig tid, denne eksamenstid. Sol og sommerstemning over hele linjen. Ja, men hvad med denne her nervøsitet og overanstrengelse, som jo altid i eksamenstiden nedkuer stakkels forlæste skolebørn så rent umenneskeligt? Vi havde Gud ske lov ingen aviser til at proppe os med det sludder og pjat. Vi var hver dag oppe i 3 fag på stribe (kl. 9, kl. 10^{1/2} og kl. 12), d. v. s. 3×3 minutter til hver, og så ventede vi for hver gang nede på legepladsen, til alle var færdige og censuren endt, for derefter at strømme jublende til, når læreren viste sig med karakterlisten i hånden. Allerherligst var det at have eksamen i bibelhistorie, for da var

pastor Jensen altid censor, og han kendte kun to karakterer: 5 (næsthøjeste) til de ringe og middelmådige og 6 til alle de andre, d. v. s. de 90 procent. Og så ville han altid selv læse karaktererne op. Englemild og huldsaligt smilende stod han der på trappen og strøede sine 6-taller ud over de »spændings«dirrende og småhoppende væsener ved hans fødder, medens den milde sommerbrise legede nænsomt med hans tynde hvide hårtjavser, og frk. Ussing stod hos med honningsmil om munden.

Alt var så fornøjeligt anderledes i denne eksamenstid. Nede i frokoststuerne kunne man gå rundt og beskue sine egne og de andres årsarbejder i Skrivning, Tegning, Håndarbejde og Sløjd og samtidig betragte de forældre, som af deres børn havde fået lov til at komme her hen på skolen og snuse sig til lidt om, hvad naboernes og bekendternes poder egentlig kunne præstere i sammenligning med deres egne.

Om vinteren blev disse frokoststuer i kælderens selvfølgelig anvendt efter deres egentlige bestemmelse. Vi sad der klassevis ved lange borde under selve bestyrerens opsig, så der herskede absolut ro og orden, selv om vi naturligvis gerne måtte snakke. Hr. Hunø gik gumlende frem og tilbage, altid med smørrebrødet anbragt mellem højre hånds pege- og langefinger (jeg går derfor ud fra, at han aldrig havde hverken leverpostej eller italiensk salat oven på brødet), og holdt skarpt øje med, hvem der havde glemt sin mad. Opdagede han en sådan glemsom person, foranstaltede han straks en indsamling rundt omkring ved bordene, og der var altid både 5 og 6 beredvillige sjæle, der gerne ville af med det stykke, de ellers plejede at levne, fordi de ikke kunne lide det. Og så blev den arme »glemsomme«, som måske slet ikke havde glemt, men med vilje var gået i skole uden mad, fordi han aldrig havde appe-

tit på denne tid af døgnet, uden antydning af forespørgsel om smag eller behag simpelthen tvunget til at nedsvælge hele den stabel, som blev rakt ham af bestyrerens runde hånd. Jeg prøvede det selv flere gange, og det var forresten helt ejendommeligt sådan for en gangs skyld at smage direktør- og grossererbørnenes smørrebød til afveksling fra mine egne sædvanlige sammenlagte spegepølse- og leverpostejklemmer (sidstnævnte altid med fed »amorbue« i den overskårne side), som jeg gerne omhyggeligt skjulte, når hr. Hunø lavede indsamling for andre.

Næring for ånden uden for den egentlige undervisning fik man af og til både i og uden for skoletiden. Uforglemmelige blev for mig *Jacob Texières* H. C. Andersen-oplæsninger (første gang allerede i 1915). Han læste egentlig ikke eventyrerne, men *spillede* dem, pustede liv i personerne, dyrene og tingene, lo med deres stemmer, bevægede sig med deres fagter, galede som en hane, kurrede som en due, spidsede munden til et næb, så man både så og hørte gåsen, anden og hønen (jeg ser ham lægge hovedet tilbage med halvt lukkede øjne og hører ham skrukke: »Kan du lægge æg?«), og han kunne te sig akkurat så idiotisk som en kulret kalkun. Jeg var salig. Og det var jeg også en aften i 1915, da jeg på skolen for første gang i mit liv hørte et stort blandet kor synge. Det var – har jeg senere erfaret – *Fox Maule-koret*, der gav koncert til fordel for Søllerød menighedspleje. De stod oppe på balkonen og sang, og jeg strakte hals i dybeste betagelse. Og da de så tog fat på »I Skoven skulde være Gilde« i en forrygende morsom kanon-agtig udsættelse, hoppede jeg i sædet af fryd og lo af hjertens lyst – indtil jeg opdagede, at frk. Ussing, frk. Blomsterberg og fru Hunø, som sad langs ribberne, stak hovederne sammen og betragtede mig i fællesskab med rørt-munter

smilen, så stivnede jeg brat i flovhed og forlegenhed og fik besvær med de ansigtsmuskler, som jeg pludselig mærkede, at jeg havde, mærkeligt, at en sådan situation kan stå så levende i ens erindring 54 år efter.

Fra et aftenforedrag på skolen af *ingeniør Aagaard* i 1916 – vistnok om livredning – husker jeg klart to farvelysbilleder af to forskellige personer, der var gået gennem isen. Den ene prøvede på at komme forlæns op – med det resultat, at han gik bagover, gul og grøn i ansigtet af angst, med de lange ben i vandret udstrækning ind under iskorpen og fingrene håbløst krammende om iskanten. Den anden derimod søgte baglæns op med begge albuer stemmet imod isens overflade og et selvglad, frelsesbevidst ansigtsudtryk. Ikke sådan, men *sådan*. Og så husker jeg ikke en smule mere. Hvorfor egentlig ikke, spørger jeg somme tider mig selv, når dog det andet her står så utrolig klart? Det rette svar er måske det ganske enkle: fordi de to lysbilleder var de eneste blandt aftenens mange, som var kolorerede!

Ved reformationsjubilæet i oktober 1917 holdt *pastor Frandsen* et foredrag for hele skolen om Martin Luther. Det forstod jeg ikke noget af, men jeg fæstnede mig dog stærkt ved navnet Katarina von Bora, som han jævnligt vendte tilbage til og hver gang udtalte med en præstekælen stemmeføring, der ligesom sukrede det til. Om aftenen vandrede vi i buldermørke og øsende regn til reformationsgudstjeneste i Søllerød Kirke og stod i flere timer ret op og ned i vore våde regnfrakker trykket sammen i den tætpakkede midtergang. Pastor Frandsen messede smukt fra alteret, *pastor Jensen* talte om Hans Tavsens og gentog i en uendelighed den ingemannske verslinje: »Saa længe der ringer en Klokke over Ø«, dog med den lille variation, at han en enkelt gang sagde Sø

i stedet for Ø. Og så prædikede til sidst *missionær Prip* fra Syrien, som p. t. boede i villa »Bøgen« omme på Kongevejen ved foden af Geels bakke. Han sagde midt i sin prædiken noget, som jeg pludselig fæstnede mig ved, fordi det for en gangs skyld lå inden for mit eget erfaringsområde: »Når man knapper en frakke og får den første knap i et galt hul, bliver det galt hele vejen ned«. Men pointen i dette klare billedes kristelige overføring fik jeg selvfølgelig ikke rigtig fat i; den har jeg senere måttet gætte mig til.

En meget stor oplevelse var det, da gullash-direktør Stannow i villa »Reden« ved Sortemose i eftersommeren 1916 inviterede *bele* skolen til datteren Elses fødselsdag. Først blev vi underholdt af en professionel tryllekunstner, som bl. a. lod Fritjof Bay knuse hr. Stannows guldur på gulvtæppet med sin højre hæl. Fritjof tøvede lidt forlegent, og hr. Stannow smilede lidt vantro og stift. Men selvfølgelig gik alt, som det skulle. Det knuste ur blev pakket ind og med de obligate fagter lagt ned i den obligate høje hat, og et øjeblik efter sad hr. Stannow igen med sit fuldstændig uskadte guldur i hånden. Et ubegribelighedens støn gik gennem hele forsamlingen. Jeg husker ikke alt det mærkelige, han iøvrigt lavede, men til allersidst tog han et stort dannebrogssflag og svingede det fra side til side, og for hver gang han svingede, væltede der små flag ud til fordeling imellem os. Så var der leg øvre i skoven, en kæmpemæssig »Paven lyser i Band«. Fru Schwensens Karen fra 4. mellem fandt mig bag nogle vilde hindbær og pegede mig ud med en tavst bydende mine. Ih, hvor var hun stor og voksen! Og så var der til sidst et chokoladebord af uanede dimensioner og med en række alverdens overflødhedshorn, der bugnede af sjove og spændende ting. Jeg fik en

krokodille af celluloid, men den blev bagefter franarret mig af Arne Kristensen fra 1. mellem, som i stedet gav mig noget, der lignede nogle sammenpressede lag af små stykker forskelligt farvet »klatpapir«. Det var en besk pille at slutte den dejlige fest med. Men da jeg kom slukøret hjem, viste min søster mig, at »klatpapirerne« kunne trækkes ud til en lang farvestrålende guirlande! Mon Arne Kristensen havde vidst det? tænkte jeg, da jeg om aftenen sov ind med den udtrukne guirlande hængende over min seng.

Størst af alle oplevelser blev dog for mig *den første skolekomedie* i februar 1917. Jeg havde netop i december for første gang oplevet rigtigt teater (»Nøddebo Præstegaard« på Folketeatret), og var blevet grebet så stærkt heraf, at min kæreste »læsning« nu var blevet telefonbogens første blade med alle gengivelserne af de københavnske teatres tilskuerpladser! Nu var vores egen gymnastiksal blevet omdannet til et interimistisk teater, hvor de store fra 3. og 4. mellem skulle optræde. I største spænding satte jeg mig til rette på en af de forreste bænke. Først spillede hr. Herneth og hans forlovede, frk. Katy Poulsen, noget så dejligt klaver og violin. Så kom hr. Hunø frem deroppe foran tæppet sammen med den nydelige, slanke og sorthårede Karin Corneliusen fra 4. mellem (i lang lyserød kjole) og hjalp hende galant ned i den runde kasse, der stod op mod scenen. Og så gik tæppet op for Hostrups »Den Tredie«. Dér sad Agnete Uhrbrand og broderede, mens hun sang »Fader siger, sy du skal og sømme«. Men da hun var kommet midt i sidste vers, gjorde hun en pause, kiggede forlegent fnisende ned på Karin i kassen og traliede sig videre på må og få ud af sangen. Det fremkaldte min første teaterkritiske betragtning: sådan gjorde de ikke på

Folketeatret! Men så kom Gustav Larsen ind med fipskæg på. Han kom i stedet for et brev, sagde han, og håbede, hun var fornøjet med byttet. Det syntes hun ikke helt at være, og så strøg han hende stift og ubehjælpsomt op ad armen og sagde »Du løjerlige lille menneske« med en stemmeføring, som bedre ville have passet til: »Jeg har så ondt i maven«. Imidlertid gik Agnete sin vej, og Gustav måtte derefter gemme sig bag en lænestol, fordi Asger Schubert pludselig dukkede op. Ih, hvor var *han* sjov! Han buldrede og smeldede og fægtede vildt med sin halvlange pibe. Lidt efter kom Karen Schwensen ind med et brev i hånden. Hun lignede en rigtig sød morlille. Asger satte sig i lænestolen og læste brevet højt, og Gustav stak hovedet frem og læste med, ligeledes højt, men alligevel bemærkede ingen af de andre ham. Brevet ophidsede Asger i den grad, at han gik i marken til trods for, at det skylregnede, og Karen sang bedrøveligt: »Oh, de mænd!« Så gik hun, og det gjorde også Gustav; han var tydeligvis heller ikke glad for brevet. Lidt efter dukkede den krølhårede Hugo Nielsen op. Det var ham, der havde skrevet brevet. Han ville nemlig have Agnete, men hun ville ikke have ham, og derfor huggede han en lineal i gulvet, som han havde taget på skrivebordet og siddet og leget med. Og så fremtrent endelig min store fætter Erik Rosendal fra 3. mellem i døren og spurgte, om han måtte være her lidt, mens det regnede. Og så var spillet gående. Misforståelser dyngede sig på misforståelser, for de troede alle sammen, at *han* var Gustav Larsen, som jo var den, Agnete ville have. Ingen fandt på at spørge Agnete selv, hun sad bare uden for og græd, havde Karen sagt. Til sidst blev både Asger og Erik under deres gensidige misforståelser så kulrede og så sjove, at vi alle jublede af latter, indtil endelig Agnete

kom ind og løste alle problemerne, så de kunne få sig stillet i en halv-måne og synge slutningssangen: »Den Tredie, ja den Tredie vil vi beholde«. Mægtigt bifald. Ih, hvor var det sjov!

Og så var det endda ikke forbi endnu. For nogen tid efter gik tæppet op igen for »Svinedrengen« – på engelsk. Det var frk. Myginds flinkeste elever i 3. mellem, der optrådte. Arne Engfeldt sad i en skov og pudsede en kobberkeddel, mens han fløjtede »Ach, du lieber Augustin«, og så kom en række søde piger ind i yndige rokokkodragter: Thordis Mortensen, Else Billenstein, Else Bjarne, Margrete Barfoed og – ja, var det ikke Lis Damkier? De ville have kobberkedlen, og så stod de fire for, mens Thordis gav Arne en meget, meget overfladisk belønning, hvorefter Jørgen Bagge trådte ind med krone på hovedet og langt hvidt julemandsskæg og ødelagde hele stemningen. Og så husker jeg pludselig ikke en stump mere.

Bagefter var der festligt skolebal med kotillon, som de kaldte det, midt i det hele: en »Ole Lukøje« med opslået kæmpeparaply, der var behængt med alskens dingel-dangel, som balherrerne pillede af og overrakte deres baldamer.

Regelmæssig skolekomedie blev der ikke noget af før efter 1920. I januar 1921 opførtes Hostrups »Familietvist«, hvor Ebbe Wendt var overordentlig morsom som snyltegæsten Sandrup og Ruth Jernholm og Anna Elise Schou ligeså som isenkræmmerægteparret Ramler. Forud for dette stykke spillede dygtige engelsk-elever fra 1. og 2. mellem »The Sleeping Beauty« (Tornerose) med Helga Oehlenschläger (tror jeg bestemt) som prinsessen og mit daværende kæmpesværmeri (stadig på afstand!) Meta Leegaard som en hjertekvababbende underskøn, ond fe

i giftigrøn kjole. I marts 1922 gjaldt det Heibergs »De Uadskillelige«, hvor Svend Sørensen fra 2. præliminærkursusklasse var en ubetalelig grinagtig retsbetjent Hummer og Kaj Strøyer og Eli Ravnkilde heller ikke uefne som Klister og Malle. Der var flere andre morsomme også, men publikum var såmænd ikke langt fra at glemme dem alle, så længe min broder Hans Gustav og Gunnild Ravnkilde var på scenen som et par stumme retsbetjente i baggrunden. De var fabelagtigt morsomme og stjal faktisk billedet helt uden hverken at vide eller ville det.

Fra nu af afløste hr. Theisen hr. Hunø som sceneinstruktør, og hans debut blev Erik Bøghs »Jomfruen« (februar 1923, ikke som tidligere på skolen, men i den nye teatersal på hotellet), hvori jeg selv fik mit livs første rolle (som Majoren). Jeg havde glædet mig i årevis til engang at skulle nyde den ære og lykke at stå på en scene. Hr. Hunø havde nemlig lovet mig det, fordi han altid havde moret sig over mine improvisationer, når jeg og hans Troels spillede »ekstemporalscener« i haven bag villa »Bøgevang«. Men det blev en skuffelse for mig, for min broder spillede også med i »Jomfruen«, som agent Dinesen, og gjorde det så overdådigt morsomt, at han ganske tog luven fra alle os andre. Jeg, der havde troet så meget om mig selv, skrumpede sammen i hans slag-skygge og blev bare en flov, stereotyp buldrebase uden sangbund hos publikum. Hr. Theisen kaldte mig sidenhen altid Major; det smigrede mig ikke så meget, som det måske under andre omstændigheder kunne have gjort. Og da han så en dag i gymnastiktimen, mens jeg var på vej i løb hen mod den forbandede hest, råbte: »Kom så Major – Klods-major!«, og latteren skyllede ned over mig, ja, da svandt jeg ind til noget, der kunne ligge på et meget lille sted.

Epilog

Jeg har forsøgt at genskabe et billede af barndomslandet omkring Geels bakke, som det for et halvt århundrede siden tog sig ud for *mig* i alle dets mangfoldige facetteringer, og tillige forsøgt at fremstille det sådan, at læseren overalt – ud over de rent kommenterende steder – kunne bevare indtrykket af netop *barnets* iagttagelser og betragtninger, selv om jeg naturligvis har måttet give dem udtryk i en form og en stil, som barnet selv dengang ikke magtede at anvende. Det er mit håb og mit ønske, at alt dette må være lykkedes mig i nogen grad.

En *idyl* kaldte jeg billedet, og det er vel for så vidt også ganske træffende, dersom man i dette udtryk vil lægge begreber som ro og fred, jævnhed, stilhed, harmoni, landlighed, yndighed o. s. v. Men der vil selvsagt altid blive noget subjektivt i vurderingen af disse begreber. Måske er det allerede sådan, at flere af mine *egne* samtidige under læsningen både her og der har følt sig i uoverensstemmelse med mig. Givet er det i hvert fald, at for mange af dem, som i *vores* barneår *dengang* kunne gå 50-60 år tilbage i Søllerød-Holteminder, tog den *her* beskrevne idyl sig noget anderledes ud.

Dr. Nicolai Holm fortæller i sin erindringsbog »Glade Aar« (1915) om dengang, da Søllerød sø var omgivet på begge sider af skrænter med store, skyggefulde bøgetræer, uden en eneste villa og kun åben på et smalt stykke mod Nyholte Kro og Kirkeskoven, og »den henrivende Vejlesø ovre på Dronninggårdsiden af Kongevejen lå lige så fredeligt

og stille mellem skovklædte bakker, uberørt af Københavnerne«, Øverød, en lille henrivende landsby o.s.v., og udstøder derpå følgende hjertesuk:

Nu er som bekendt Øverød og det omliggende Terrain, lige ned til Jernbanestationen, forvandlet til en Villaby med Gader, asfalterede Fortove, Gas og Elektricitet, travle Postbude og hygieiniske Kommuneskoler. Kroen blev til Hotel, der groede Pensionater op, ikke at tale om Recreationshjem, der åbnedes Boutiker i alle Genrer, etableredes Barber- og Frisørstue, og i et velassorteret Conditori savne Landliggerdamerne end ikke Otto på Strøget. Hæsblæsende Forretningsmænd ile om Morgenens til Toget, Cykelklokker ringe, hen ad Veien bruse stinkende Automobiler. *Idyllen er forduftet!* (Udhævelsen min).

Alt er relativt! Det er en forslidt talemåde, jeg ved det godt, men den er ikke desto mindre ubestridelig.

Skriften er Linotype Garamond.
Papiret er fuldlimet tryk 607 fra AS De forenede Papirfabrikker
samt Kodan krideret kunsttryk.
Clicheerne stammer dels fra Søllerød i Billeder, 1967,
dels udført af Robert W. Peyraths Klichéanstalt.
Den typografiske tilrettelæggelse af
Erik Ellegaard Frederiksen IDD.
Sat og trykt hos Poul Kristensen, Herning.